

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**СІМЕЙНЕ ПРАВО
(У СХЕМАХ ТА ВИЗНАЧЕННЯХ)**

Навчальний посібник

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

Дніпропетровськ
2016

ББК 67.9 (4УКР)304.4
С 37

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 24.12.2015 року)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Зуєв В.А. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів;

Камишова О.В. – начальник Самарського відділу державної реєстрації актів цивільного стану Дніпропетровського міського управління юстиції.

С 37 Сімейне право (у схемах та визначеннях) : навч. посібник / кол. авт. ; [Коваленко А. В. (кер.), Валєєв Р. Г., Круглова О. О. та ін.]. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр справ, 2016. – 200 с.

Посібник підготовлено на основі положень Сімейного кодексу України відповідно до програми навчальної дисципліни «Сімейне право» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Навчальне видання репрезентує результати науково-практичного аналізу основних понять сімейного права України у структурно-логічних схемах, візуалізуючи теоретичні положення юридичної науки.

Посібник розраховано на студентів, курсантів, слухачів та викладачів вищих навчальних закладів, а також наукових і практичних працівників.

Колектив авторів:

к.ю.н., доц. **Коваленко А.В.**; к.пед.н. **Валєєв Р.Г.**; к.ю.н., доц. **Круглова О.О.**;
к.ю.н., доц. **Рибалкін А.О.**; к.ю.н. **Обушенко Н.М.**; к.ю.н. **Миронюк С.А.**;
Межевська Л.В.; **Пазюк Н.В.**; **Фурса В.В.**; **Манукова Л.Ю.**

ББК 67.9 (4УКР)304.4

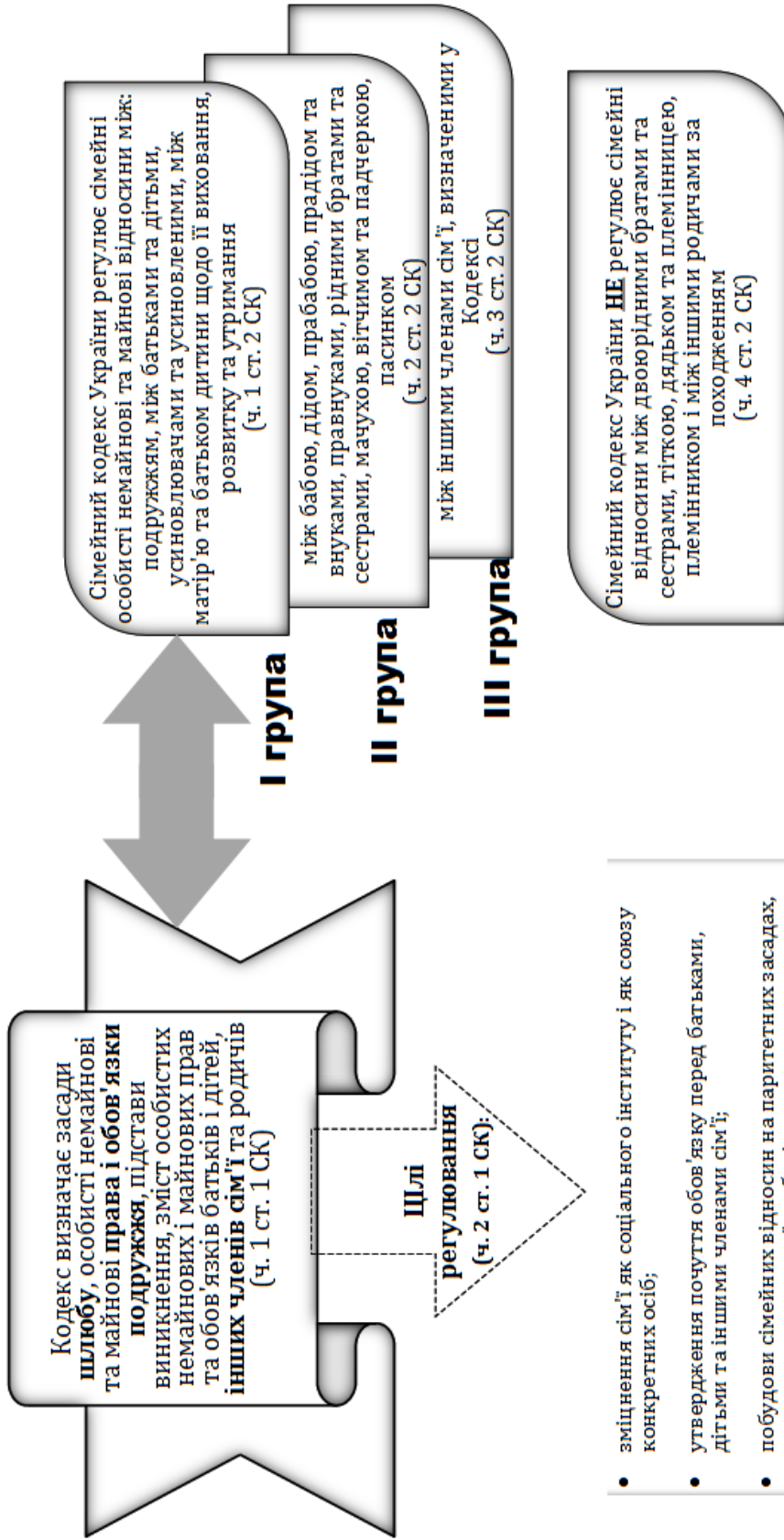
© Автори, 2015
© ДДУВС, 2016

ЗМІСТ.

ЗМІСТ.....	3
Глава 1. СІМ'Я. РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН.....	4
Глава 2. ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ СІМЕЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ. ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	7
Глава 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ШЛЮБ, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ	12
Глава 4. ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ	33
Глава 5. НЕДІЙСНІСТЬ ШЛЮБУ.....	38
Глава 6. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ.....	48
Глава 7 ПРАВО ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА	50
Глава 8. ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ.....	56
Глава 9. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ ПО УТРИМАННЮ.....	67
Глава 10. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР	67
Глава 11. ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ.....	81
Глава 12. ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ.....	88
Глава 13. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ	102
Глава 14. ПРАВА БАТЬКІВ І ДІТЕЙ НА МАЙНО	113
Глава 15. ОБОВ'ЯЗОК МАТЕРІ, БАТЬКА УТРИМУВАТИ ДИТИНУ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ.....	114
Глава 16. ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ УТРИМУВАТИ ПОВНОЛІТНІХ ДОЧКУ, СИНА ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ.....	127
Глава 17. ОБОВ'ЯЗОК ПОВНОЛІТНІХ ДОЧКИ, СИНА УТРИМУВАТИ БАТЬКІВ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ.....	128
Глава 18. УСИНОВЛЕННЯ.....	129
Глава 19. ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ.....	157
Глава 20. ПАТРОНАТ НАД ДІТЬМИ.....	169
Глава 20-1. ПРИЙОМНА СІМ'Я.....	174
Глава 20-2. ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ	183
Глава 21. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'І ТА РОДИЧІВ	188
Глава 22. ОБОВ'ЯЗОК ПО УТРИМАННЮ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'І ТА РОДИЧІВ	191

Глава 1. СІМ'Я. РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Завдання Сімейного кодексу та учасники сімейних відносин

ПОНЯТТЯ СІМ'Ї ТА ПРАВО ОСОБИ НА СІМ'Ю

У той же час в Україні визнається свобода вибору місця проживання (ст. 3 Конституції)

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік з поважних причин не проживають спільно

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (ч. 2 ст. 3 СК)

Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає

До «інших підстав», зокрема, відносять «фактичні шлюбні відносини»

Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства (ч. 4 ст. 3 СК)

+ Кожна особа має право на проживання в сім'ї (ч. 3 ст. 4 СК)

Право на створення сім'ї має:

- особа, яка досягла шлюбного віку;
- жінка, яка народила дитину (незалежно від свого віку);
- особа, яка досягла 16 р., за своєю заявою та за рішенням суду. (ч. 1,2 ст. 4, ст. 23 СК)

+ Кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя (ч. 4 ст. 4 СК)

Стосовно поняття «член сім'ї» Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства (Рішення КСУ від 03.06.1999 №5-рп/99)

Д	неповнолітня (від 14 до 18р.)
И	малолітня (до 14р.)
Т	
И	
Н	
А	

Засади регулювання сімейних відносин

Загальні засади регулювання сімейних відносин (ст. 7 СК)

- Сімейні відносини регулюються Сімейним Кодексом та іншими нормативно-правовими актами
- Сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками
- Сімейні відносини регулюються лише у тій частині, у якій це є допустимим і можливим з точки зору інтересів їх учасників та інтересів суспільства
- Регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя, на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя
- Учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за захищеними ознаками
- Жінка та чоловік мають рівні права й обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї
- Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, міжнародними договорами України
- Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї
- Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства
- Кожен учасник сімейних відносин має право на судовий захист

Якщо особи немайнові та майнові відносини між членами сім'ї та родичами не врегульовані Сімейним Кодексом, вони регулюються нормами Цивільного кодексу, якщо це не суперечить суті сімейних відносин (ст. 8 СК)

У письмовій формі має бути укладений договір між особами, які проживають однією сім'єю, а також родичами за походженням, відносини яких не врегульовані Сімейним Кодексом (ч. 2 ст. 9 СК).

Види договорів:

- щодо умов та порядку надання взаємного утримання (ст. 78 СК);
- припинення права на утримання (ст. 89 СК);
- шлюбний договір (ст. ст. 92-103 СК);
- щодо здійснення батьками батьківських прав та виконання обов'язків (ч. 4 ст. 157 СК);
- інші.

Якщо певні сімейні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми цього Кодексу, які регулюють подібні відносини (аналогія закону).

Якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства (аналогія права) (ст. 10 СК)

А також на способи самозахисту, зокрема: притримання речі (ст. ст. 594-597 ЦК), односторонньої відмови від зобов'язання (ст. 615 ЦК), необхідної оборони (ст. 1169 ЦК)

Глава 2. ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ СІМЕЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ. ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Здійснення сімейних прав

Гарантовані вид та міра можливої поведінки учасника сімейних відносин

Сімейні права є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому **не можуть бути передані** іншій особі. (ч. 1 ст. 14 СК)

Якщо дитина або особа, дієдатність якої обмежена, не може самостійно здійснювати свої права, ці права здійснюють батьки, опікун або самі ці особи за допомогою батьків чи піклувальника (ч. 2 ст. 14 СК)

Форми реалізації:

- юридичне використання;
- фактичне використання

Підстави виникнення:

- договір (права можуть змінюватись волею сторін);
- закон (незмінні права)

Учасники сімейних відносин на все життя зберігають за собою по відношенню один до одного свій статус за виключенням випадків:

- позбавлення батьків батьківських прав (ст. 166 СК);
- усиновлення дитини (ст. 232 СК);
- розірвання шлюбу (ст. 105 СК)

Особливі правила:

- для неповнолітніх осіб, які самі є батьками дитини - баба, дід дитини з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, зобов'язані надавати йому допомогу у здійсненні ним батьківських прав (ст. 16 СК);
- для недієдатних осіб - вони не можуть набувати деякі сімейні права навіть за допомогою опікунів (не можуть бути усиновлювачами (п. 1. ч. 1. ст. 212 СК), опікунами та піклувальниками (ч. 1 ст. 244 СК), прийомними батьками (п. 1. ч. 3. ст. 256-2 СК) тощо

Виконання сімейних обов'язків

Якщо особа визнана **недієздатною**, її сімейний обов'язок особистого немайнового характеру припиняється у зв'язку з неможливістю його виконання, а її майновий обов'язок за її рахунок виконує опікун (ч. 2 ст. 15 СК)

Сімейні обов'язки є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути перекладені на іншу особу (ч. 1 ст. 15 СК)

- це вид і міра **належної поведінки** учасника сімейних відносин

Підстави невиконання особою сімейних обов'язків:

- 1) ухилення від виконання свого сімейного обов'язку при наявності можливості його виконання; (ч. 4 ст. 15 СК)
- 2) невиконання такого обов'язку в силу певних поважних причин (визнання особи недієздатною, тяжкої хвороби тощо) (ч. 3 ст. 15 СК)

- 1) тягне за собою відповідальність Наприклад, якщо жоден із батьків не може створити дитині належних умов для виховання та розвитку, на вимогу родичів дитина може бути передана комусь із них (ч. 3 ст. 161 СК)

- 2) НЕ тягне за собою відповідальності

Але у сімейному праві є феномени, які водночас є правами та обов'язками: наприклад **право й обов'язок** виховувати дитину

Захист сімейних прав та обов'язків

цивільна процесуальна дієдатність: повна – з 18 років, часткова – з 14 років (ст. 29 ЦПК)

Кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу (ч. 1 ст. 18 СК)

Спосіб захисту – це система дій, які здійснюються уповноваженою особою або за її зверненням – компетентним органом з метою захисту суб'єктивного цивільного права чи інтересу

Суд застосовує способи захисту, які встановлені законом або договором сторін (ч. 2 ст. 18 СК)

Способами захисту сімейних прав та інтересів є:

- встановлення правовідношення; ↔ Якщо воно оспорується
- примусове виконання добровільно не виконаного обов'язку;
- припинення правовідношення, а також його анулювання; ↔ Антипод встановлення
- припинення дій, які порушують сімейні права;
- відновлення правовідношення, яке існувало до порушення права;
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено цим Кодексом або договором. ↔ Найпоширеніший спосіб

Перелік способів захисту сімейних прав не є вичерпним, суд може застосовувати й інші способи

Участь органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів

Дитина може звернутися у будь-якому віці

У випадках, передбачених Сімейним Кодексом, особа має право на **попереднє звернення** за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування, що не позбавляє права на звернення до суду (ст. 19 СК)

У разі звернення з позовом до суду орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви

Участь органу опіки та піклування є обов'язковою при розгляді судом спорів, що випливають з сімейних спорів

Орган опіки та піклування подає суду **письмовий висновок** щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання з дитиною, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. (ч. 5 ст. 19 СК)

Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини

Спори, що випливають з сімейних відносин, врегульовано:

- ст. 159 СК України;
- ст. 161 СК України;
- ст. 163 СК України;
- ст. 164 і ст. 169 СК України;
- ст. 168 СК України;
- ст. 177 СК України
- ст.ст. 236, 238 СК України тощо

Перелік не є вичерпним

Можуть звернутися до суду:

- для вирішення спорів щодо прізвища або імені дитини;
- для встановлення способів участі у вихованні дитини;
- щодо спілкування з дитиною того з батьків, хто проживає окремо;
- щодо управління майном дитини;
- тощо

Застосування позовної давності до сімейних відносин

До вимог, що впливають із сімейних відносин, **позовна давність не застосовується** (ст. 20 СК), крім випадків:

позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (ст. 256 ЦК)

Позовна давність обчислюється за загальними правилами визначення строків, встановленими ст.ст. 253-255 ЦК: правила щодо початку перебігу позовної давності (ст. 261 ЦК), заупинення перебігу позовної давності (ст. 263 ЦК), переривання перебігу позовної давності (ст. 264 ЦК), можливість збільшення позовної давності та неможливість її зменшення за домовленістю сторін (ст. 259 ЦК)

Перелік є вичерпним

Позовна давність застосовується:

- **один рік:**

для вимоги про визнання батьківства – від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про своє батьківство (ч. 2 ст. 129 СК), для вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини (ч. 3 ст. 138 СК), для вимоги про визнання материнства (ч. 3 ст. 139 СК)

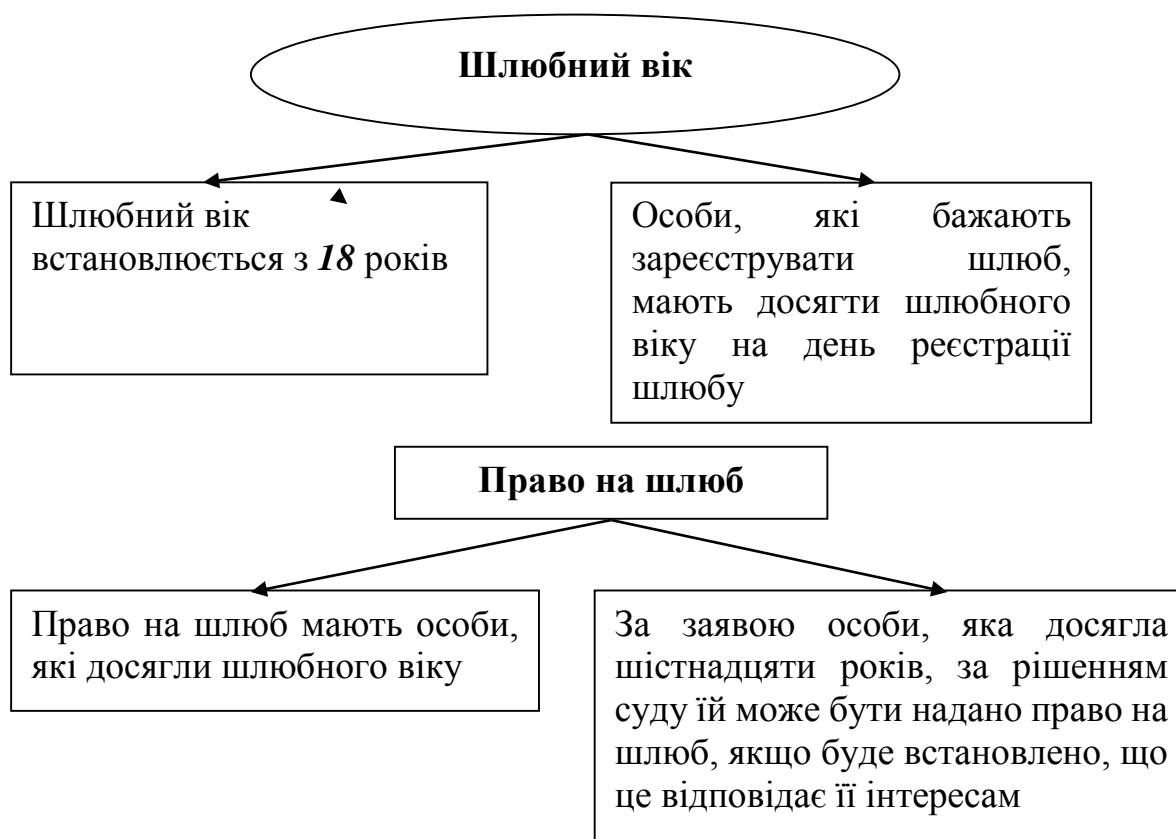
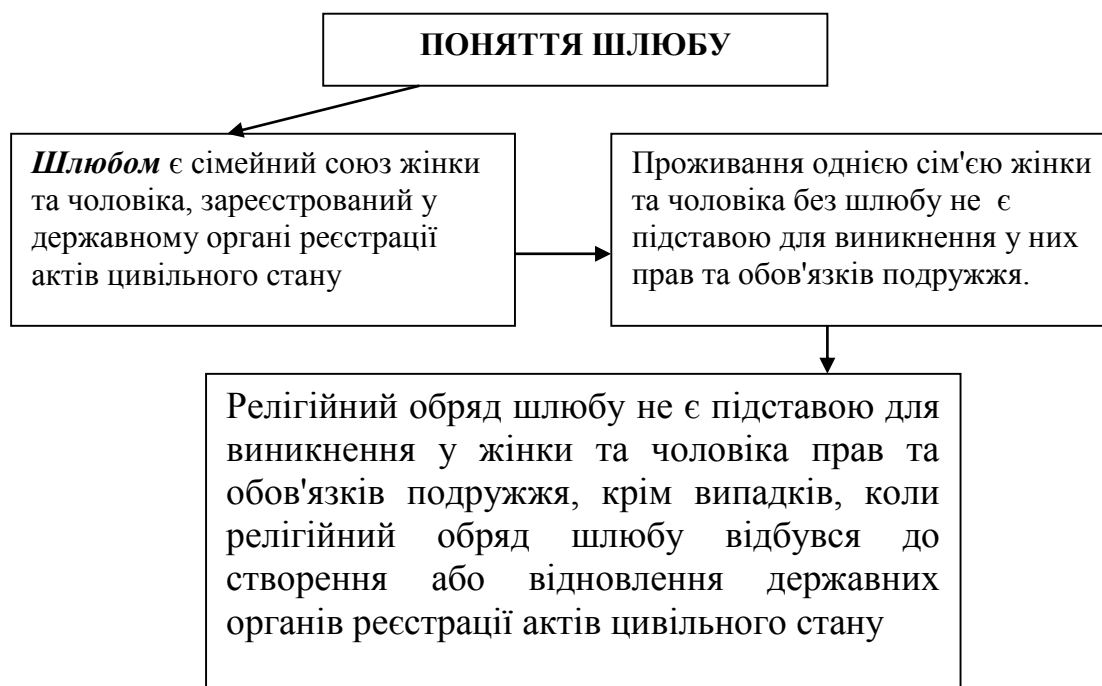
- **три роки** – для вимог про поділ майна, заявлених після розірвання шлюбу (ч. 2 ст. 72 СК)

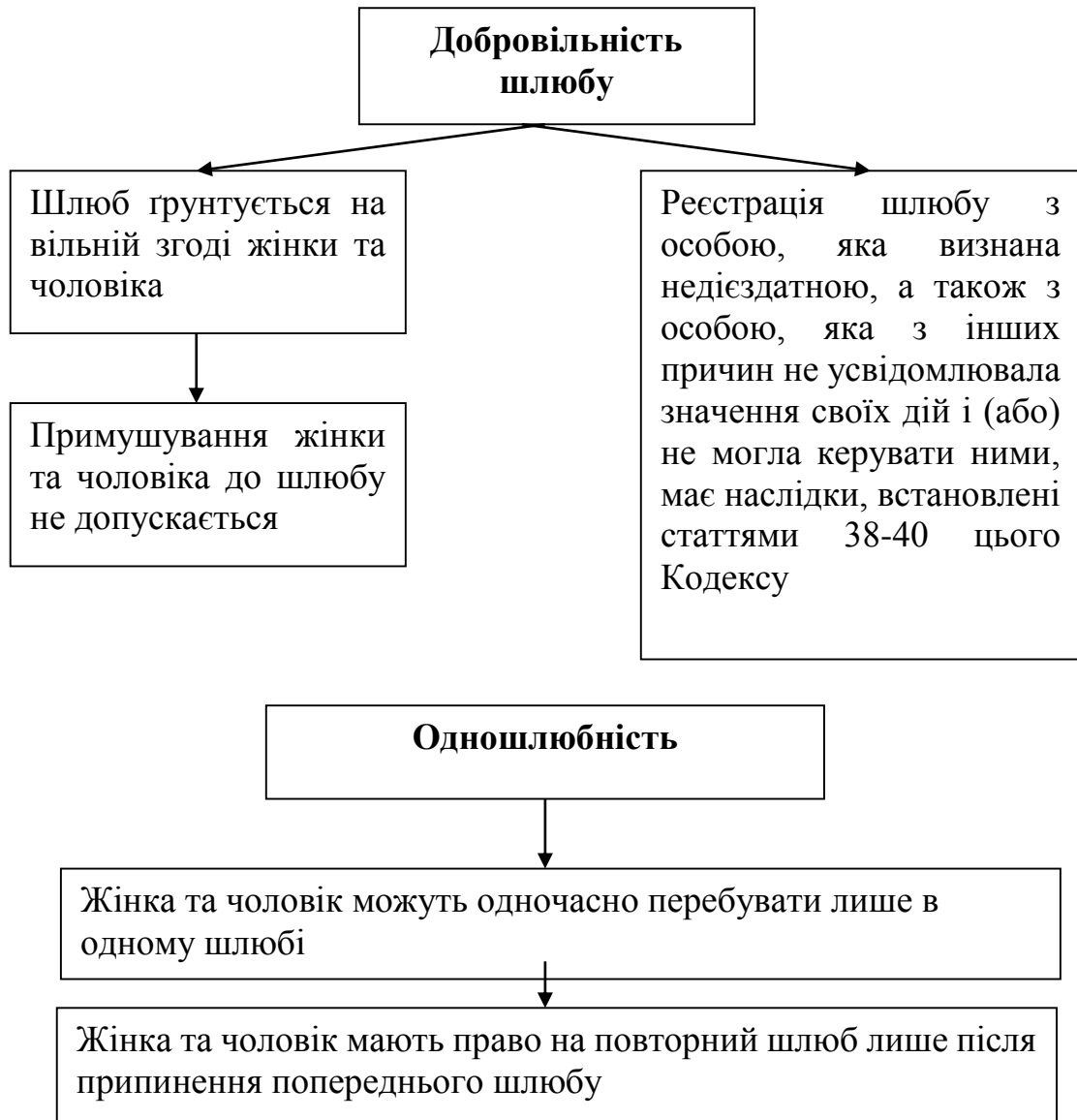
Перелік є вичерпним

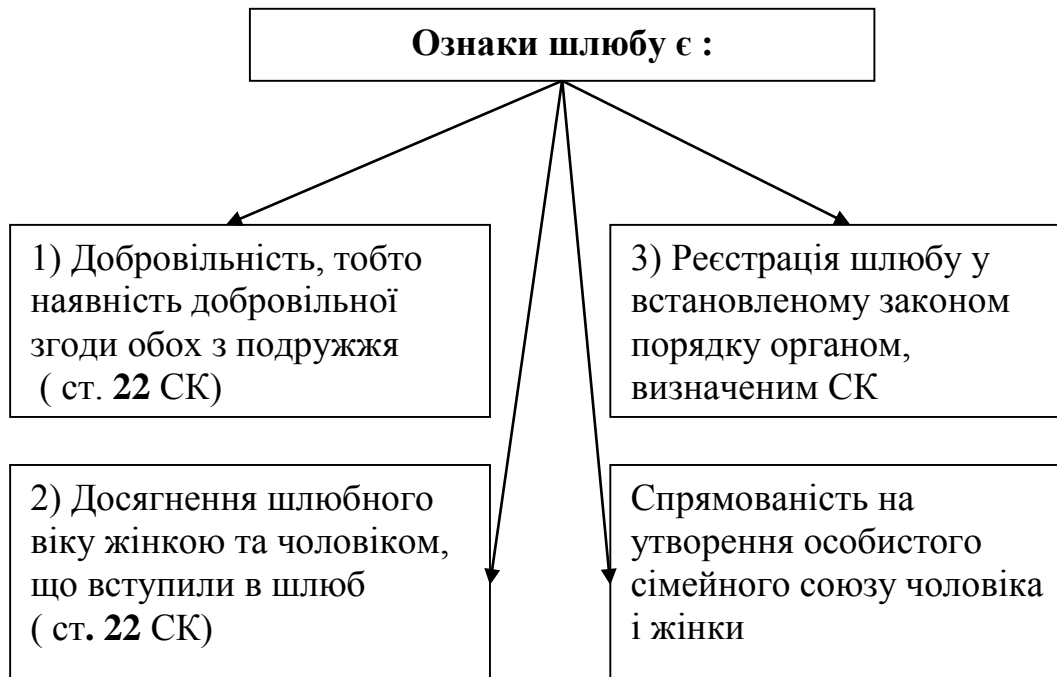
Особа, яка вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, має право пред'явити до її чоловіка, якщо він записаний батьком дитини

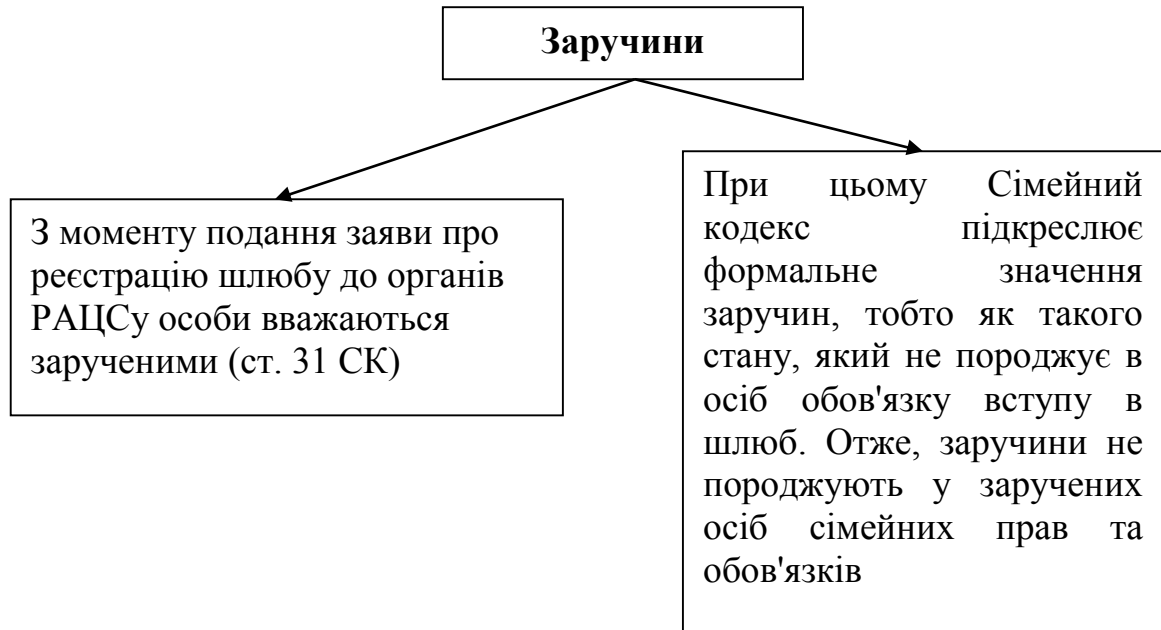
Жінка, яка народила дитину у шлюбі, має право оспорити батьківство свого чоловіка, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька дитини з актового запису про народження дитини

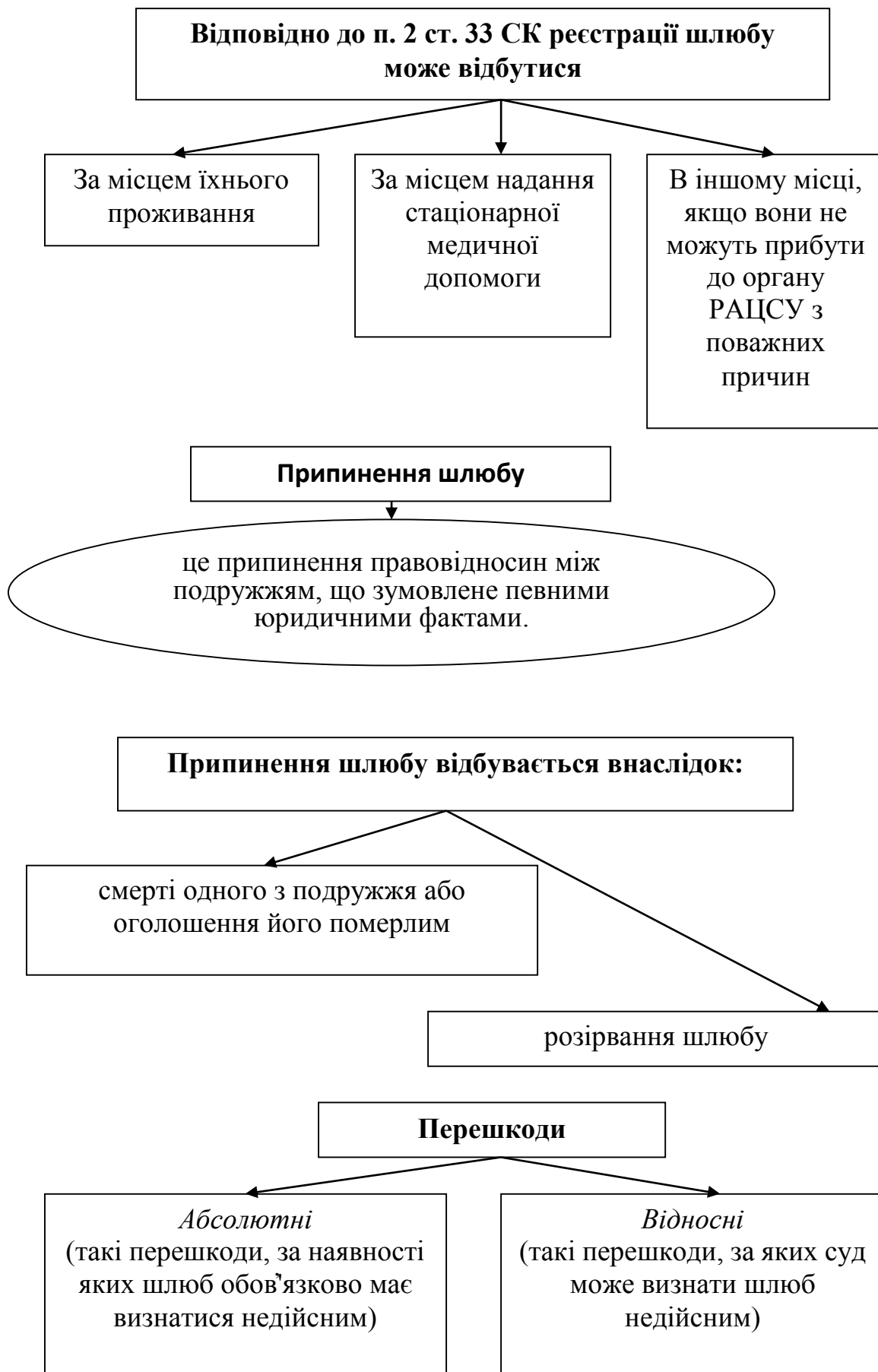
Глава 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ШЛЮБ, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

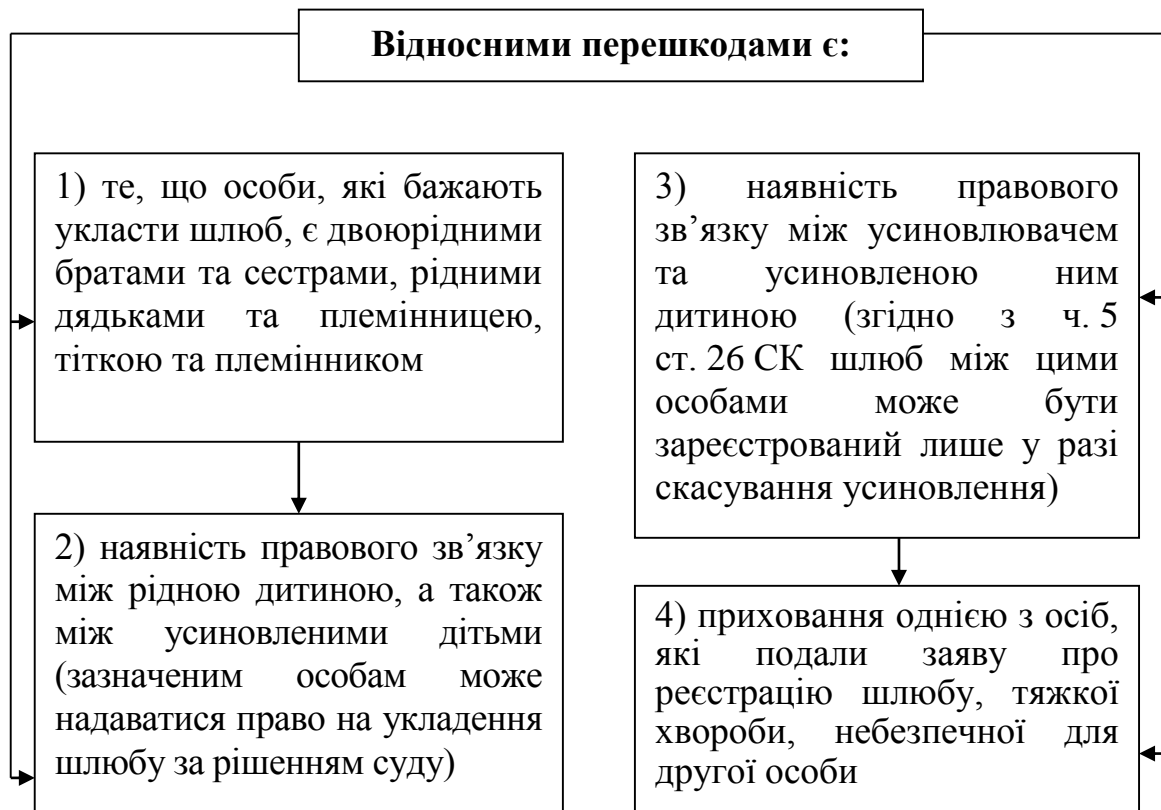
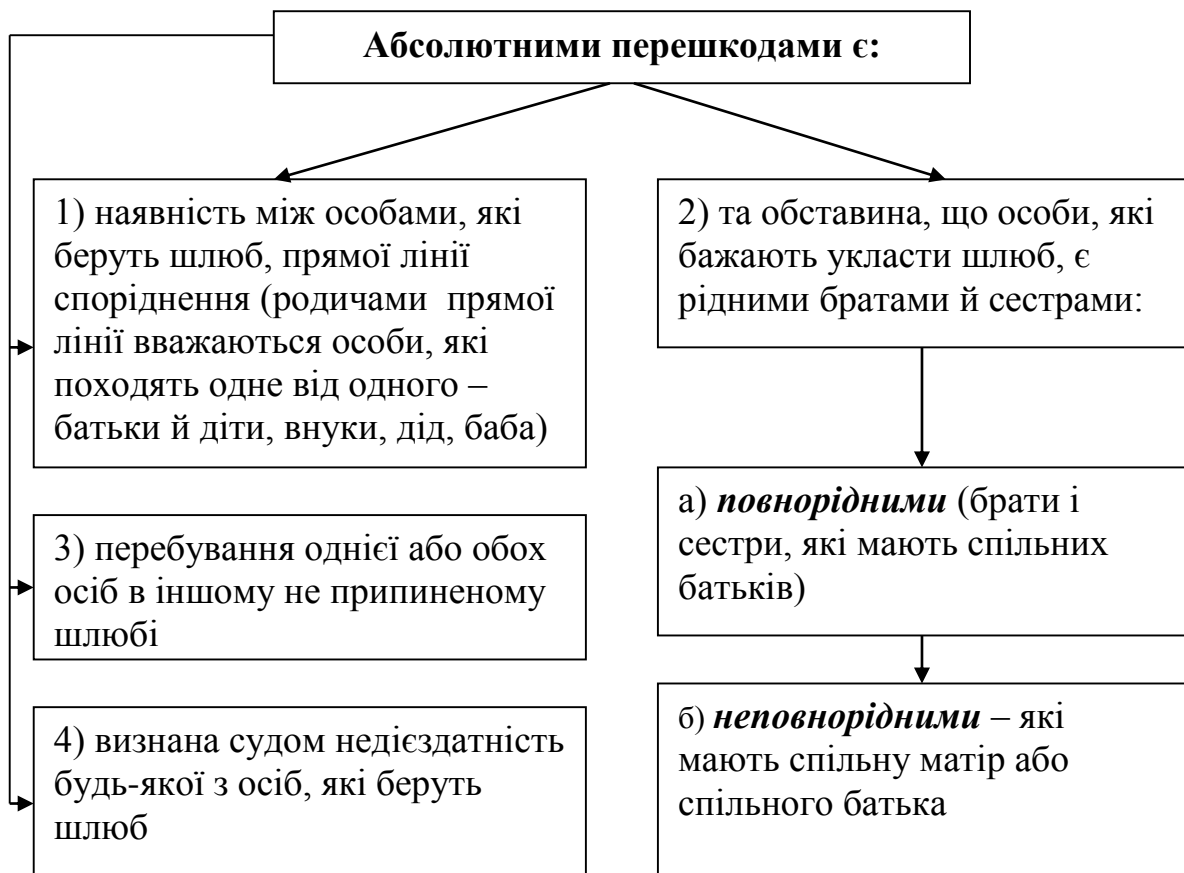

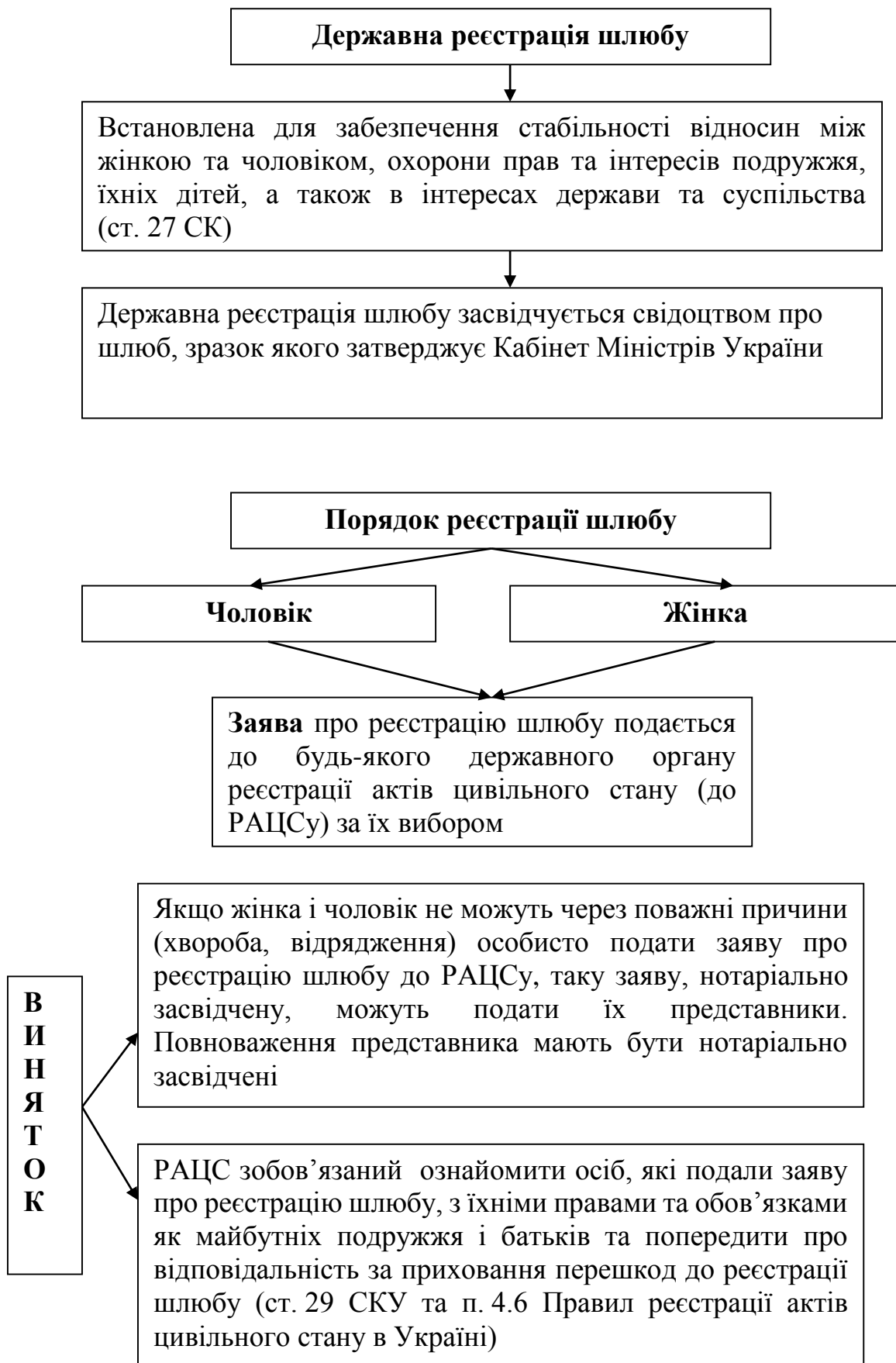

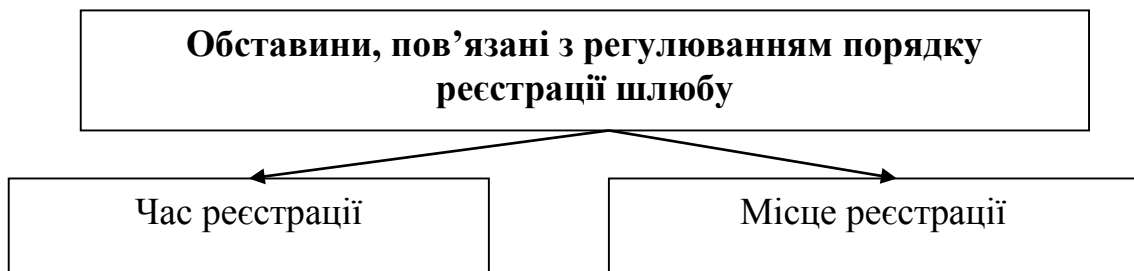
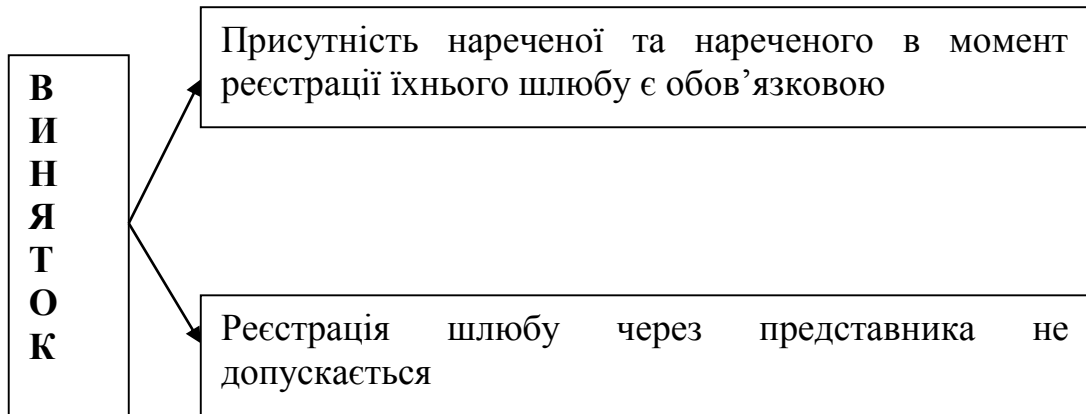

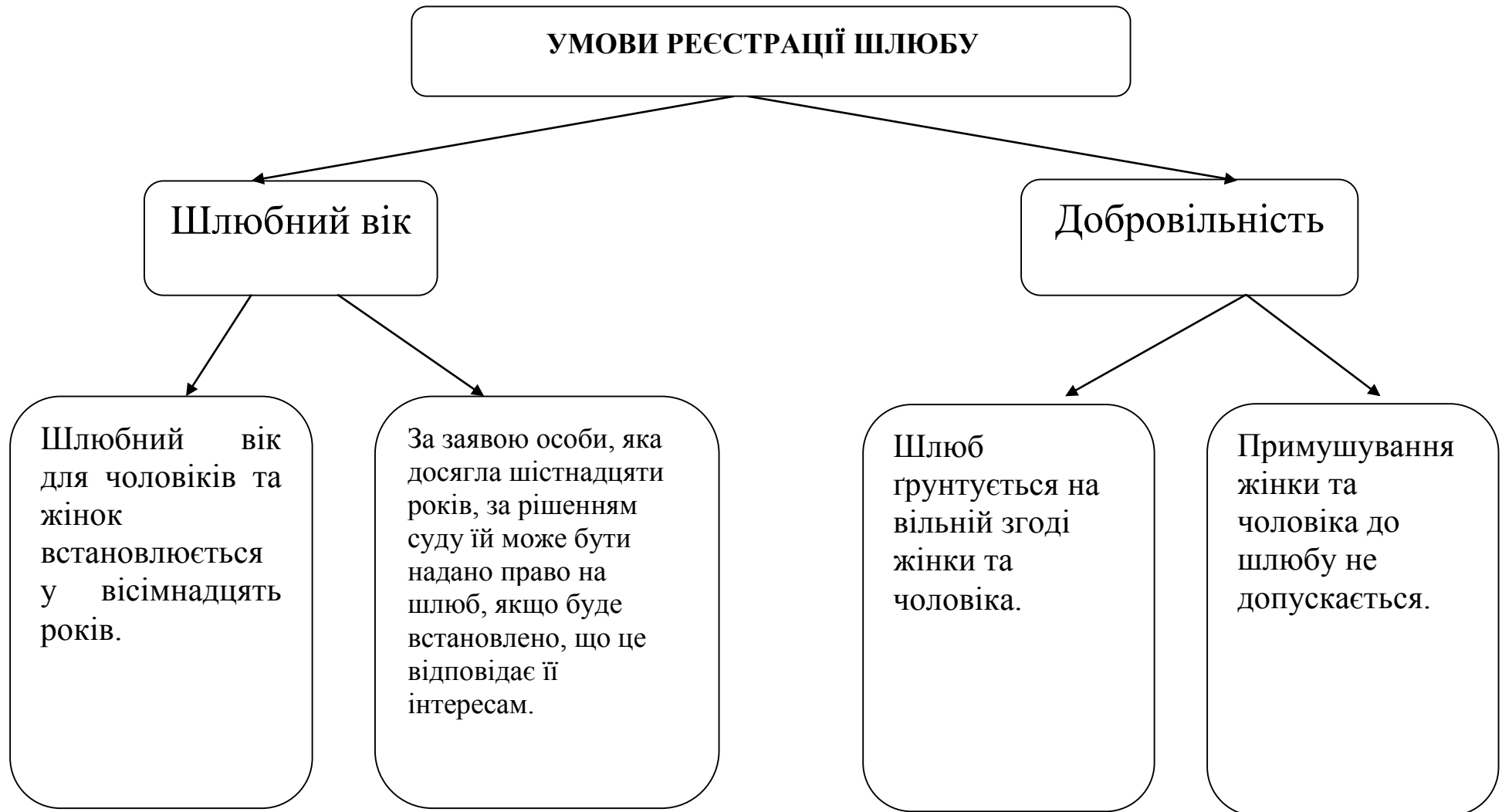
ОСОБИ, ЯКІ НЕ МОЖУТЬ ПЕРЕБУВАТИ У ШЛЮБИ МІЖ СОБОЮ

Особи, які є родичами прямої лінії споріднення

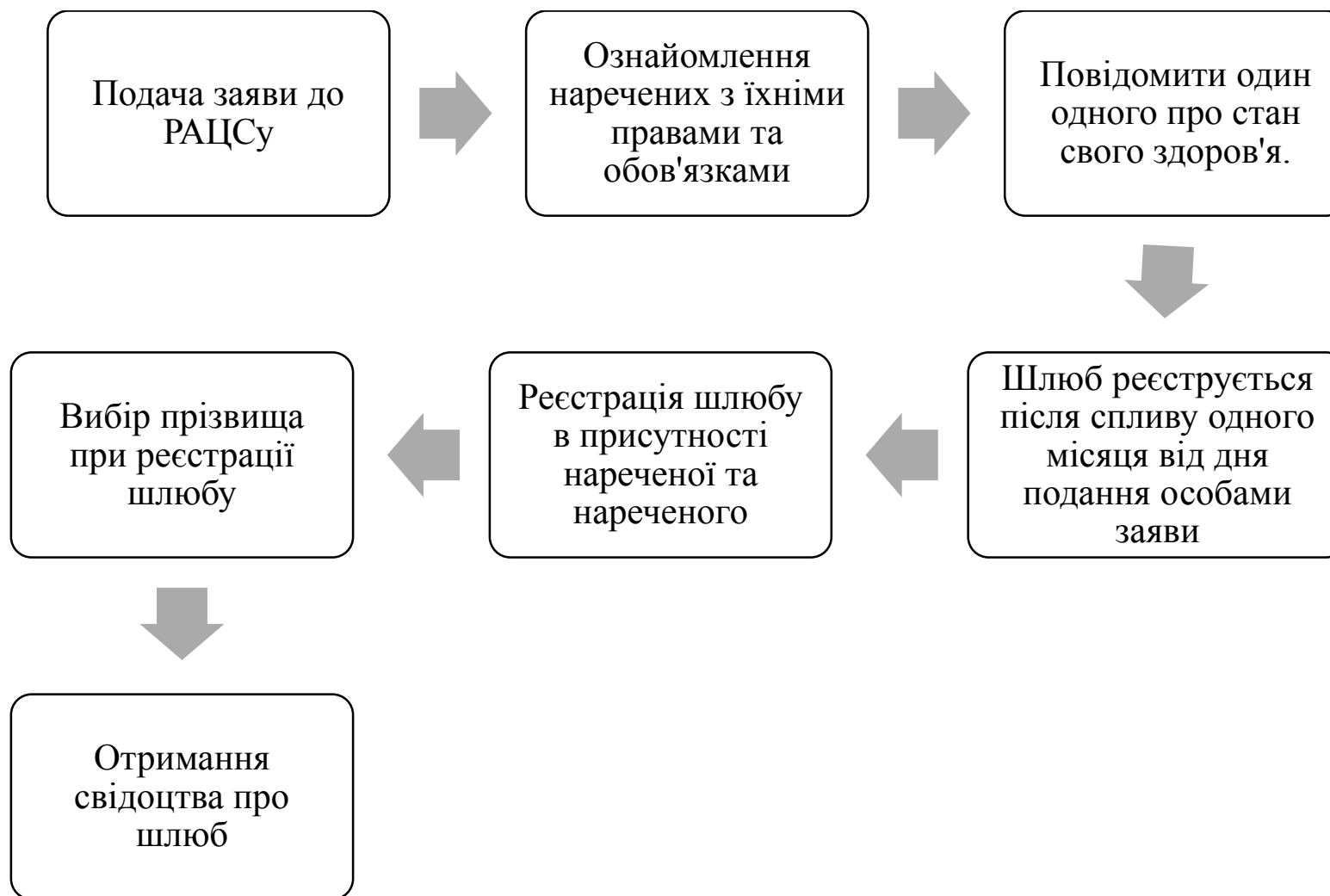
Рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра.
Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків.
Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька

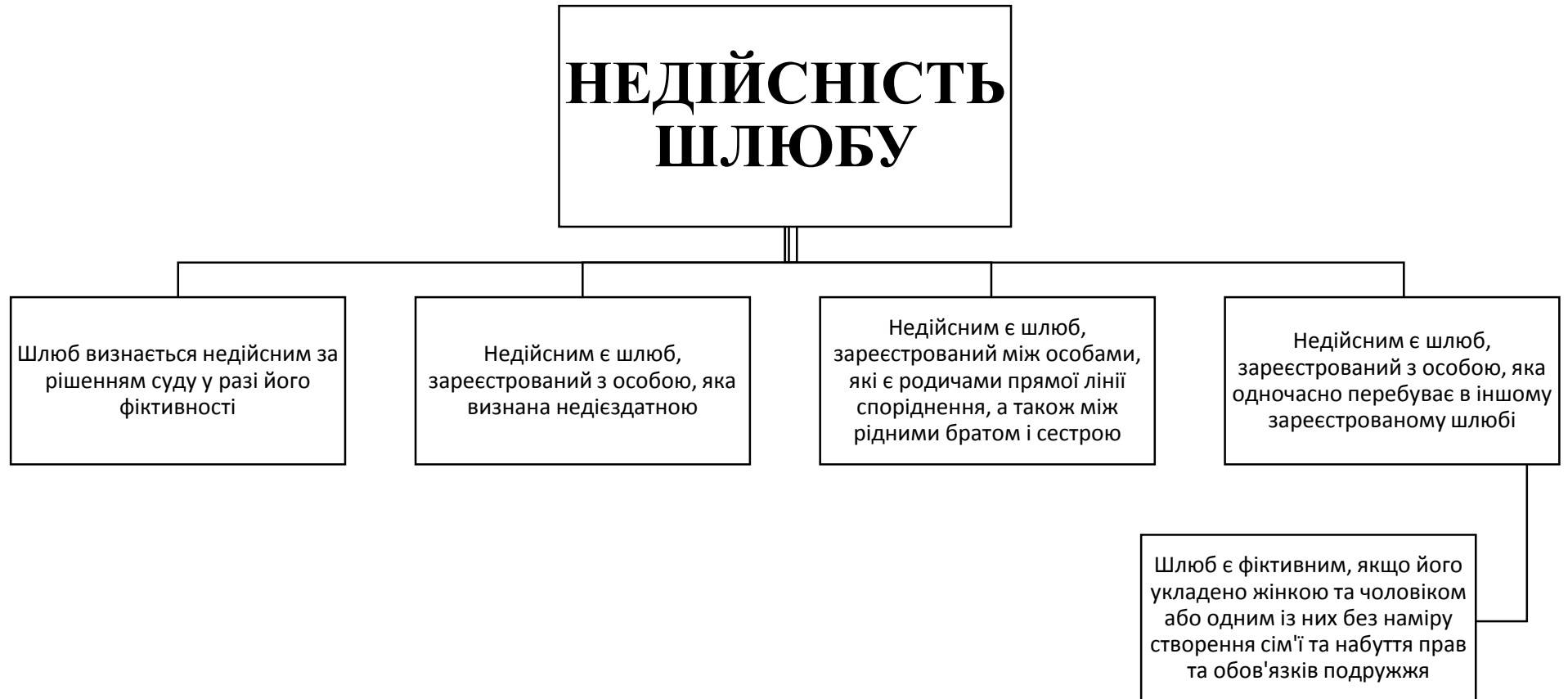
Двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця

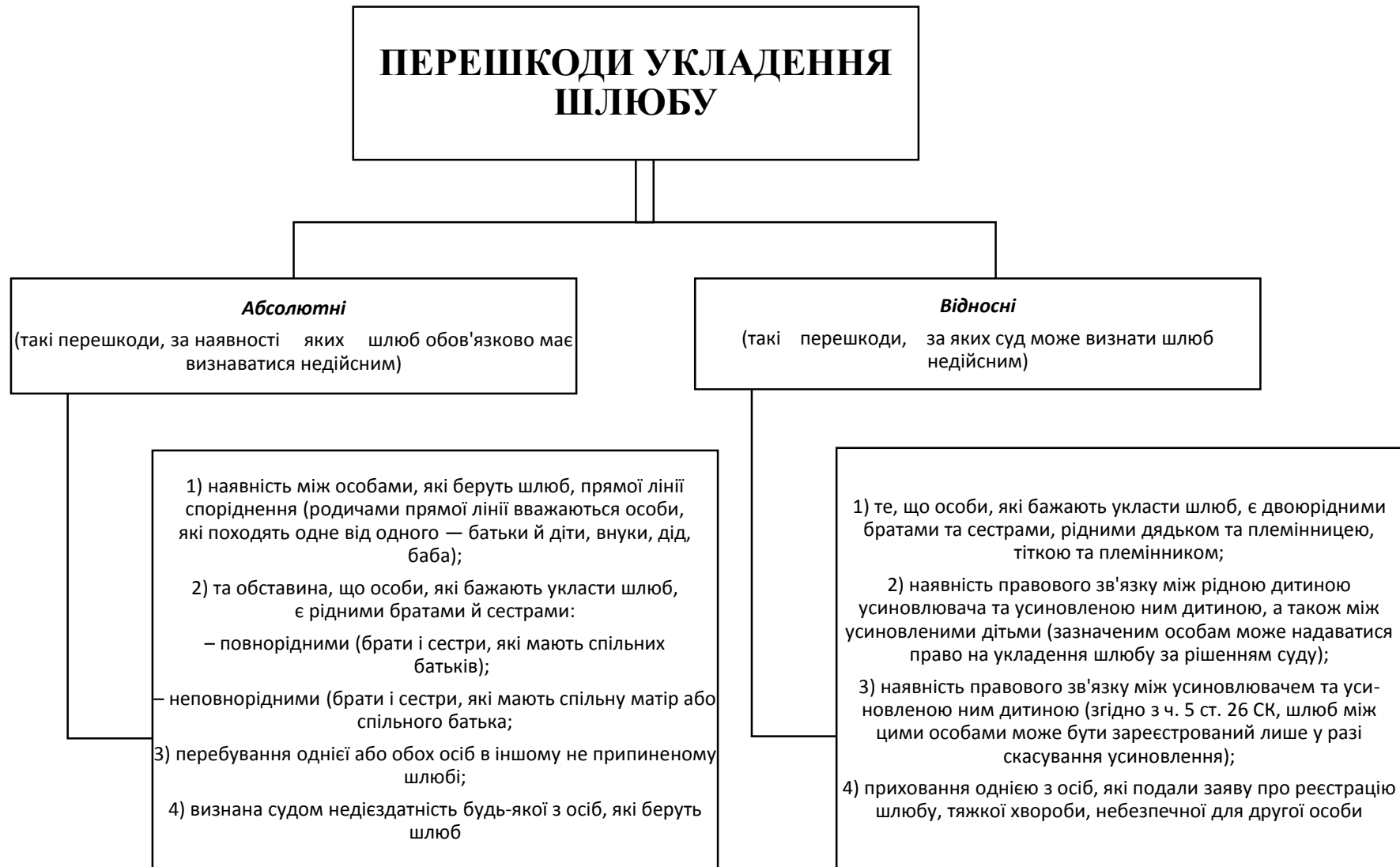
Усиновлювач та усиновлена ним дитина.
Шлюб між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною може бути зареєстровано лише в разі скасування усиновлення

СІМЕЙНЕ ПРАВО (У СХЕМАХ ТА ВИЗНАЧЕННЯХ)

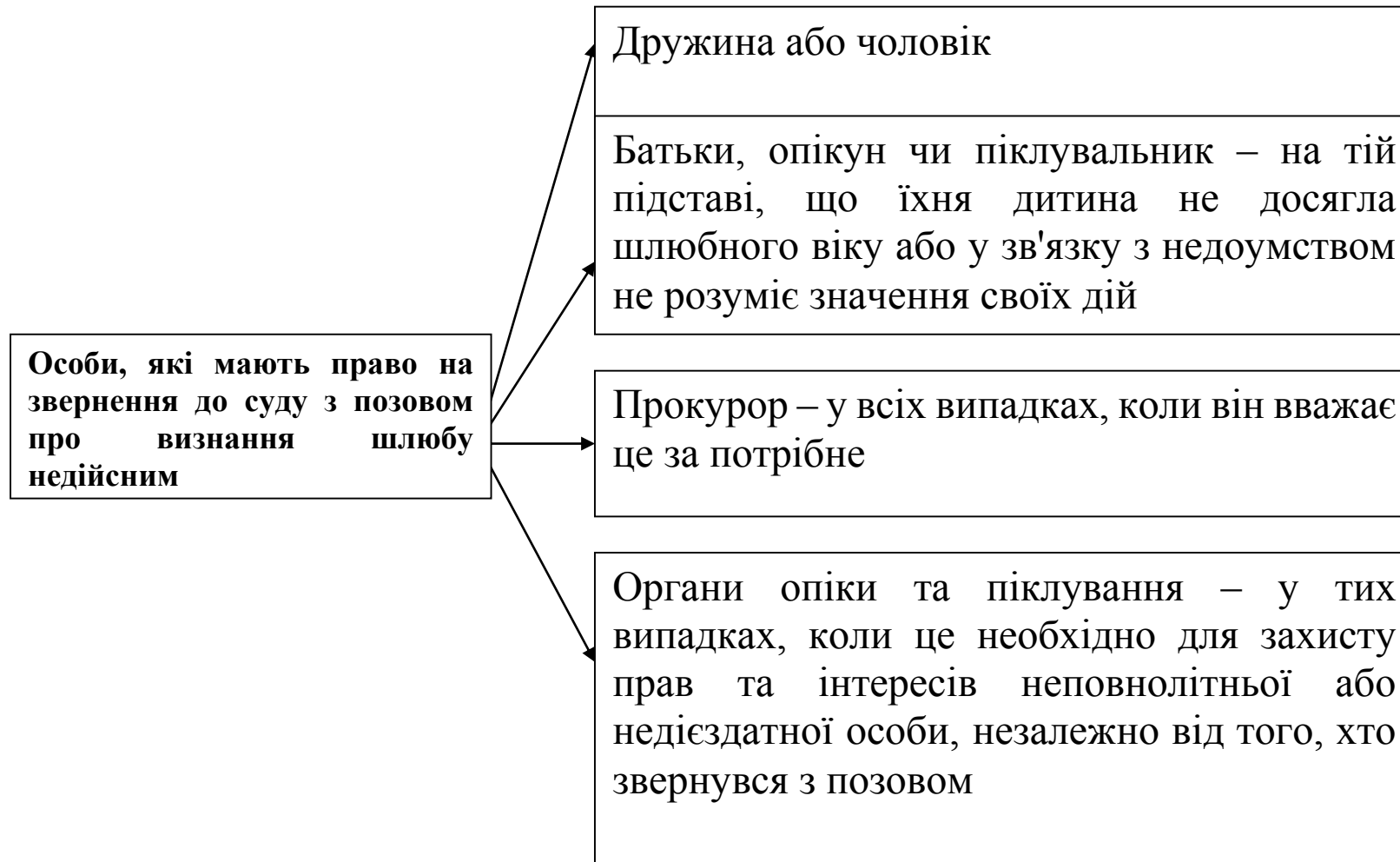

ОСОБИ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ З ПОЗОВОМ ПРО ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ

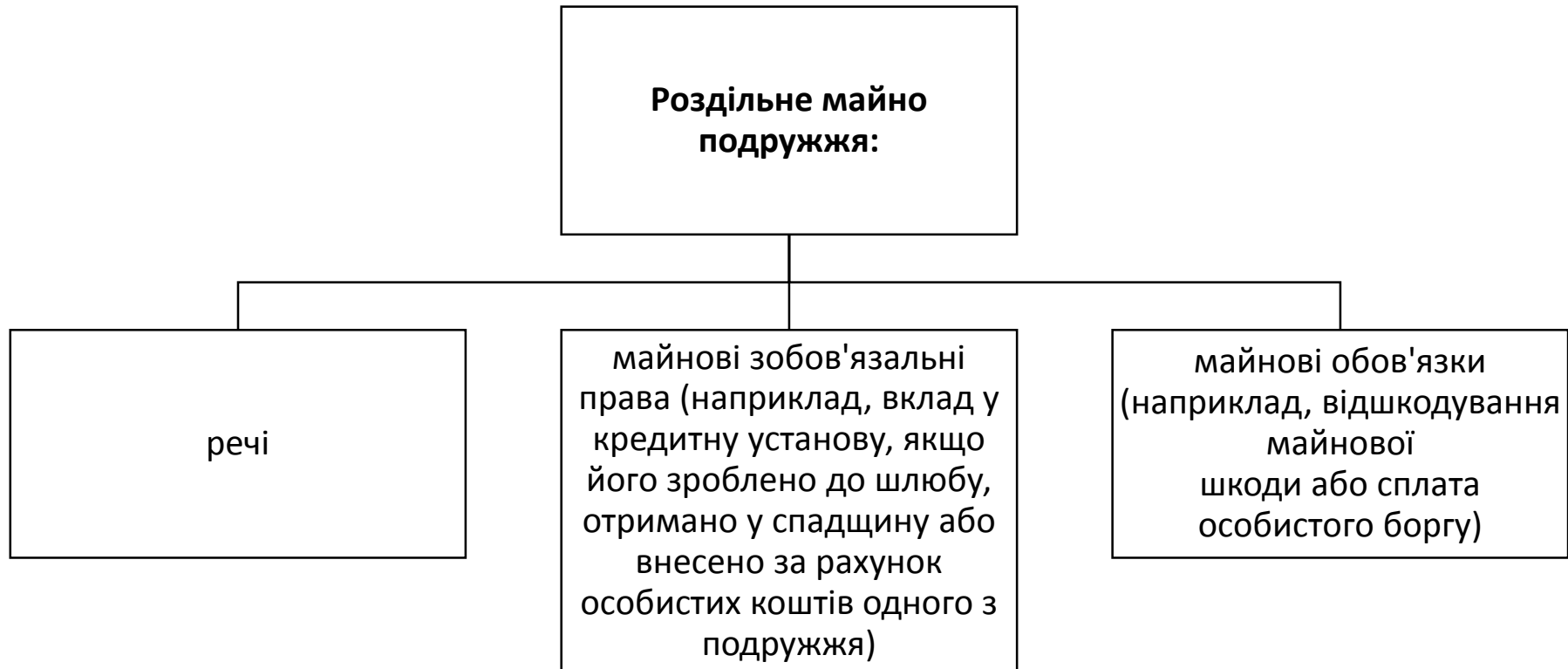

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ШЛЮБУ

Правові наслідки недійсності шлюбу	Особливі правові наслідки недійсності шлюбу
<p>Застосовуються до особи, яка знала про перешкоди до реєстрації шлюбу і приховала їх від другої сторони і (або) від РАЦСу:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Майно, набуте протягом недійсного шлюбу, вважається таким, що належить їм на праві спільної часткової власності2. Сума сплачених аліментів вважається такою, що одержана без достатньої правової підстави і підлягає поверненню, але не більше як за останніх 3 роки3. Особа, яка поселилася у житлове приміщення іншої особи у зв'язку з реєстрацією з нею недійсного шлюбу, не набула права на проживання у ньому і може бути виселена	<p>Якщо особа не знала і не могла знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, вона має право:</p> <ol style="list-style-type: none">1. На поділ майна, набутого у недійсному шлюбі, як спільної сумісної власності подружжя2. На аліменти3. На проживання у житловому приміщенні, в яке вона поселилася у зв'язку з недійсним шлюбом4. На прізвище, яке вона обрала при реєстрації шлюбу

ПРАВО ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА

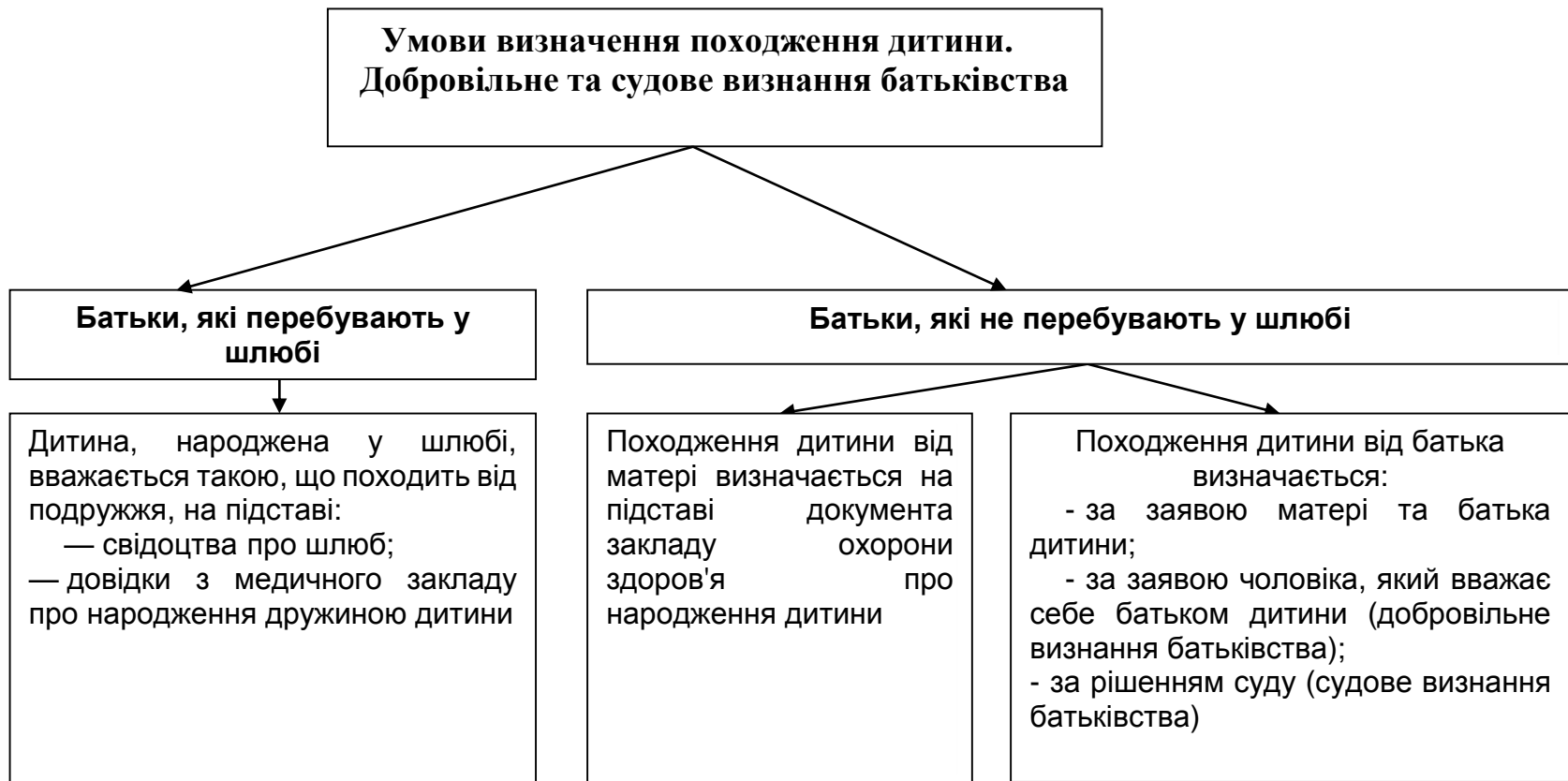

Правовий режим майна подружжя може бути змінений судом у таких випадках:

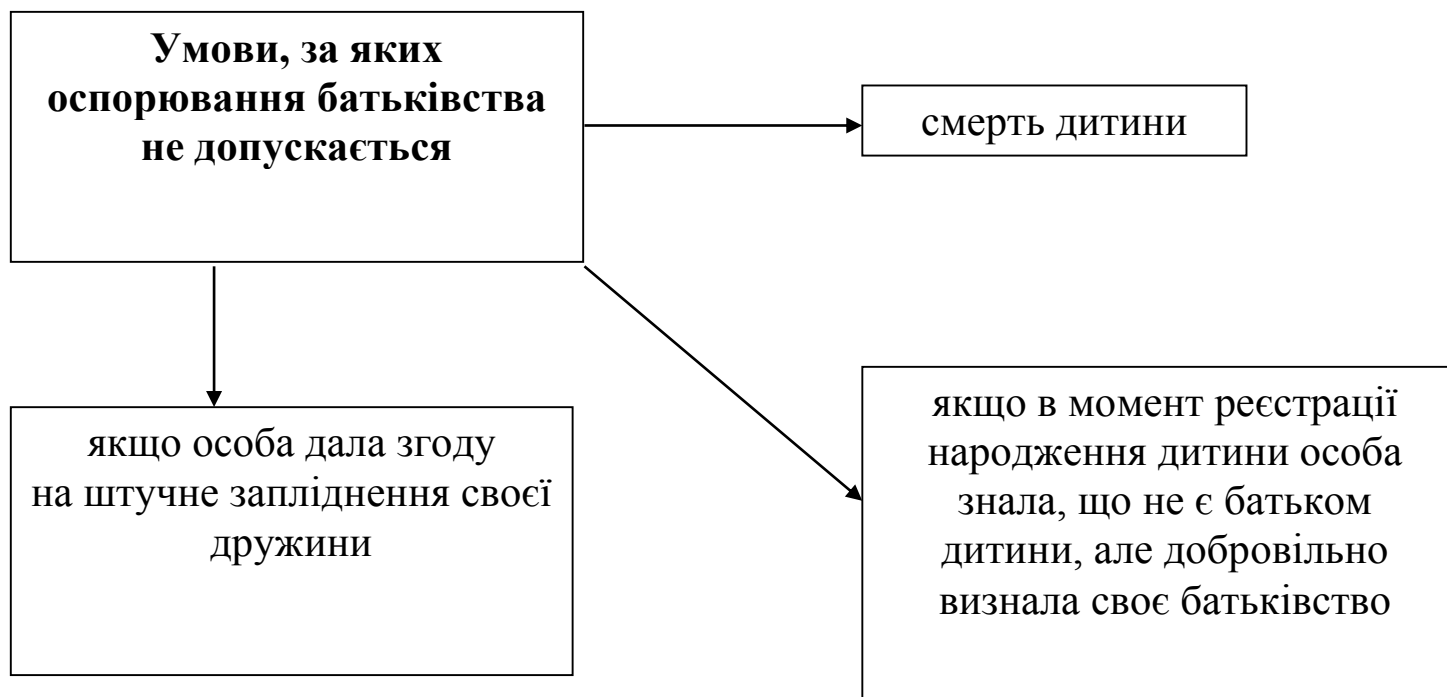
Суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин

Якщо майно дружини, чоловіка за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат другого з подружжя, воно у разі спору може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

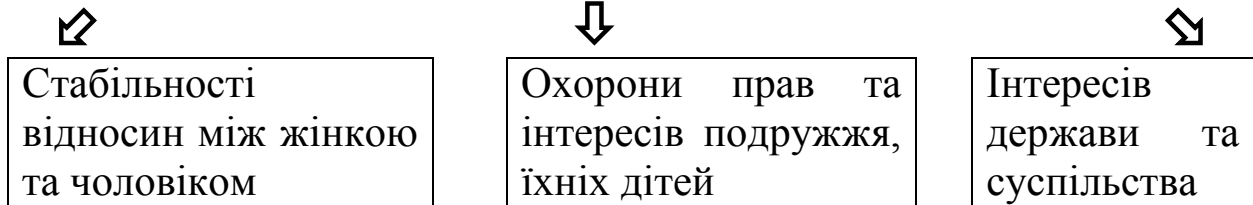

УМОВИ, ЗА ЯКИХ ОСПОРЮВАННЯ БАТЬКІВСТВА НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ

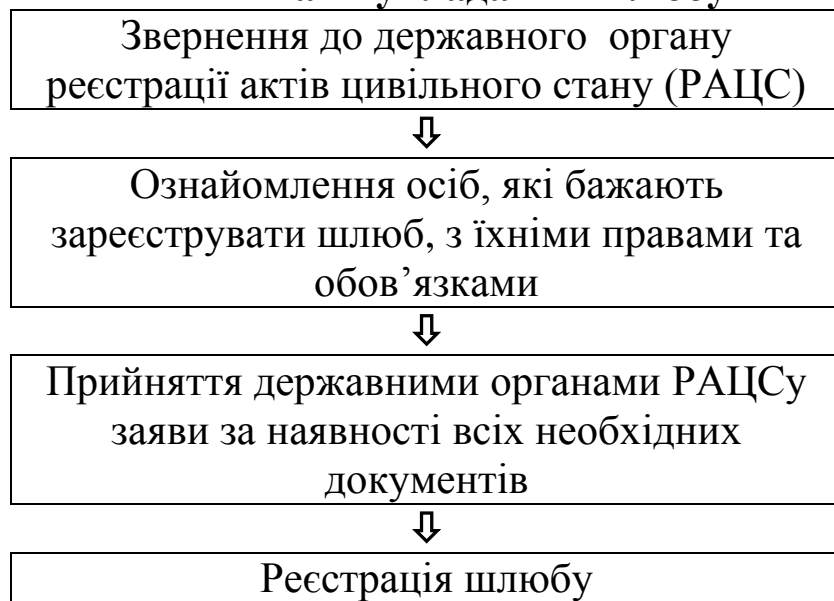

Глава 4. ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ

**Державна реєстрація шлюбу
встановлена для забезпечення**

Етапи укладання шлюбу

Подання заяви про реєстрацію шлюбу

<p>Подається жінкою та чоловіком особисто до будь-якого державного органу РАЦС за їх вибором</p>	<p>Подається представниками жінки та (або) чоловіка, повноваження яких нотаріально засвідчені</p>	<p>Якщо реєстрація шлюбу у визначений день не відбулася, заява втрачає чинність після спливу 3 місяців від дня її подання</p>
<p>Набуття статусу наречених</p>		

Обов'язки органу державної реєстрації актів цивільного стану при отриманні заяви про реєстрацію шлюбу

↙	↓	↘
Ознайомити наречених з їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя і батьків	Повідомити про відповідальність за приховування перешкод до реєстрації шлюбу	З урахуванням побажань нареченого і нареченої визначити день і час реєстрації шлюбу

Обов'язки наречених при подачі заяви про реєстрацію шлюбу

↙	↘
<p>Повідомити один одного про стан свого здоров'я (результати медичного обстеження є таємницею і повідомляється лише нареченим)</p>	<p>За відмови укласти шлюб відшкодувати витрати, що понесла друга сторона у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу і весілля <i>Такі затрати не підлягають відшкодуванню, якщо відмова від шлюбу була викликана протиправною, аморальною поведінкою нареченої, нареченого, прихованням нею, ним обставин, що мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення (тяжка хвороба, наявність дитини, судимість тощо).</i></p>

Час реєстрації шлюбу

↙	↓	↓	↘
Шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу	За наявності поважних причин керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану дозволяє реєстрацію шлюбу до спливу цього строку	У разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого, шлюб реєструється у день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця	Якщо є відомості про наявність перешкод до реєстрації шлюбу, керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану може відкласти реєстрацію шлюбу, але не більш як на три місяці. Рішення про таке відкладення може бути оскаржене до суду

Місце реєстрації шлюбу

↙	↓	↓	↘
Приміщення органу державної реєстрації актів цивільного стану	За місцем проживання	За місцем надання стаціонарної медичної допомоги	В іншому місці, якщо вони не можуть з поважних причин прибути до органу державної реєстрації актів цивільного стану

Реєстрація шлюбу в присутності нареченої та нареченого

Присутність нареченого та нареченої обов'язкова

Реєстрація шлюбу через представника не допускається

Право на вибір прізвища при реєстрації шлюбу

Право обрати прізвище одного з наречених	Надалі іменуватися дошлюбними прізвищами	Приєднати до свого прізвища прізвище нареченого, нареченої	Не допускається складення більше двох прізвищ, якщо інше не впливає із звичаю національної меншини, до якої належить наречена і (або) наречений	Якщо на момент реєстрації шлюбу прізвище нареченої, нареченого вже є подвійним, вона, він має право замінити одну із частин свого прізвища на прізвище другого
--	--	--	---	--

Глава 5. НЕДІЙСНІСТЬ ШЛЮБУ

Недійсним визнається шлюб, зареєстрований в державному органі РАЦСу за відсутності хоча б однієї з передбачених законом умов його укладання або за наявності принаймні однієї зі встановлених законом перешкод цьому, тобто з порушенням обов'язкових правил поведінки, дотримання яких є необхідним для забезпечення дійсності шлюбу.

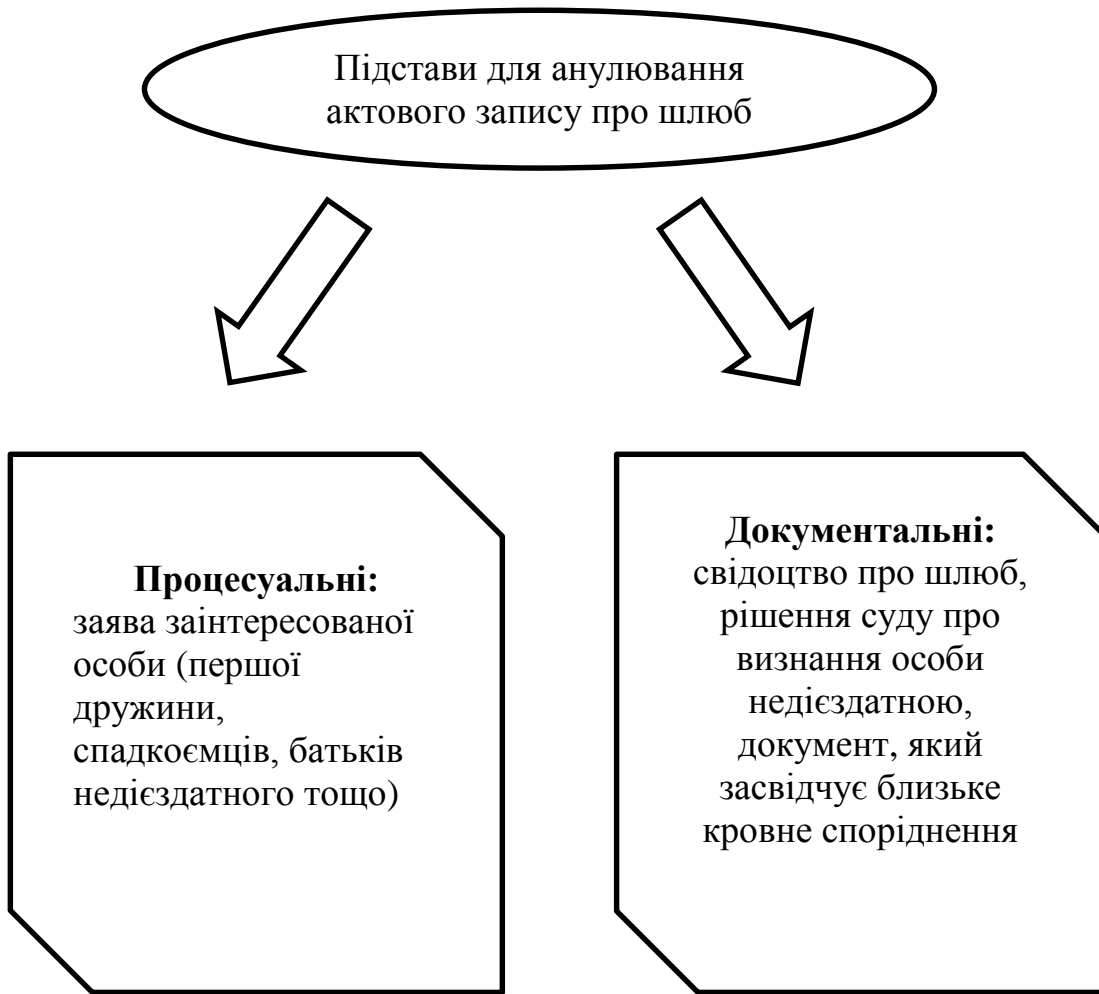

вчинення сторонами під час укладення шлюбу таких істотних порушень умов вступу в шлюб, у силу яких він має вважатися недійсним без рішення суду:

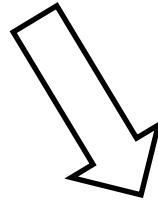
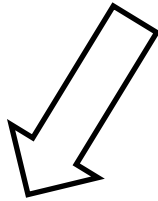
шлюб,
zareestrovаний з
особою, яка
одночасно
перебуває в іншому
zareestrovаному
шлюбі

шлюб,
zareestrovаний
між особами, які
є родичами
прямої лінії, а
також між
рідним братом і
сестрою

укладення
шлюбу з
особою, яка в
судовому
порядку
визнана
недієздатною

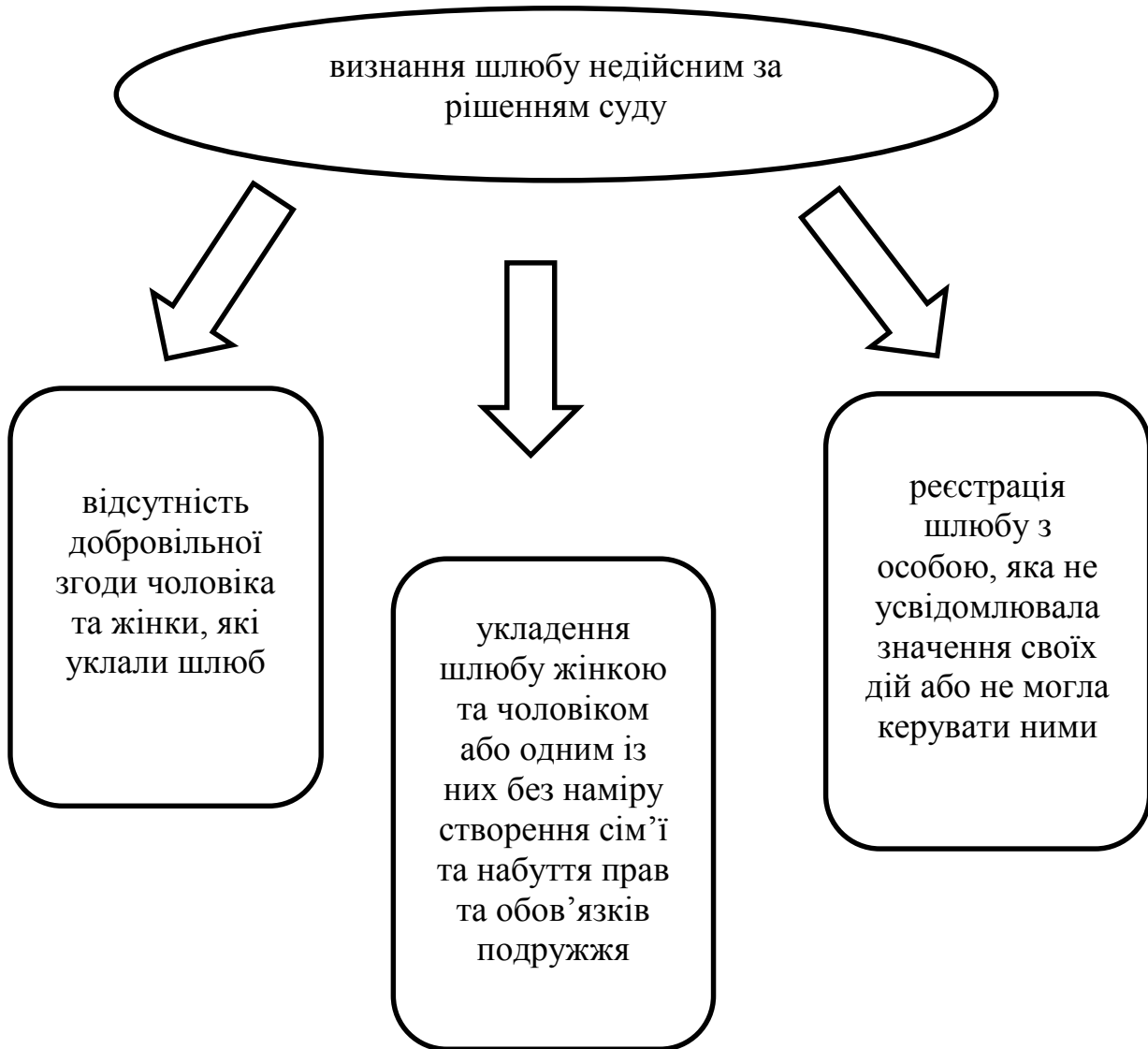

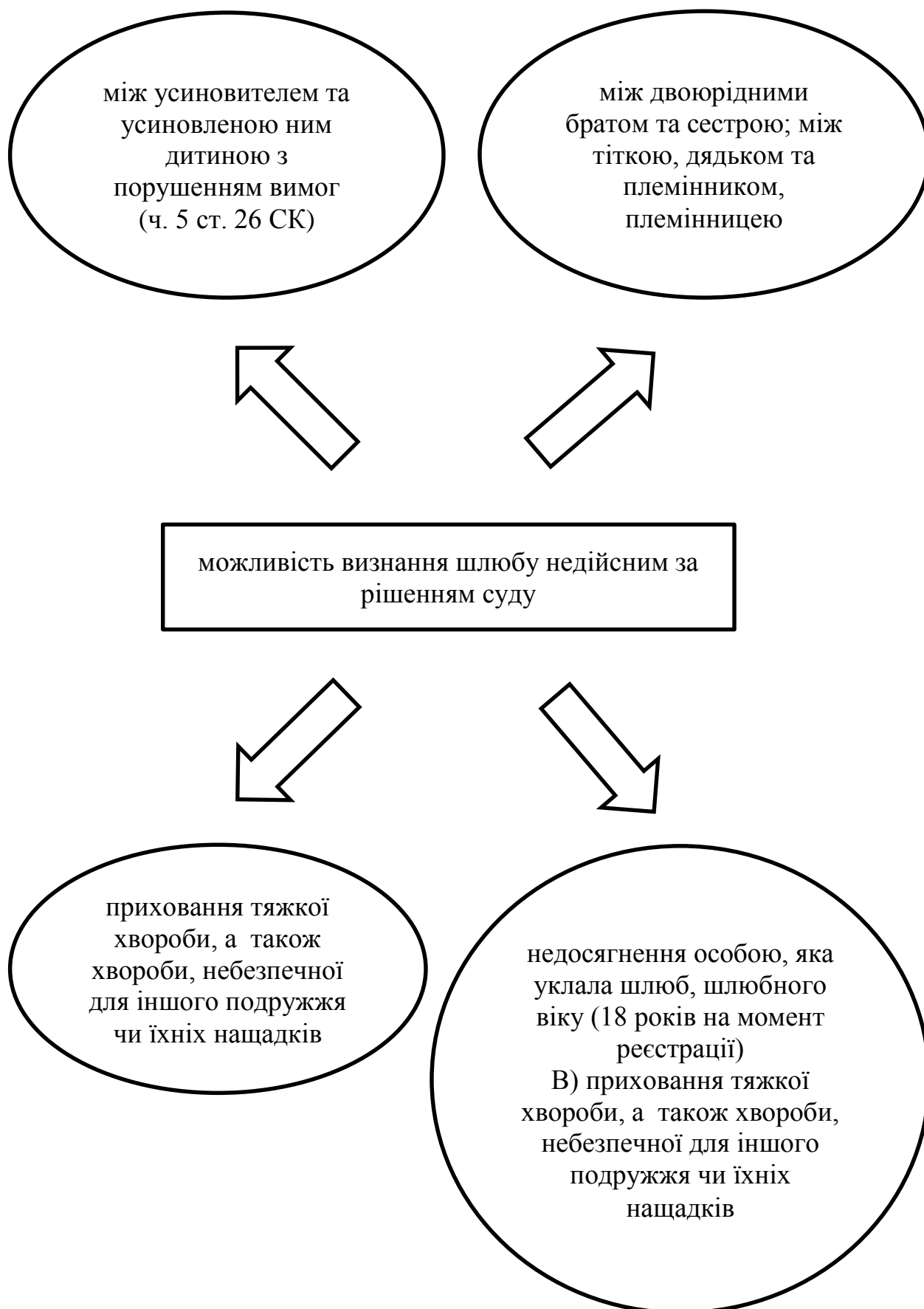
Визнання шлюбу недійсним у судовому порядку поділяється залежно від підстав визнання його недійсності

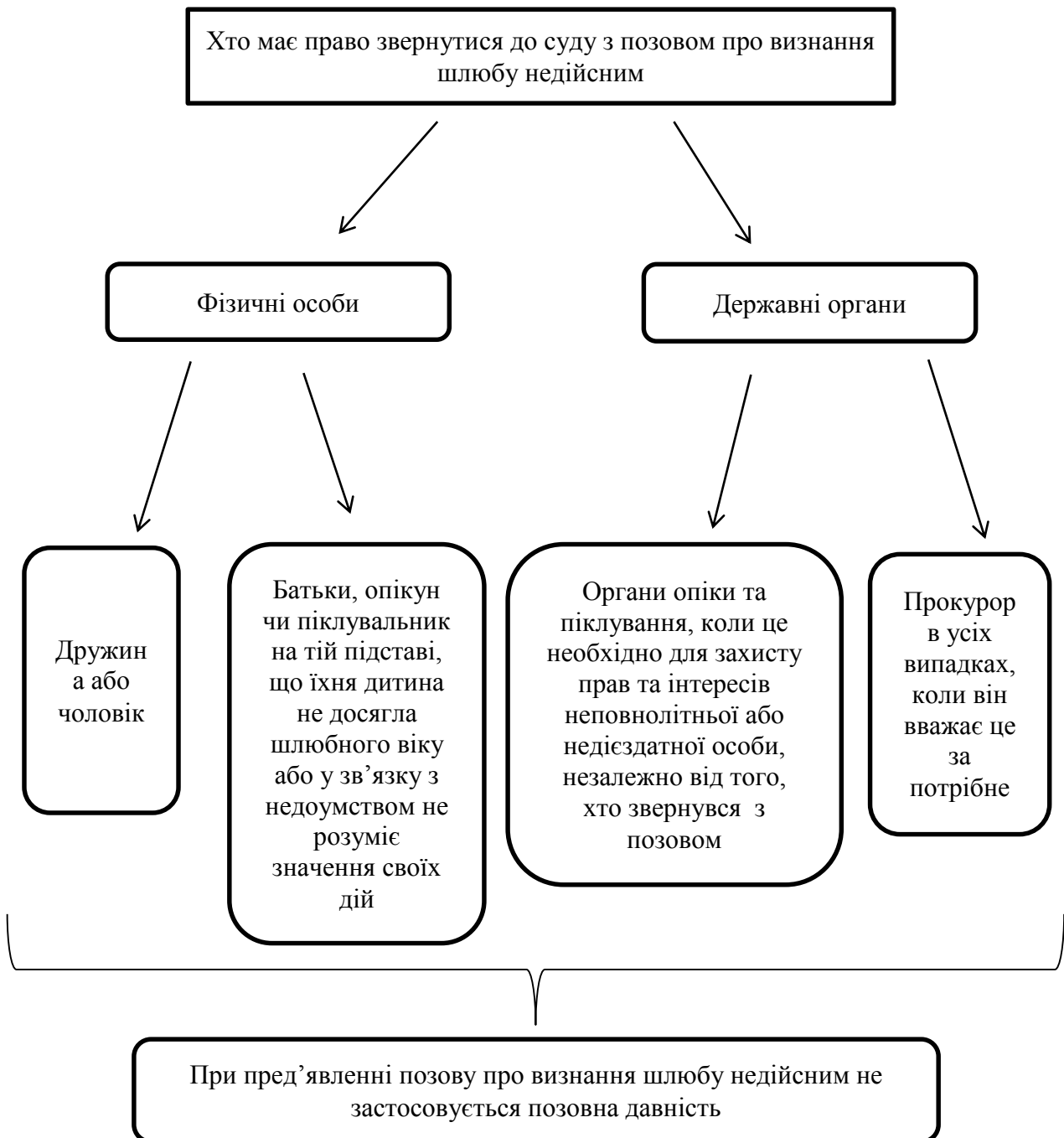

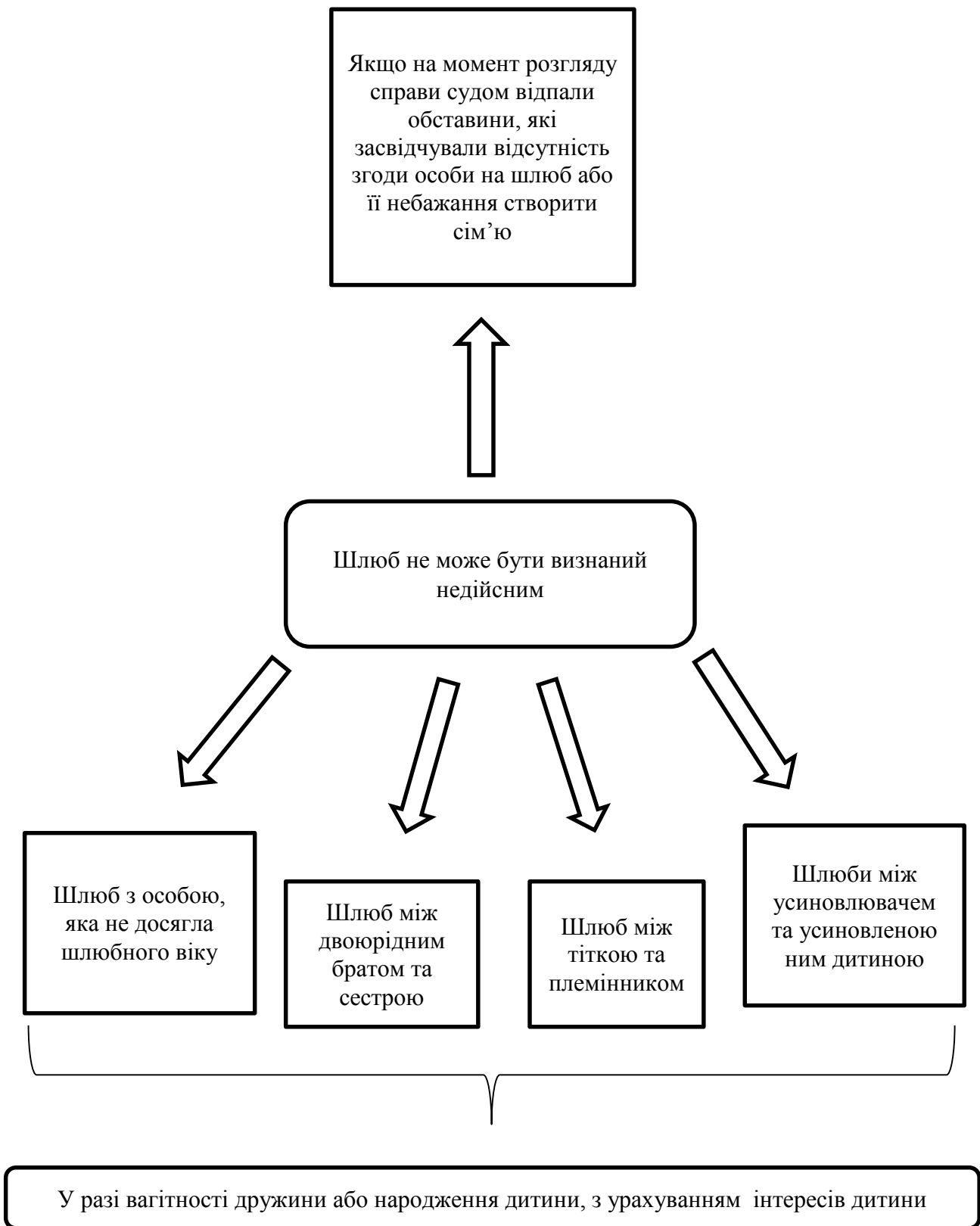
Суд зобов'язаний
визнати шлюб
недійсним
(ст. 40 СК)

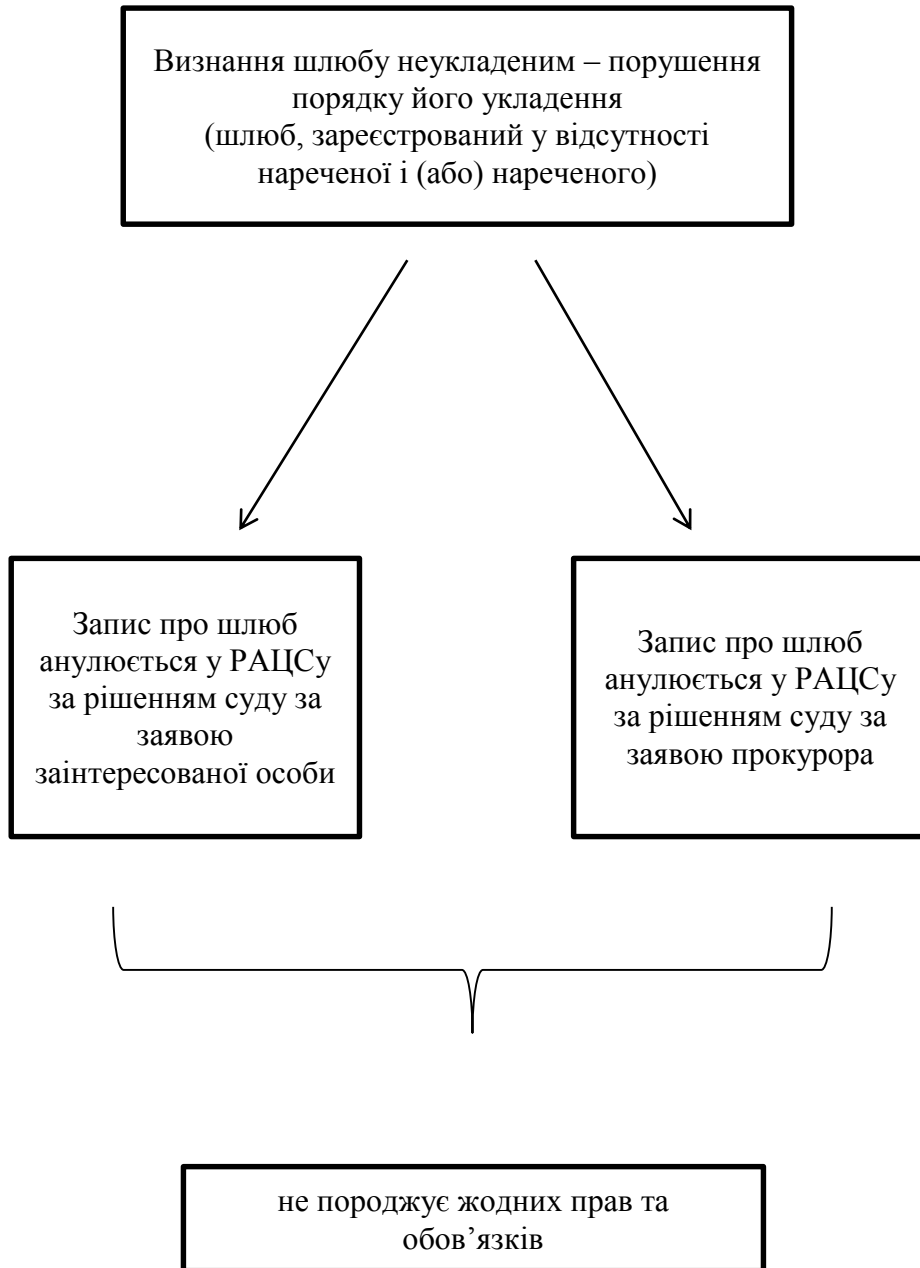
Суд може визнати
шлюб недійсним
(ст. 41 СК)

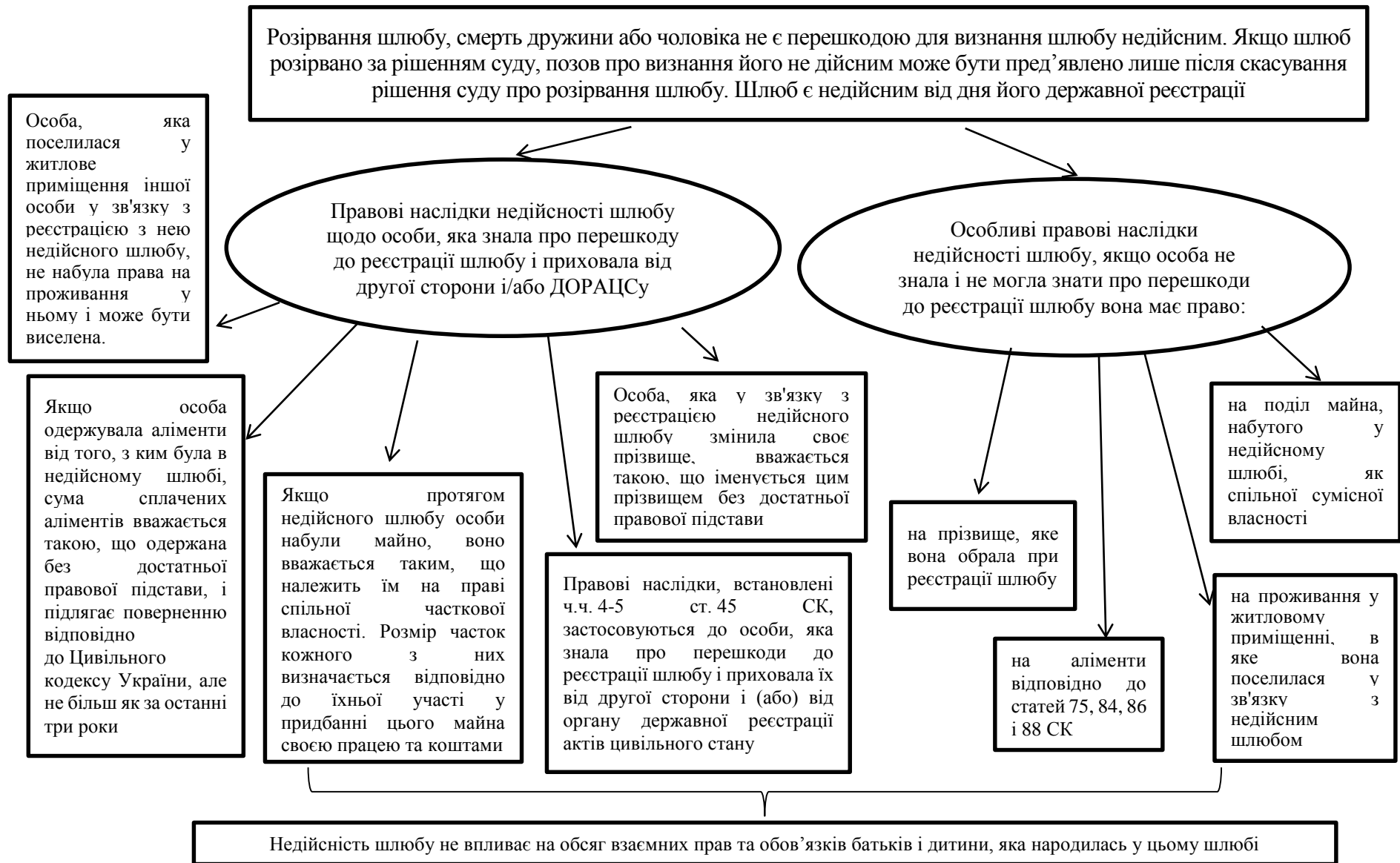

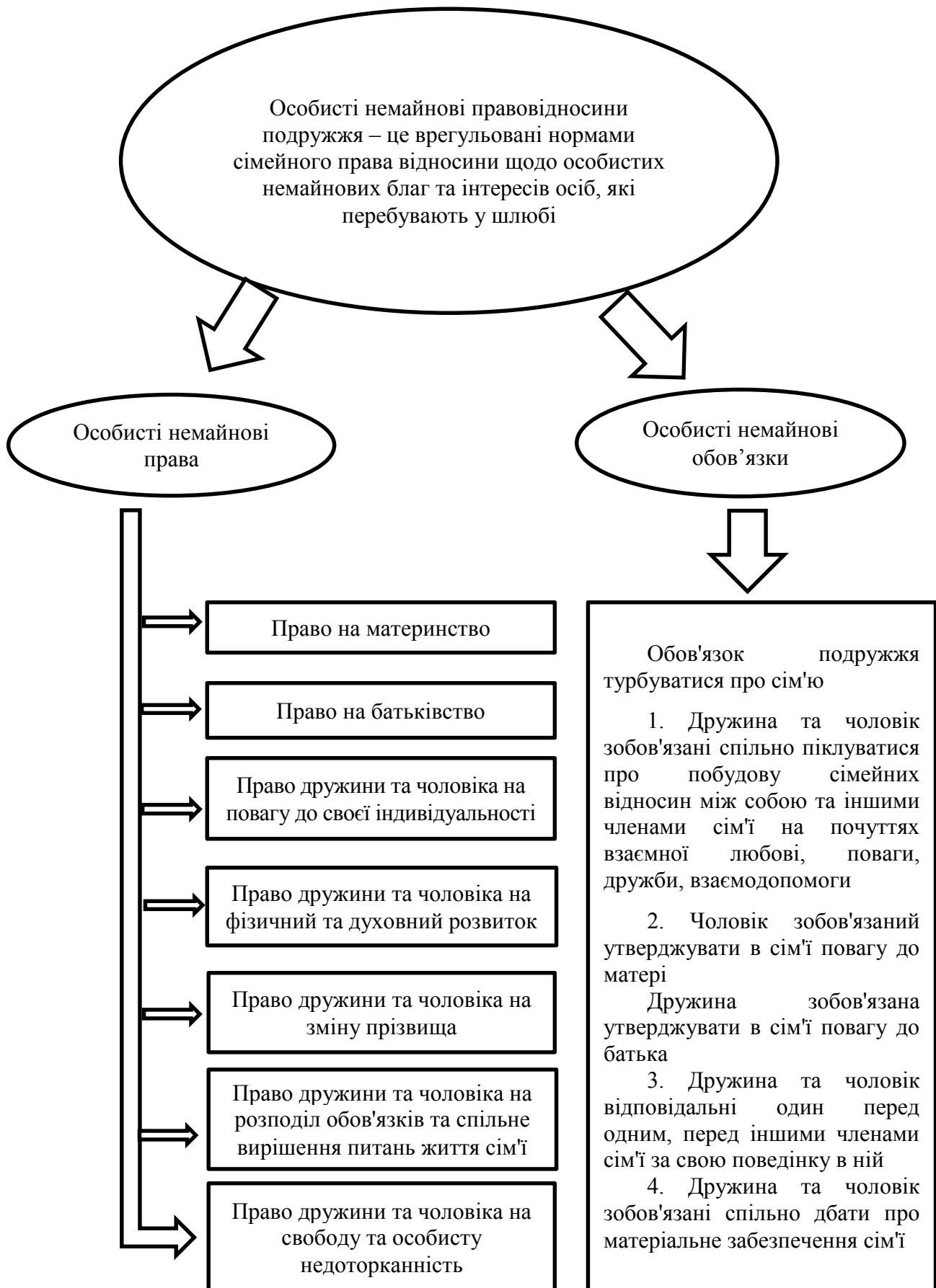

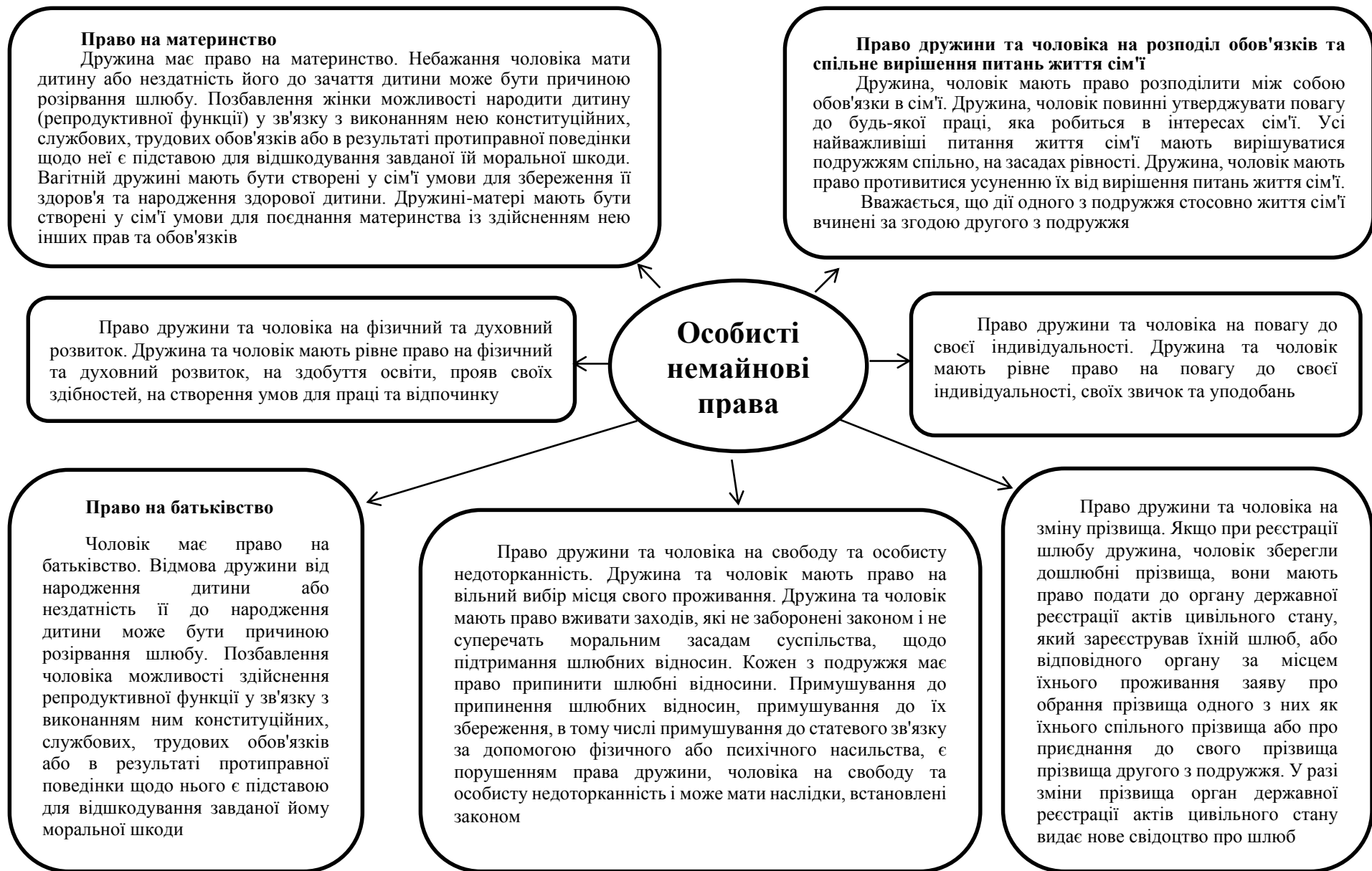

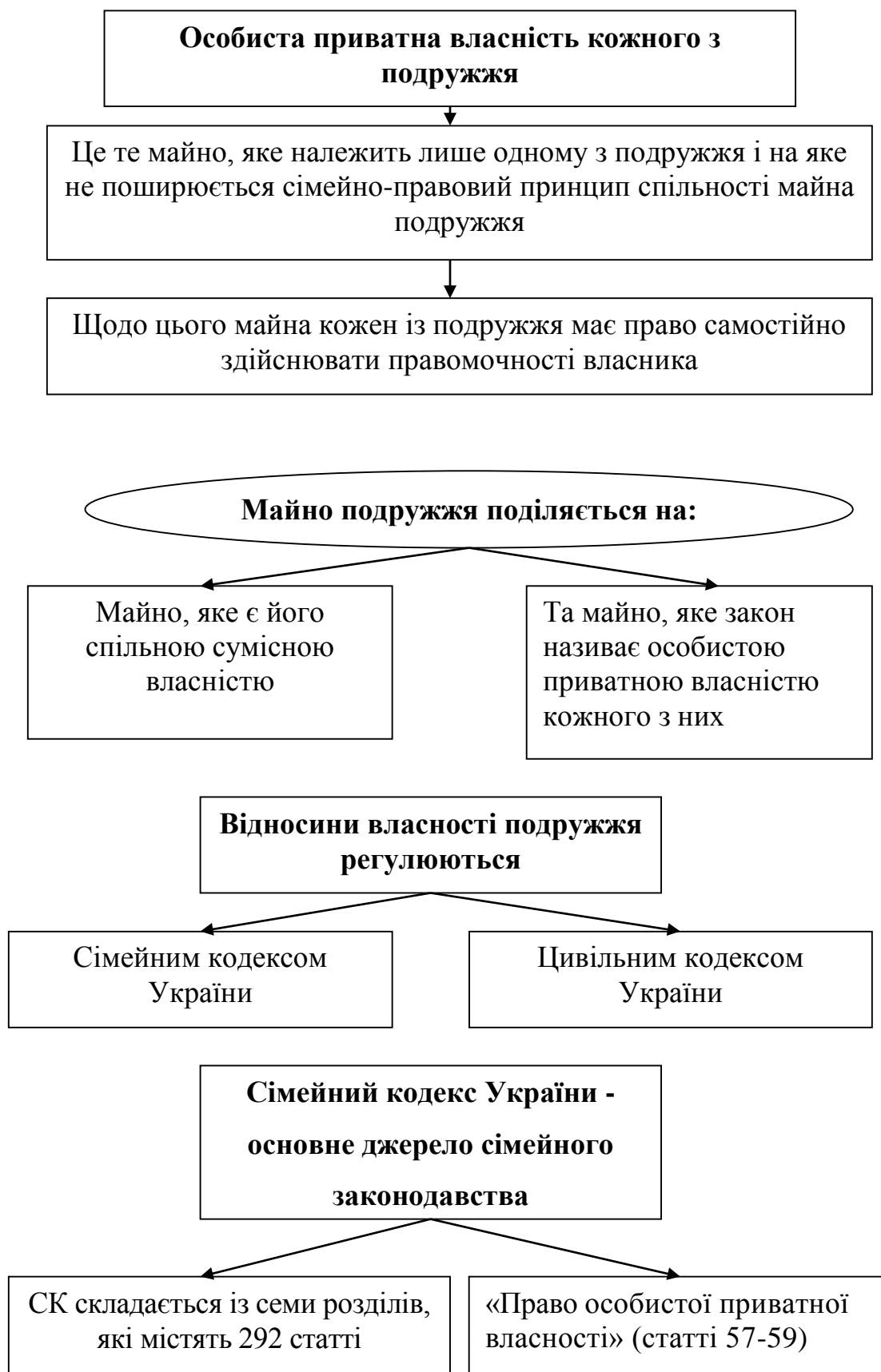

Глава 6. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

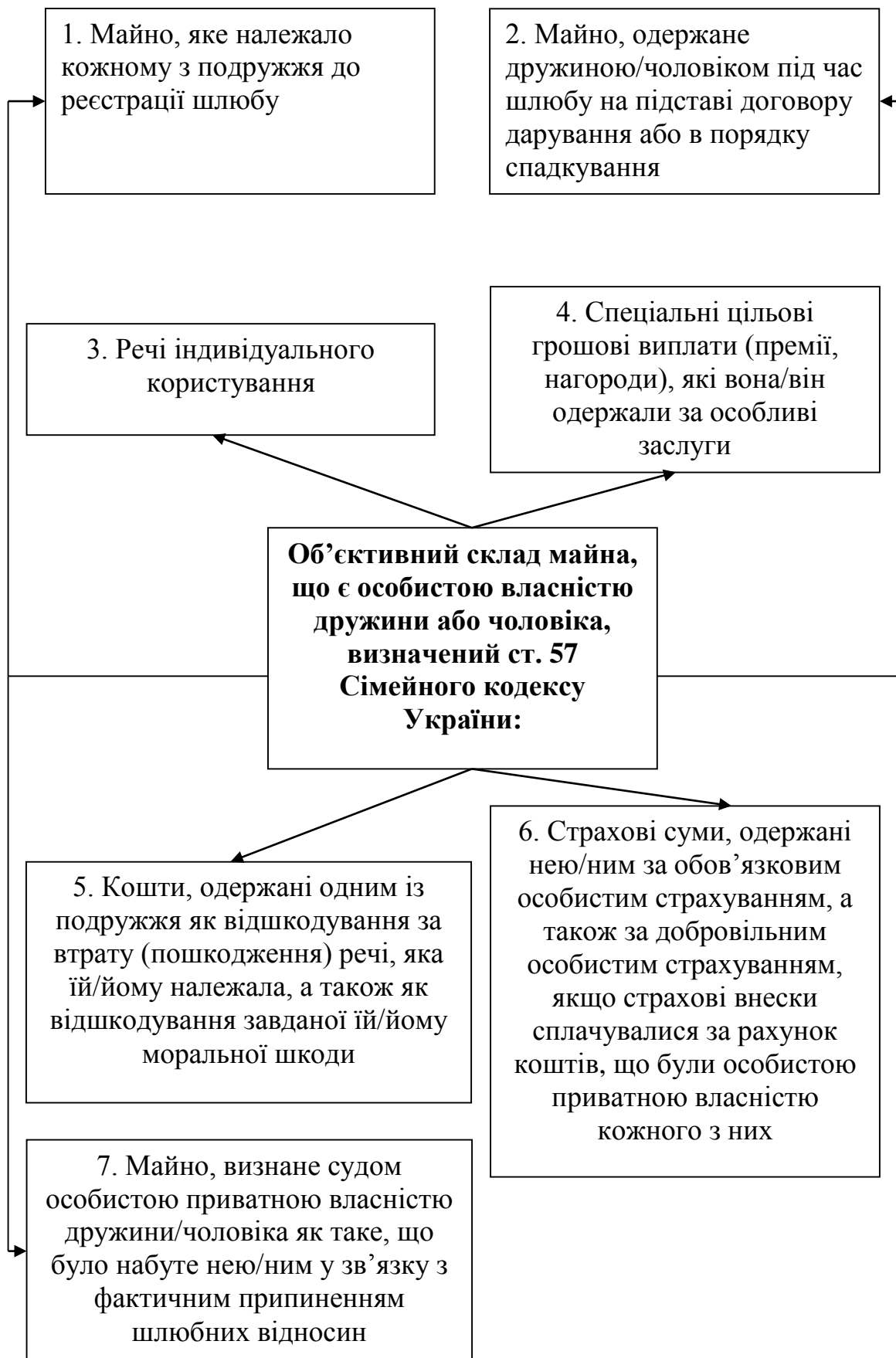

**Глава 7 ПРАВО ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ
ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА**

Право особистої приватної власності дружини та чоловіка

Право особистої приватної власності дружини та чоловіка

Важливою новелою Сімейного Кодексу є зміна правового статусу коштовностей: вони вважаються особистою власністю того з подружжя, для кого були придбані, навіть якщо їх було придбано за рахунок спільних коштів подружжя

Земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації земельної ділянки, що перебувала у її, його користуванні, або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, або одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України

Найчастіше умови набуття такого майна міцно пов'язані з особою набувача. Це, наприклад, майно, набуте на підставі договору дарування або в порядку спадкування

Особистою приватною власністю є також майно, набуте одним з подружжя за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто. Наприклад, особі було подаровано гроші, за які потім куплено автомобіль

Режим особистої приватної власності розповсюджується не лише на майно, набуте кожним з подружжя до реєстрації шлюбу, а й на деяке майно, набуте під час шлюбу

Особистою приватною власністю дружини та чоловіка є також речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя. Слід зазначити, що Кодекс про шлюб на сім'ю України від 20 червня 1969 року по-іншому вирішував питання стосовно правового режиму коштовностей, зазначаючи, що роздільним майном кожного з подружжя є також речі індивідуального користування (одяг, взуття тощо), хоча б вони і були придбані під час шлюбу за рахунок спільних коштів подружжя, за винятком коштовностей та предметів розкоші

Право особистої приватної власності дружини та чоловіка

Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги. Тобто на такі доходи, як, наприклад, щомісячна або щоквартальна премія, таке положення не розповсюджується. У той же час суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню, оскільки саме такі дії другого з подружжя дозволили вивільнити час одержувачу премії чи винагороди для особистого розвитку, повноцінної праці, забезпечували певну стабільність сімейного життя, що сприяло більш повноцінній праці

Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй, йому належала, а також як відшкодування завданої їй, йому моральної шкоди, страхові суми, одержані нею, ним за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них. Віднесення зазначеної групи надходжень до особистої приватної власності зумовлено їх чітко визначеним цільовим призначенням: на поновлення речі, що належить особі на праві особистої приватної власності, на відшкодування моральної шкоди, на відновлення здоров'я тощо

Якщо у придбання майна вкладені крім спільних коштів і кошти, що належали одному з подружжя, то частка у цьому майні, відповідно до розміру внеску, є його особистою приватною власністю

Право особистої приватної власності дружини та чоловіка

Правовий режим майна подружжя може бути змінений судом у таких випадках:

Суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин

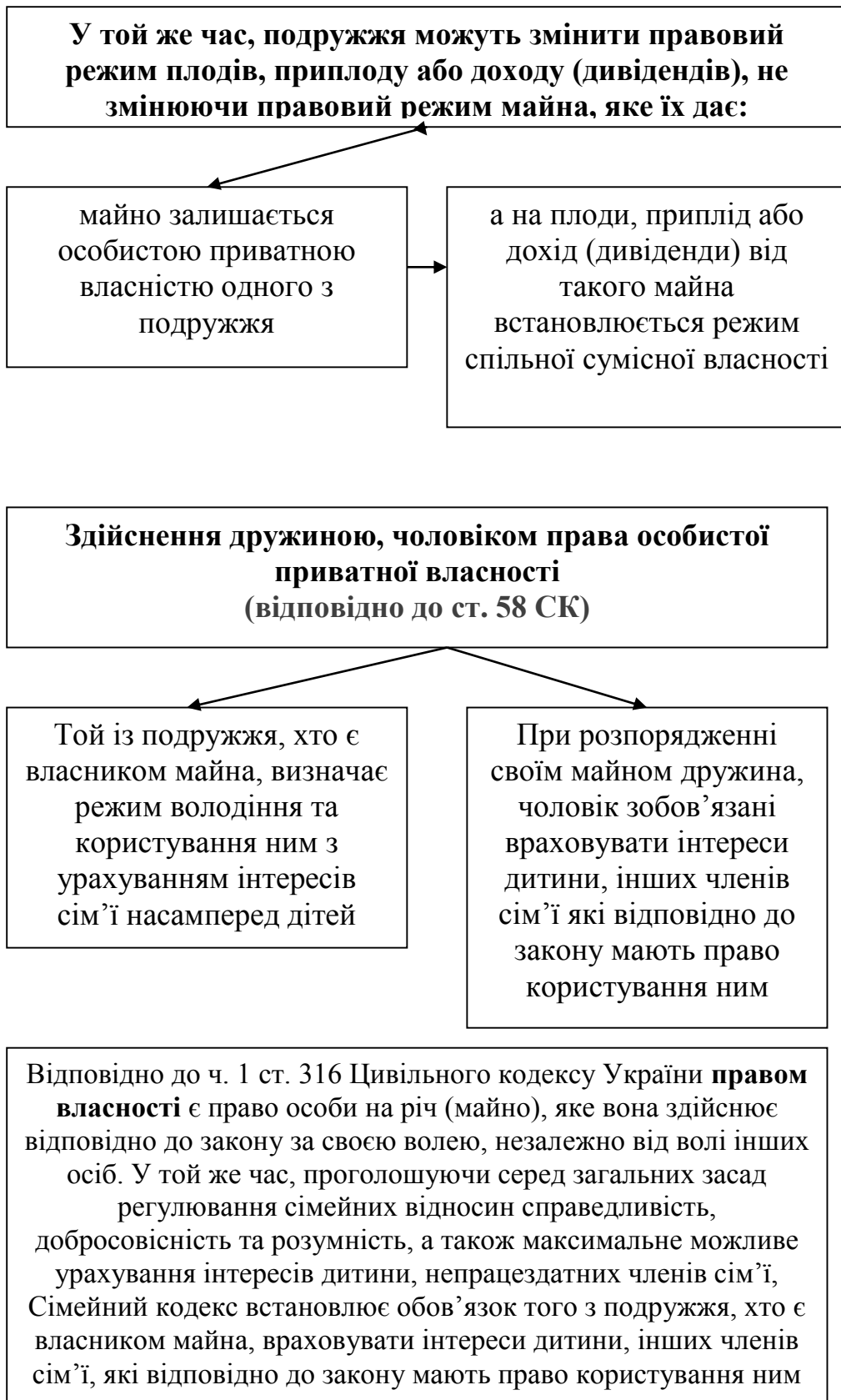
Якщо майно дружини, чоловіка за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат другого з подружжя, воно у разі спору може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності подружжя

Право на плоди та доходи від речей, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка
(відповідності до ст. 58 СК)

Якщо річ, що належить одному з подружжя, плодоносить, дає приплід або дохід (дивіденди), він є власником цих плодів, приплоду або доходу (дивідендів)

Відповідно до частини 2 зазначеної статті продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом

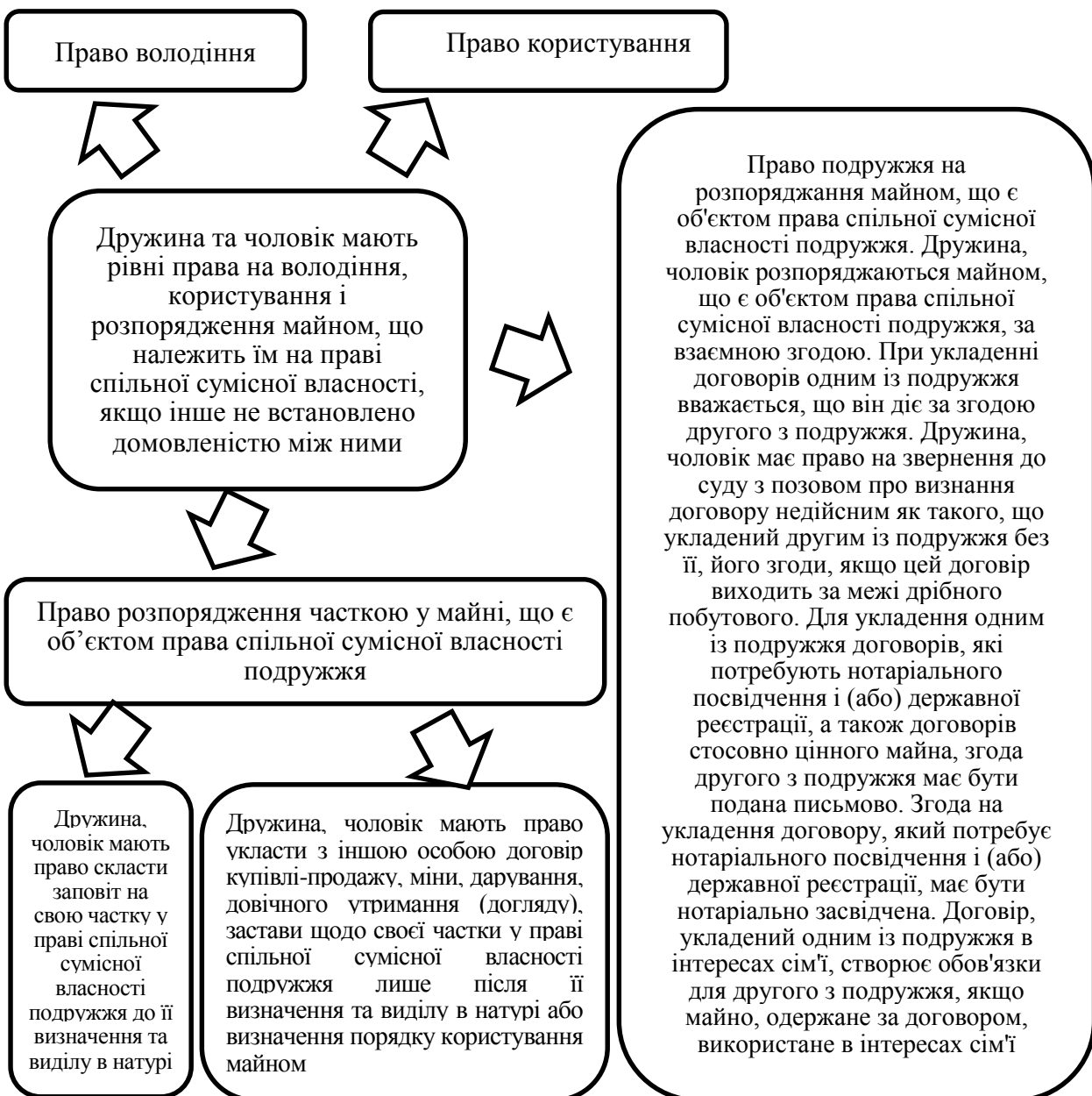
Право особистої приватної власності дружини та чоловіка

Глава 8. ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу).

Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 Сімейного Кодексу.

Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними

Способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом

Речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Вартість цих речей враховується при присудженні іншого майна другому з подружжя

Присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду

У разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором

За домовленістю або шлюбним контрактом

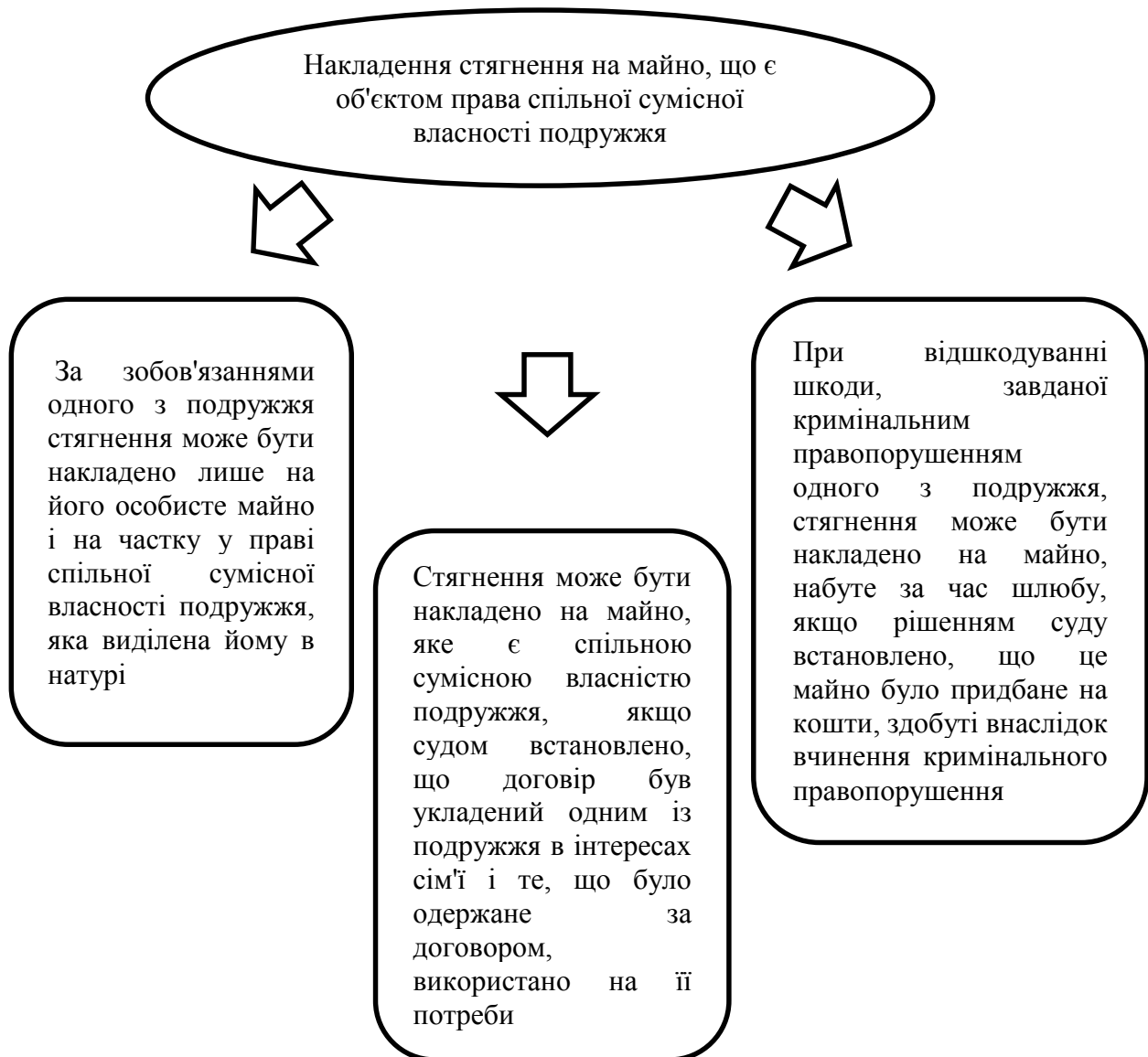

Розмір часток майна дружини та чоловіка при поділі майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя

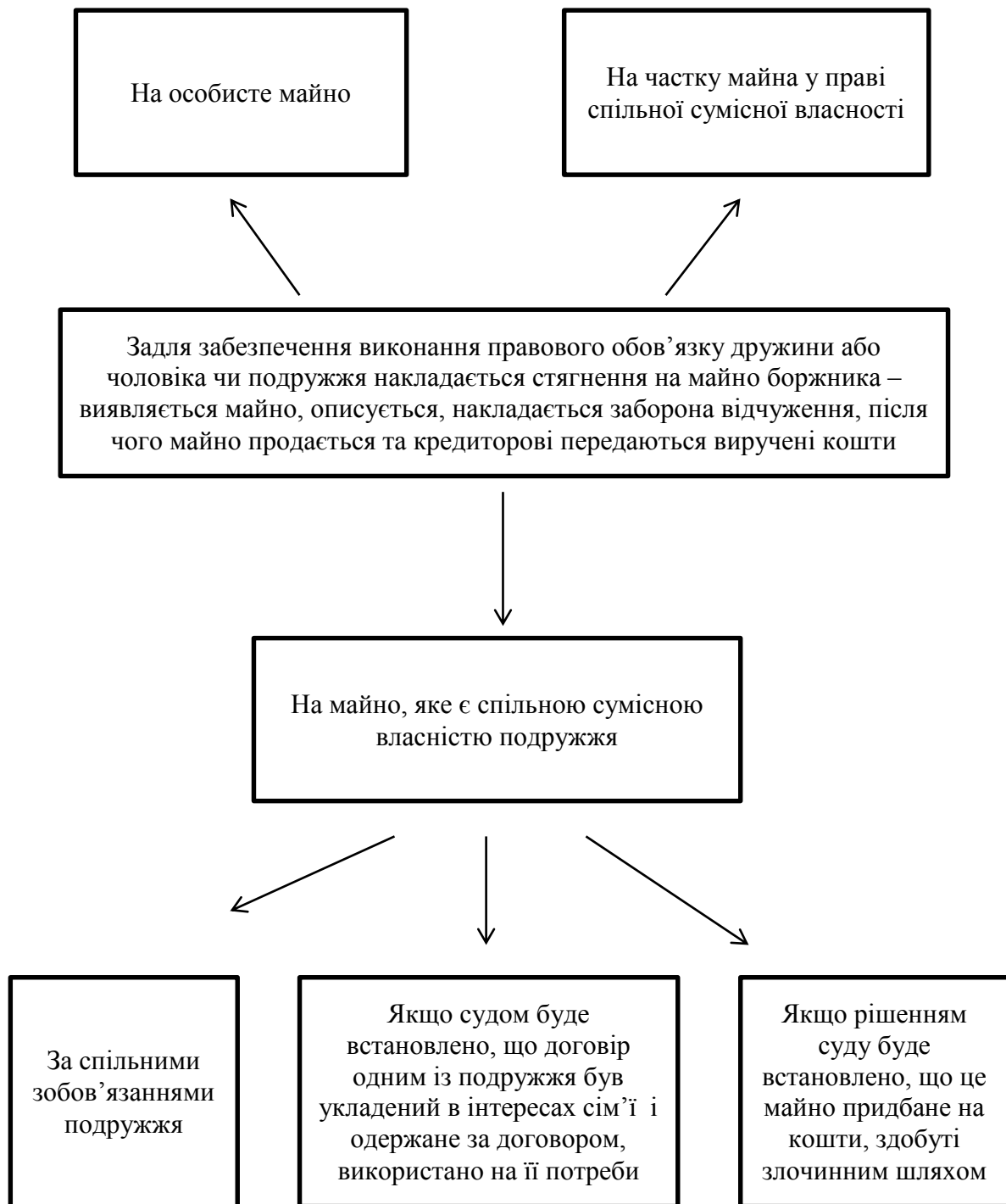

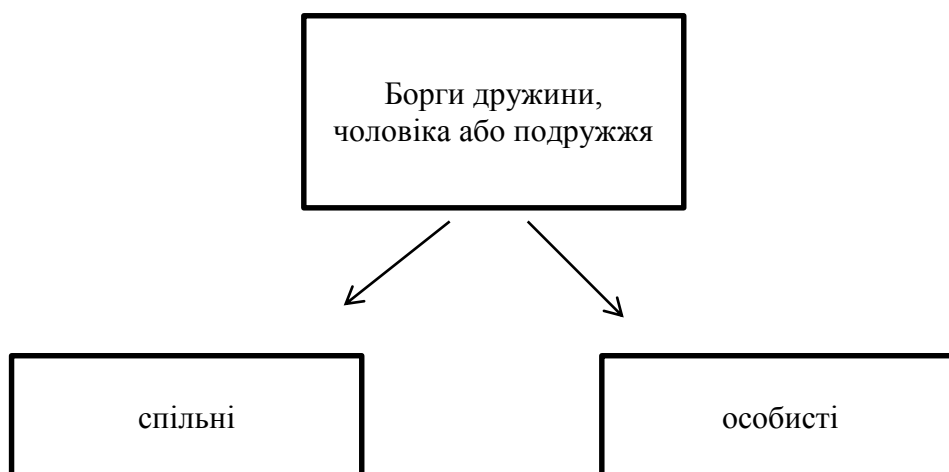
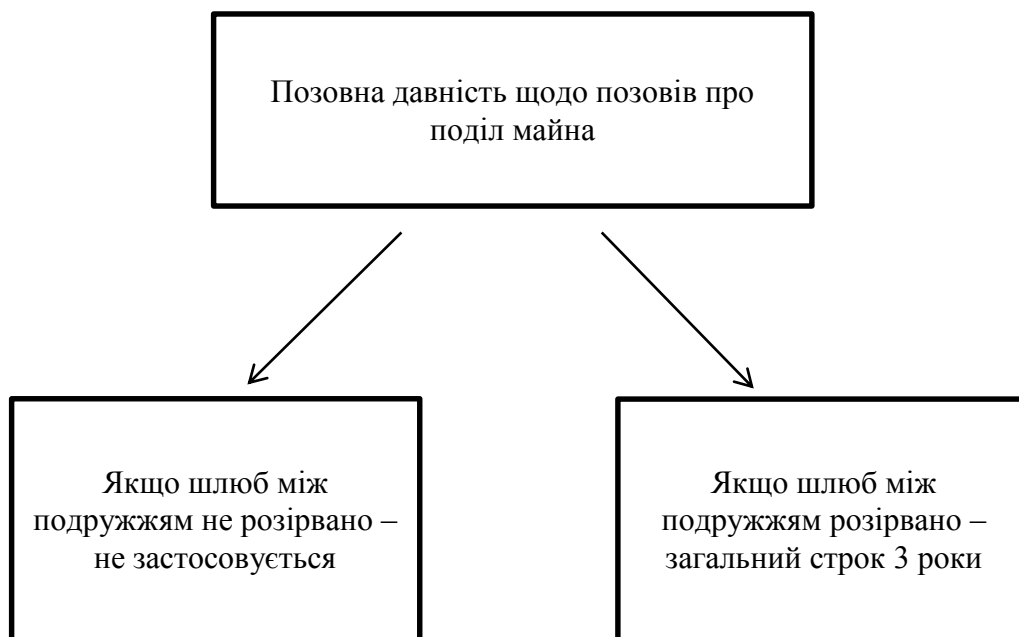
При вирішенні спору про поділ майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї

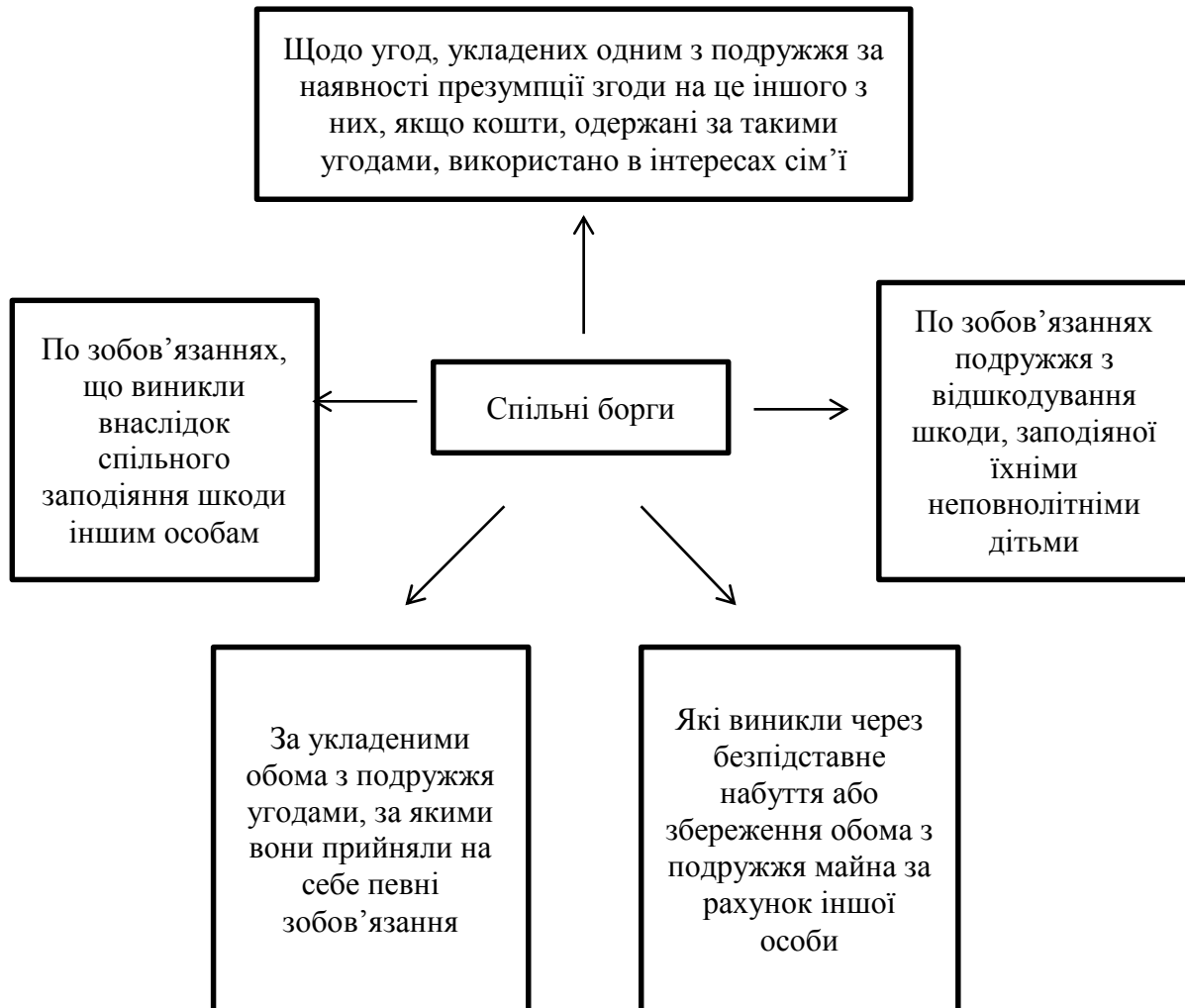
За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування

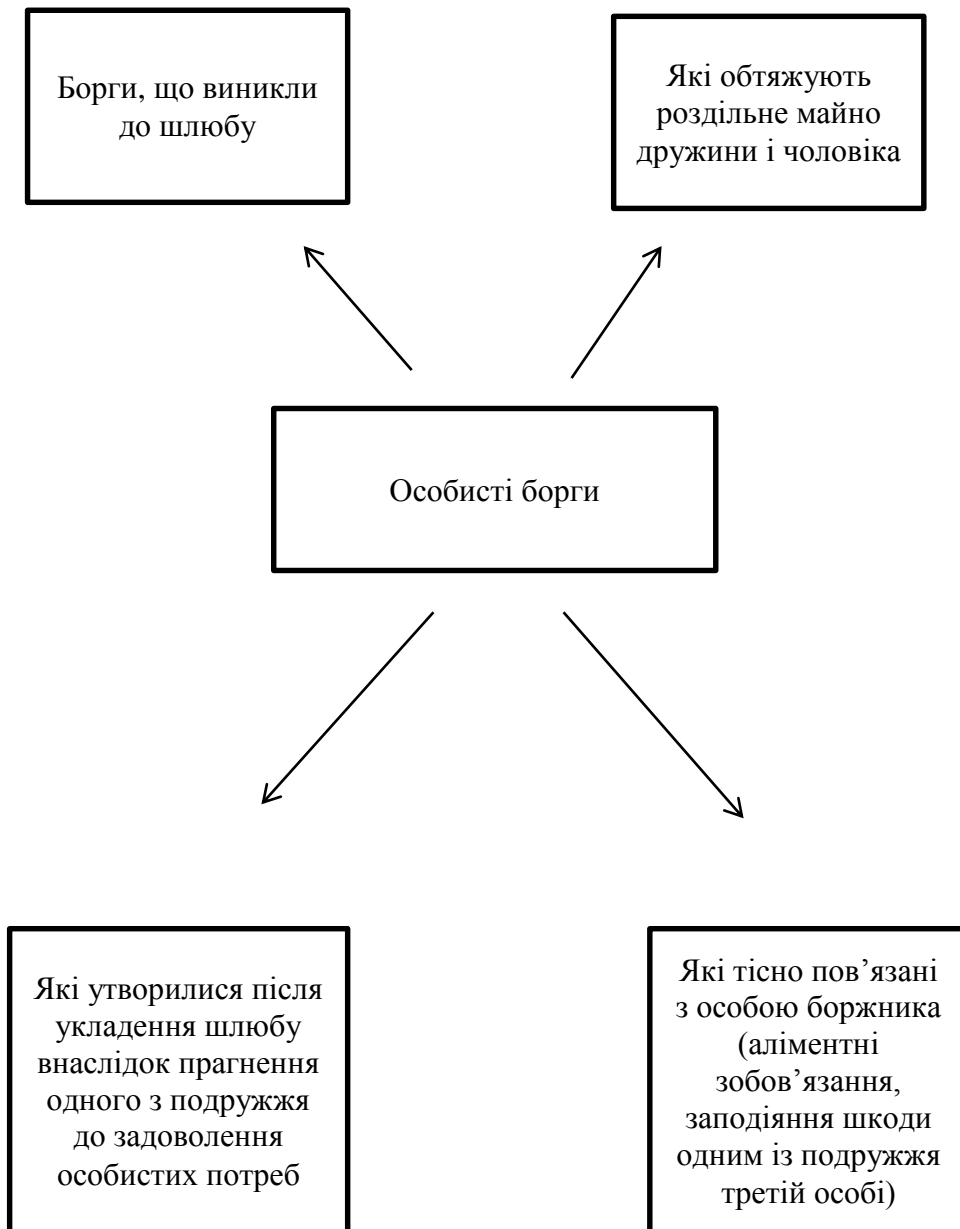

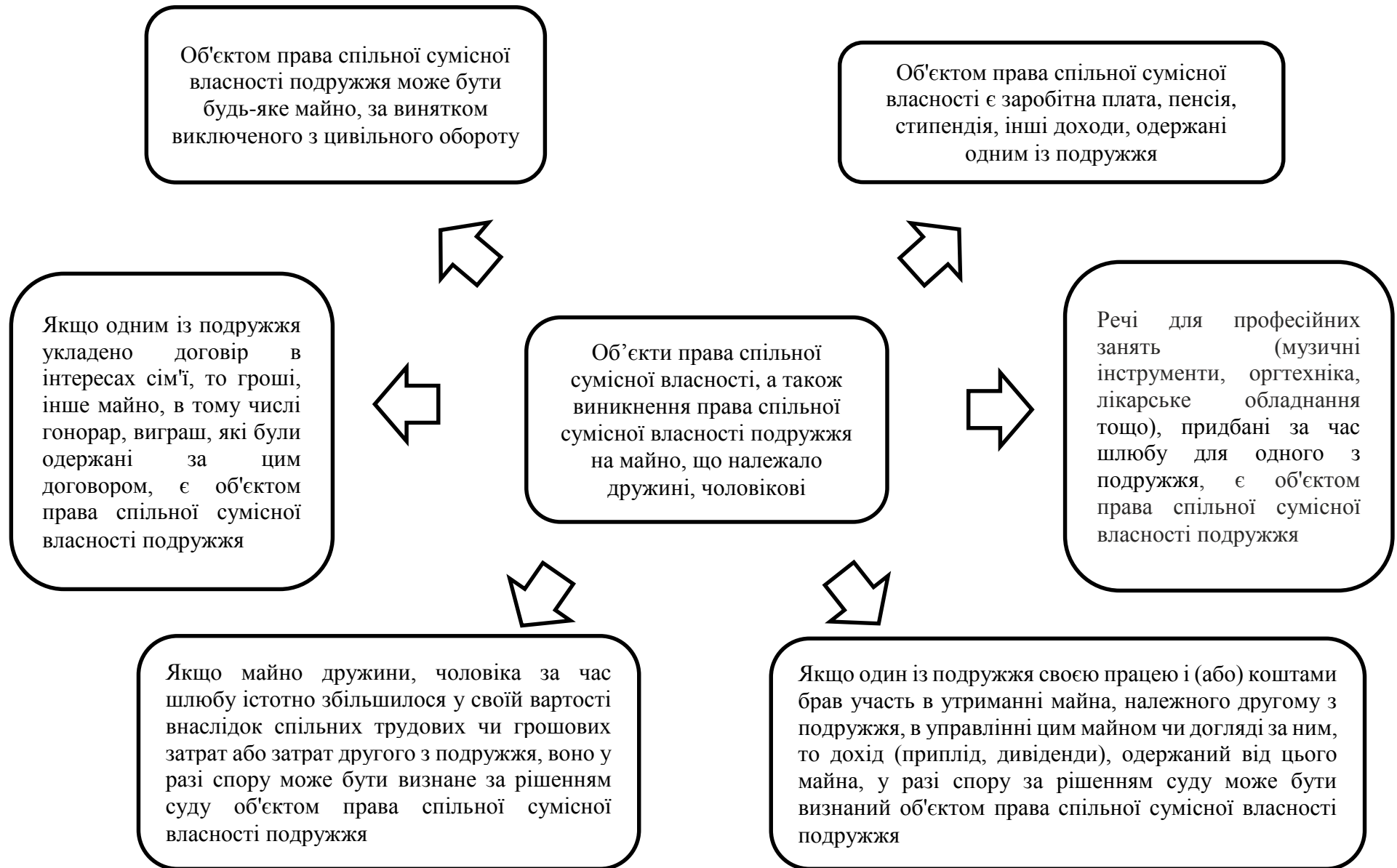

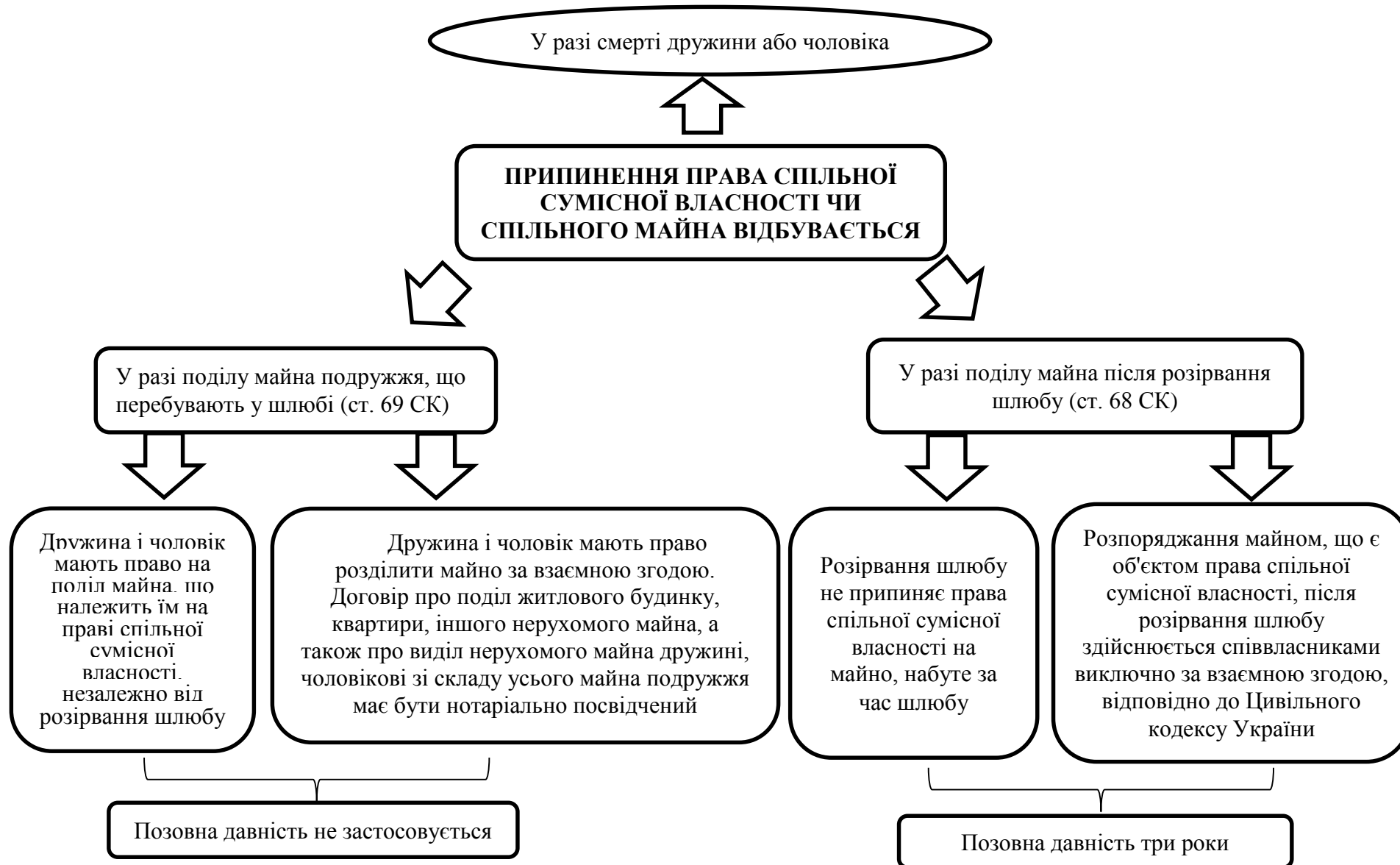

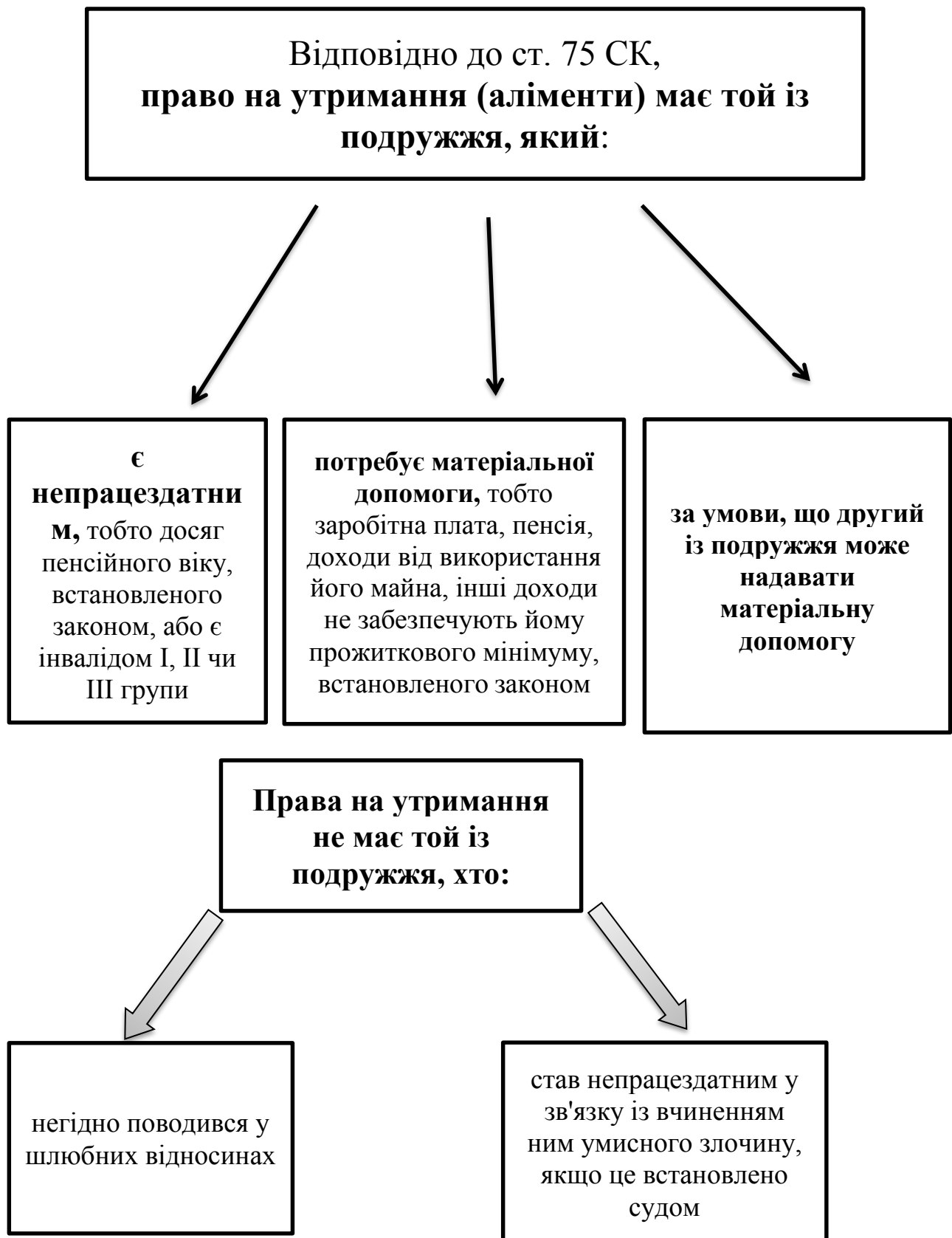

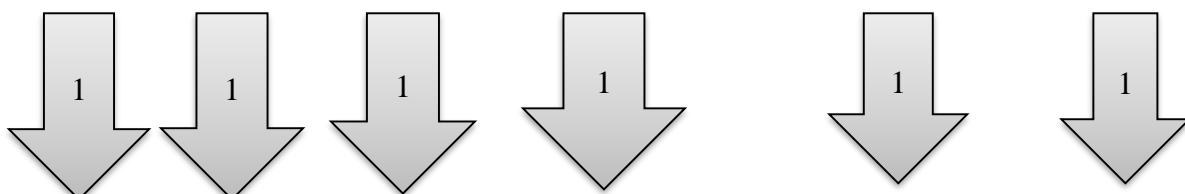

Глава 9. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ ПО УТРИМАННЮ

Умови виникнення права на утримання після розірвання шлюбу
(відповідно до ст. 76 СК)

якщо право особи на утримання виникло у неї за час шлюбу

якщо особа стала непрацездатною до розірвання шлюбу

якщо непрацездатність виникла протягом одного року від дня розірвання шлюбу

якщо особа стала інвалідом після розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка (дружини) під час шлюбу

якщо до досягнення пенсійного віку залишилося не більше 5 років за умови, що спільно у шлюбі проживали не менше 10 років

якщо особа працездатна, але у зв'язку з обставинами, що мають істотне значення, вона не мала можливості одержати освіти, працювати тощо

2

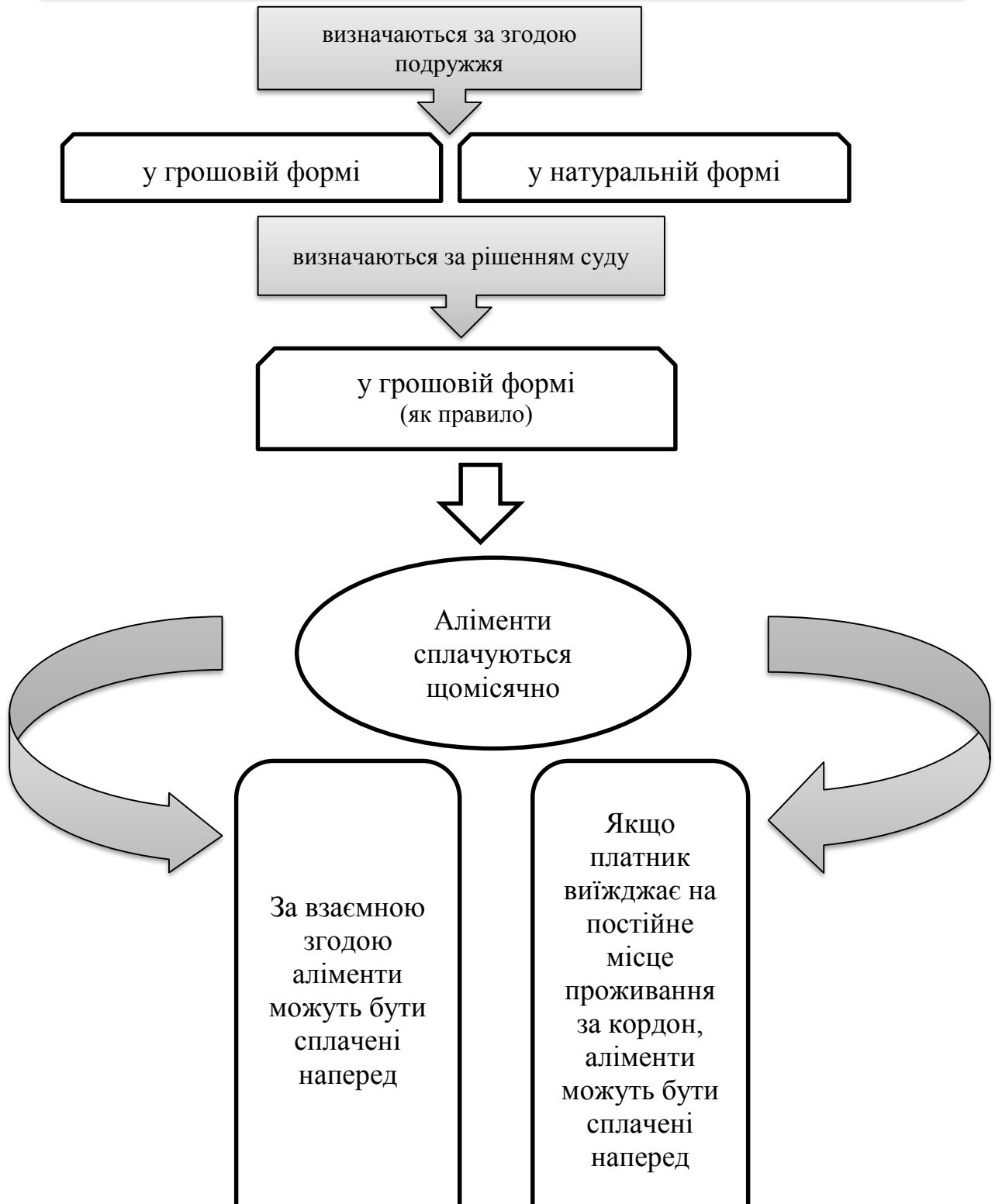
за умови, що один з подружжя (колишній чоловік або дружина), потребує матеріальної допомоги

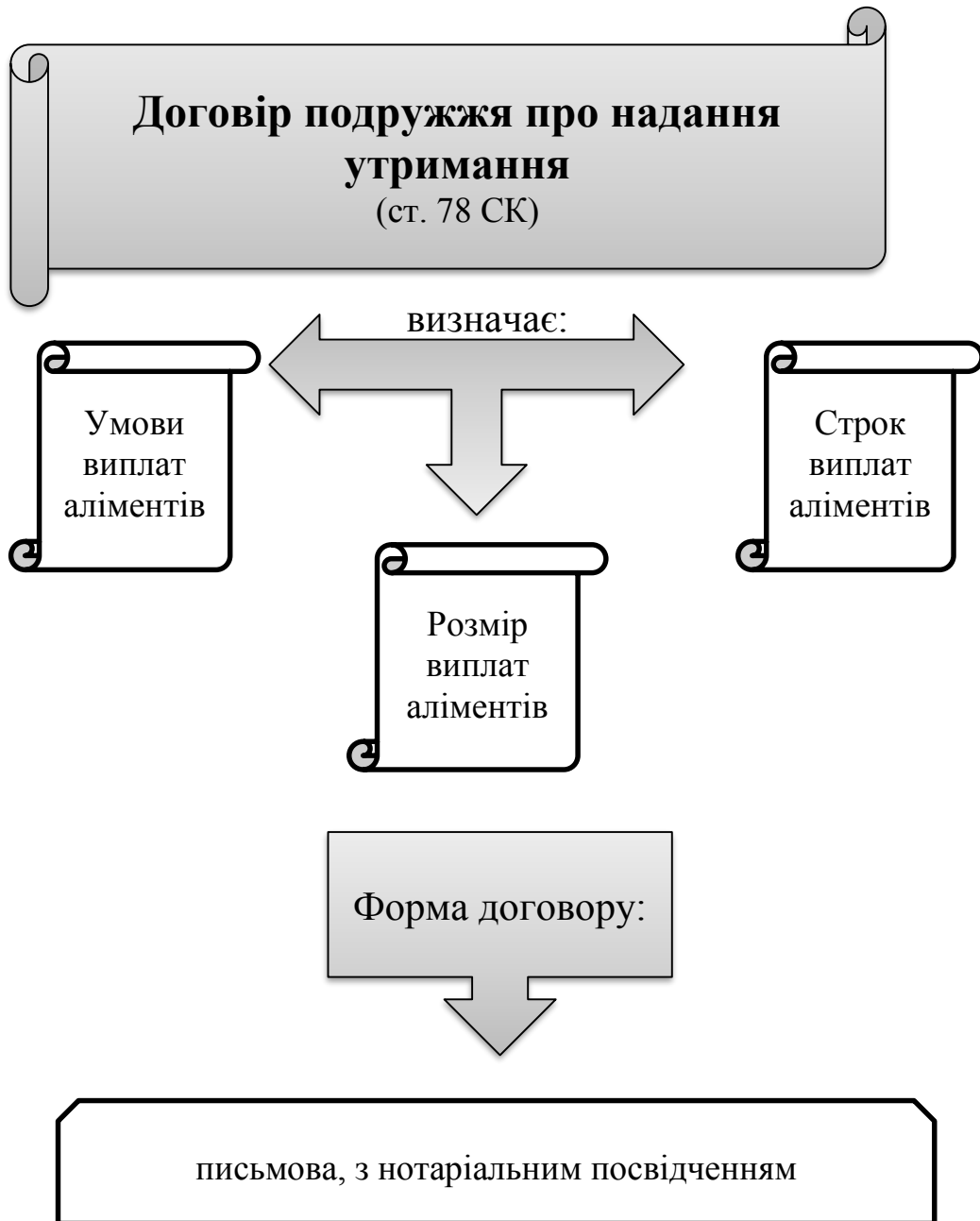
3

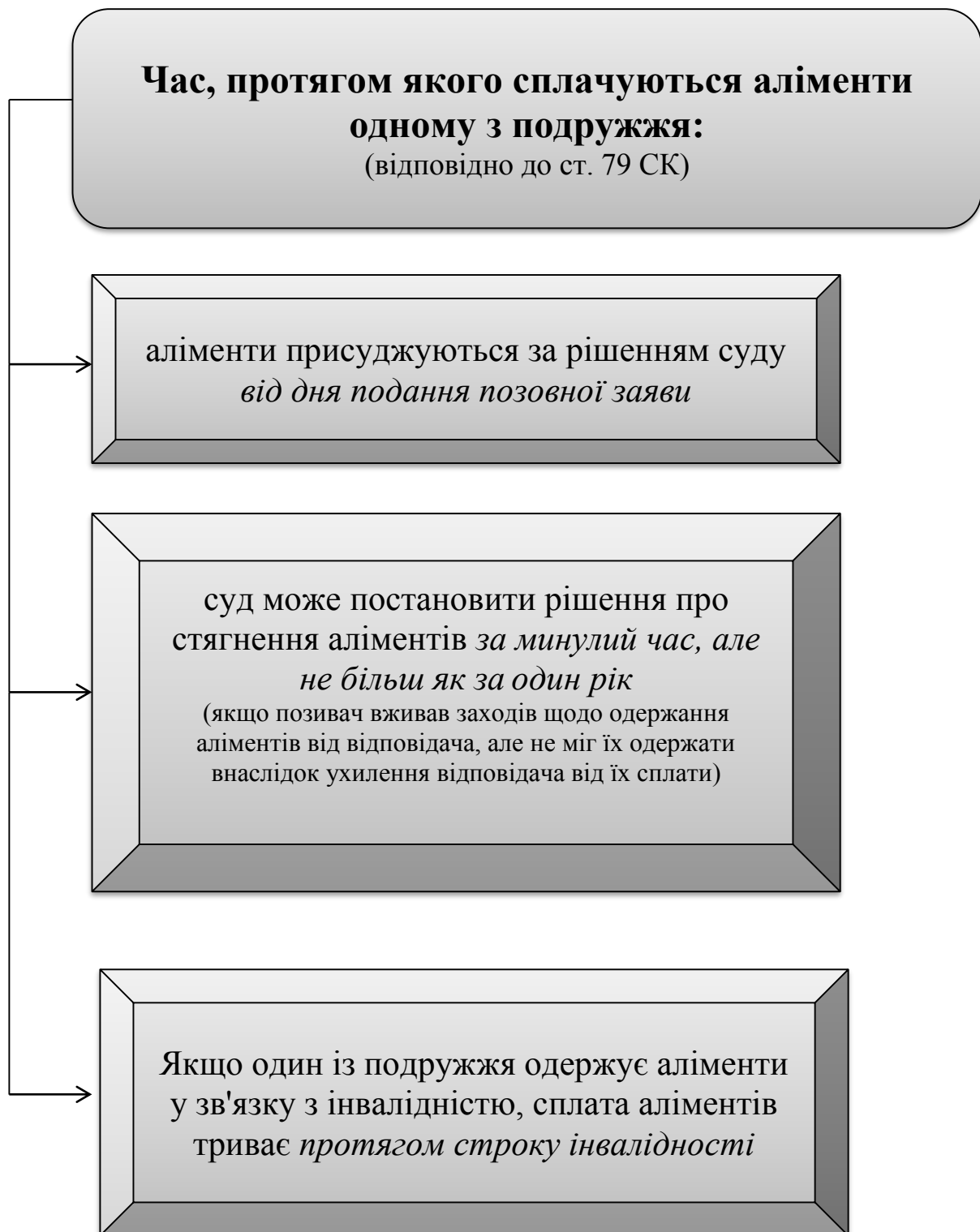
якщо колишній чоловік (дружина) може надавати матеріальну допомогу

Способи надання утримання одному з подружжя

(ст. 77 СК)

Розмір аліментів визначається судом
(ст. 80 СК)

аліменти присуджуються
одному з подружжя у
частці від заробітку
(доходу) другого з
подружжя і (або) у *твердій*
грошовій сумі

суд при визначенні
розміру аліментів
враховує можливості
одержання
утримання від
повнолітніх дітей та
батьків

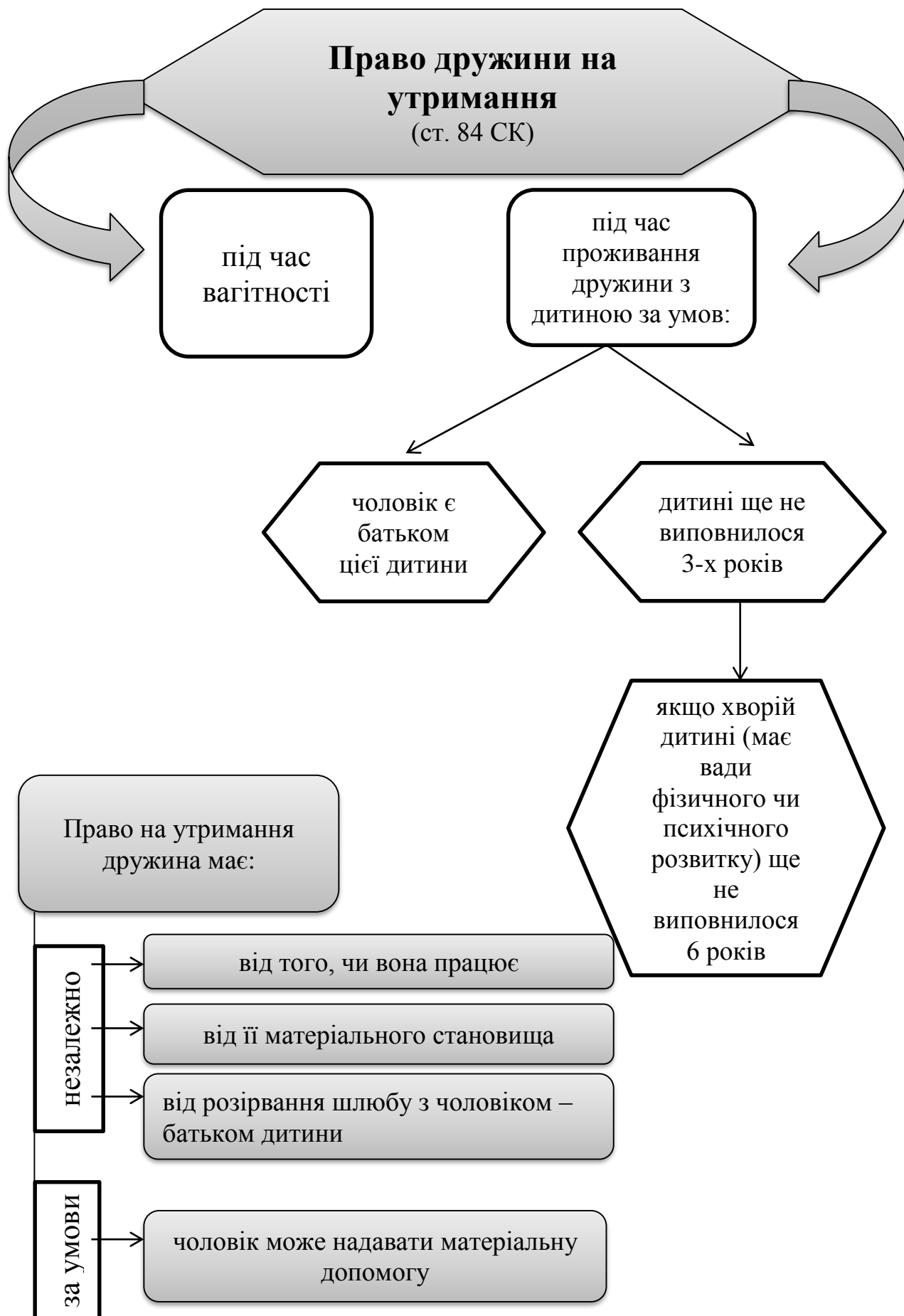
суд при визначенні
розміру аліментів
враховує інші
обставини, що
мають істотне
значення

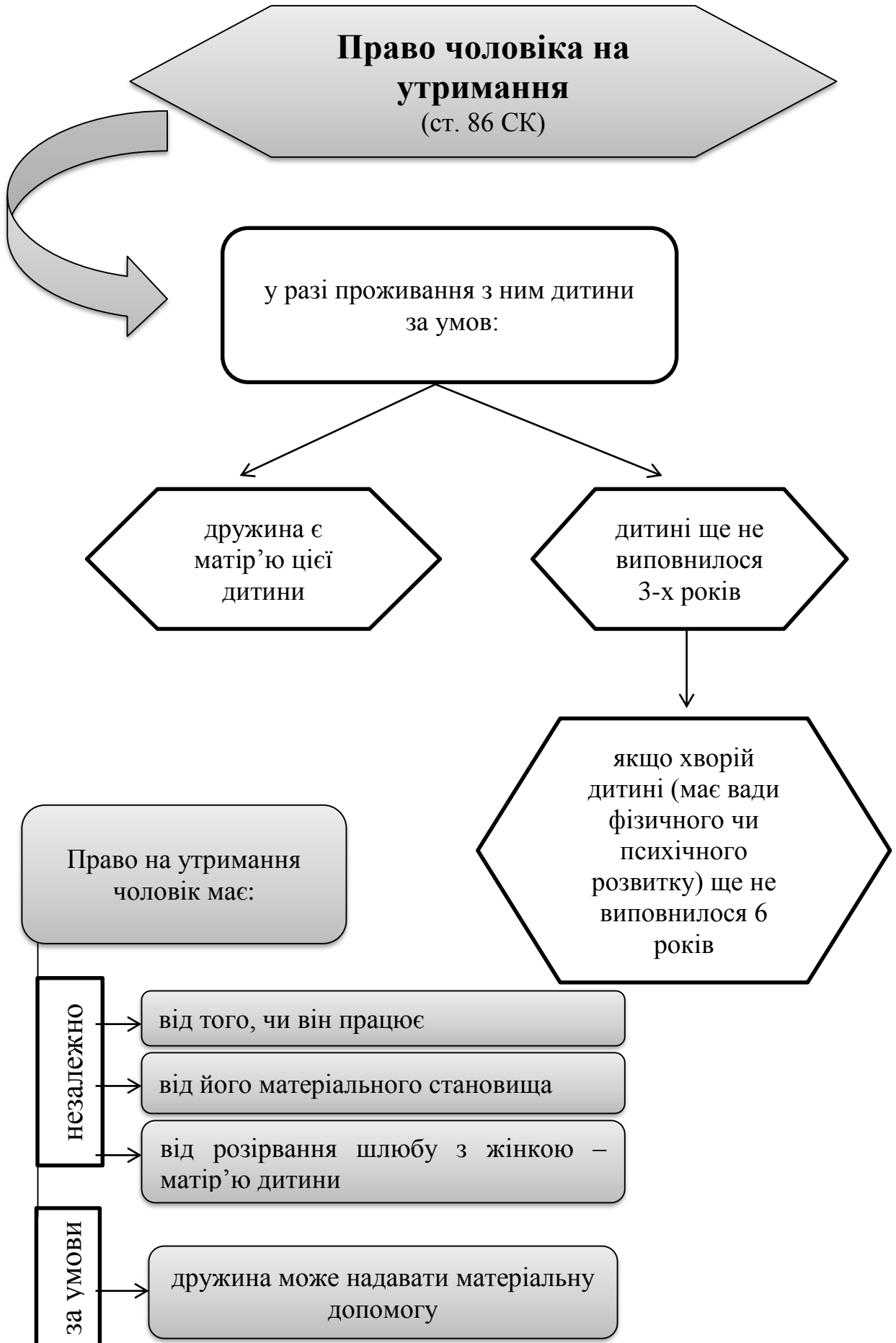
Суд
враховує
доходи
перелічені у
Постанові
Кабінету
Міністрів
України від
26.02.1993
№ 146

Розмір аліментів може бути згодом
змінений за рішенням суду в разі зміни
матеріального і (або) сімейного стану
подружжя

Підстави припинення права одного з подружжя на утримання:

ч.1 ст. 82 СК	1) поновлення його працездатності
	2) реєстрації з ним повторного шлюбу
ч.3 ст. 82 СК	3) одержувач аліментів перестав потребувати матеріальної допомоги
	4) платник аліментів неспроможний надавати матеріальну допомогу
	5) подружжя перебувало в шлюбних відносинах нетривалий час
ч.1 ст. 83 СК	6) непрацездатність подружжя виникла в результаті вчинення ним умисного злочину
	7) непрацездатність або тяжка хвороба того одного з подружжя була прихована від другого з подружжя при реєстрації шлюбу
	8) одержувач аліментів свідомо поставив себе у становище такого, що потребує матеріальної допомоги
	9) припинення вагітності дружини
ст. 85 СК	10) народження дружиною мертвої дитини
	11) народжена дружиною дитина передана на виховання іншій особі
	12) у разі смерті дитини з якою проживала дружина
ст. 87 СК	13) дитина з якою проживав чоловік передана на виховання іншій особі
	14) у разі смерті дитини, з якою проживав чоловік
	15) виключено відомості про дружину як матір з актового запису про народження дитини
ст. 89 СК	16) подружжя, а також особи, шлюб між якими було розірвано, уклали договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати

**Право на утримання того з подружжя, з ким
проживає дитина-інвалід
(ст. 88 СК)**

Умови виникнення:

якщо один із подружжя (незалежно від працездатності)
проживає з дитиною-інвалідом

опікується нею

дитина-інвалід не може обходитися без постійного
стороннього догляду

другий з подружжя може надавати матеріальну допомогу

Строк чинності права:

триває протягом всього часу проживання з дитиною-
інвалідом та опікування нею

Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою
(ст. 91 СК)

Виникає:

Припиняється:

За умови тривалого часу проживання однією сім'єю

За умови проживання з ним (нею) їхньої спільної дитини

з підстав, встановлених п. 2 і п. 4 ст. 83, ст. 85, ст. 87 і ст. 89 СК

якщо одна з осіб стала непрацездатною під час спільного проживання

вона має право на утримання відповідно до ч. 2-4 ст. 84 та ст. 86, ст. 88 СК

вона має право на утримання відповідно до ст. 76 СК

Глава 10. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

Шлюбний договір - це цивільний правочин, що базується на домовленості наречених або подружжя відносно встановлення майнових прав та обов'язків подружжя на період існування та припинення шлюбу

**ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР НЕ
МОЖЕ:**

обмежувати правоздатність та дієздатність подружжя

обмежувати право звернення до суду

регулювати особисті немайнові відносини між подружжям, а також особисті відносини між ними та дітьми

зменшувати обсяг прав дітей чи ставити одного з подружжя у невігідне матеріальне становище

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ВИЗНАЧАЄ

правовий режим
майна

порядок користування
житлом

право на утримання

**ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
МАЙНА**

у договорі може визначатися майно, яке дружина, чоловік передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу

сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 Сімейного кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них

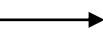
сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, в тому числі й у разі розірвання шлюбу

у договорі сторони можуть передбачити використання належного їм обом або одному з них майна для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб

сторони можуть включити до договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, які не суперечать закону

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОРЯДКУ
КОРИСТУВАННЯ ЖИТЛОМ**

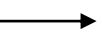
Якщо у зв'язку з укладенням шлюбу один із подружжя вселяється в житлове приміщення, яке належить другому з подружжя, сторони у шлюбному договорі можуть домовитися про порядок користування ним. Подружжя може домовитися про звільнення житлового приміщення тим з подружжя, хто вселився в нього, в разі розірвання шлюбу, з виплатою грошової компенсації або без неї

сторони можуть домовитися про проживання у житловому приміщенні, яке належить одному з них чи є їхньою спільною власністю, їхніх родичів

**ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ НА
УТРИМАННЯ**

сторони можуть домовитися про надання утримання одному з подружжя незалежно від непрацездатності та потреби у матеріальній допомозі на умовах, визначених шлюбним договором

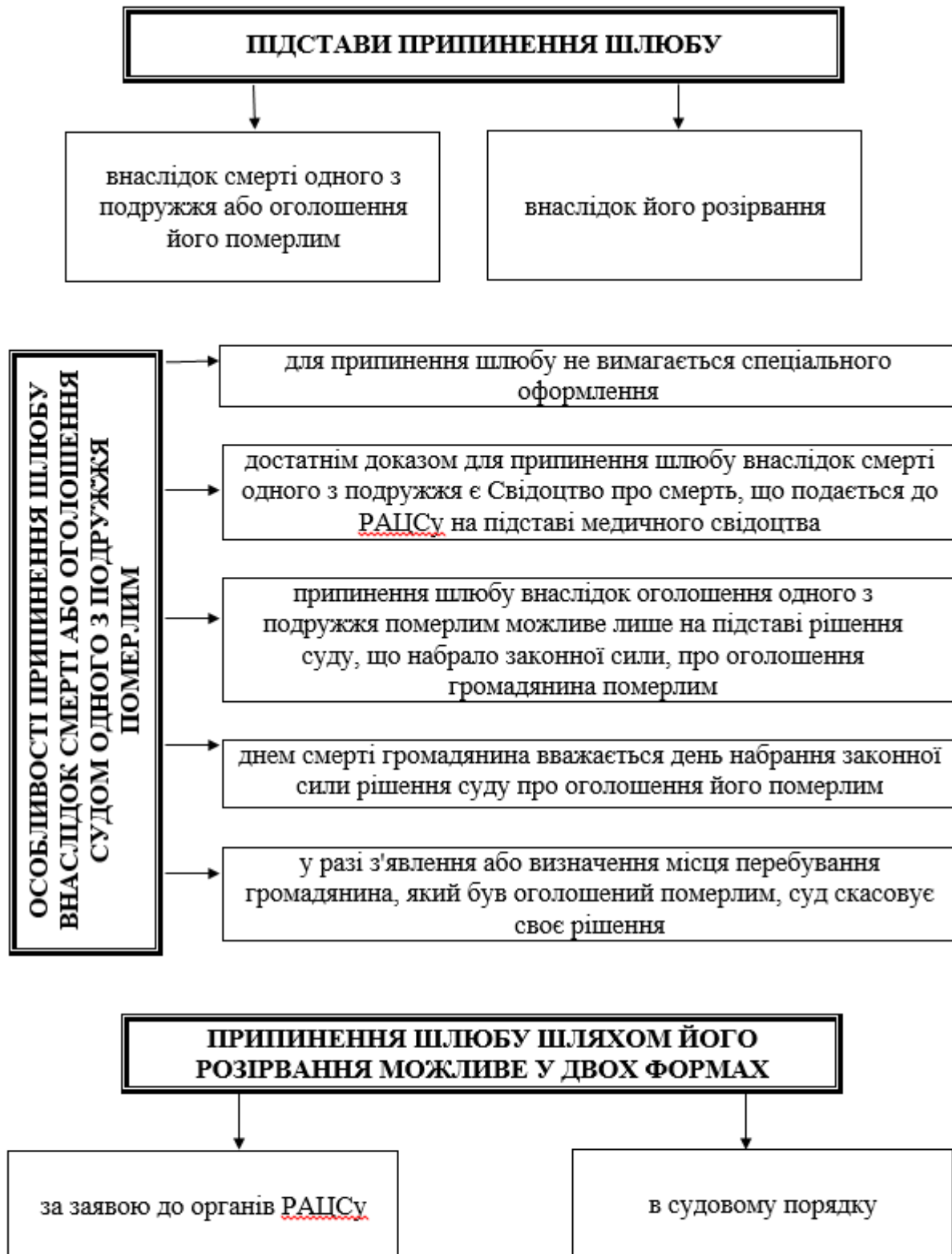
якщо у шлюбному договорі визначені умови, розмір та строки виплати аліментів, то в разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса

шлюбним договором може бути встановлена можливість припинення права на утримання одного з подружжя у зв'язку з одержанням ним майнової (грошової) компенсації

на вимогу одного з подружжя шлюбний договір може бути розірваний за рішенням суду з підстав, що мають істотне значення, зокрема в разі неможливості його виконання

шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України

Глава 11. ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ

**РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В ОГНАХ РАЦСу
МОЖЛИВЕ В ТАКИХ ВИПАДКАХ:**

подружжя не має
спільних дітей

одного з подружжя
визнано безвісно
відсутнім

одного з подружжя
визнано недієздатним

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ
ПОДРУЖЖЯМ, ЯКЕ НЕ МАЄ ДІТЕЙ**

подружжя не має спільних
неповнолітніх дітей

подружжя подає спільну
заяву про розірвання
шлюбу

якщо один із подружжя через поважну причину не може особисто подати заяву про розірвання шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану, таку заяву, нотаріально засвідчену або прирівняну до неї, від його імені може подати другий з подружжя

наявність у подружжя повнолітніх дітей або в одного з подружжя неповнолітніх дітей, які народжені поза шлюбом (якщо діти не усиновлені), не є перешкодою для розірвання шлюбу в органах РАЦСу

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У ВИПАДКУ
ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ**

особа може бути визнана безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання не має відомостей про її місце знаходження

вжиті заходи для встановлення місця перебування фізичної особи не дали результатів

у заяві повинно вказуватись, з якою метою потрібно визнати особу безвісно відсутньою, а також обставини, що підтверджують її безвісну відсутність

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У
ВИПАДКУ ВИЗНАННЯ ДРУГОГО З
ПОДРУЖЖЯ НЕДІЄЗДАТНИМ**

правило про розірвання шлюбу з особами, визнаними недієздатними, не розповсюджується на випадки розірвання шлюбу з громадянами, визнаними обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями або токсичними та наркотичними речовинами

у випадках, якщо законом припускається укладення шлюбу до досягнення 18-ти років, особа, яка не досягла цього віку, набуває дієздатності в повному обсязі з моменту укладення шлюбу

справу про визнання особи недієздатною суд розглядає за обов'язкової участі представника органу опіки та піклування

особа, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною, запрошується до судового розгляду, якщо це можливо за станом здоров'я

за заявою заінтересованої особи розірвання шлюбу подружжя, що не має дітей, може бути визнане судом фіктивним, якщо буде встановлено, що жінка та чоловік продовжували проживати однією сім'єю і не мали наміру припинити шлюбні відносини

**РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ
МОЖЛИВЕ У ТАКИХ ВИПАДКАХ:**

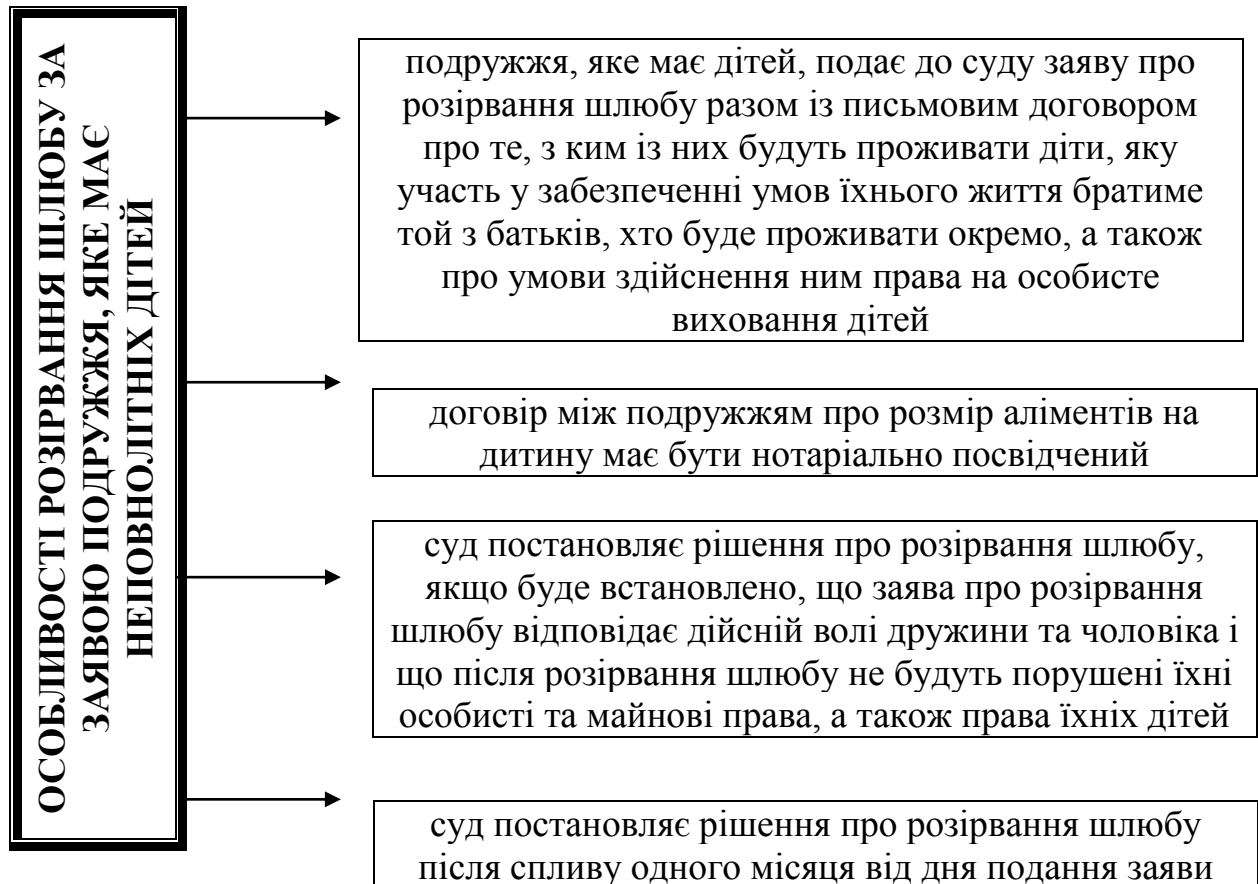
у подружжя є спільні
неповнолітні діти

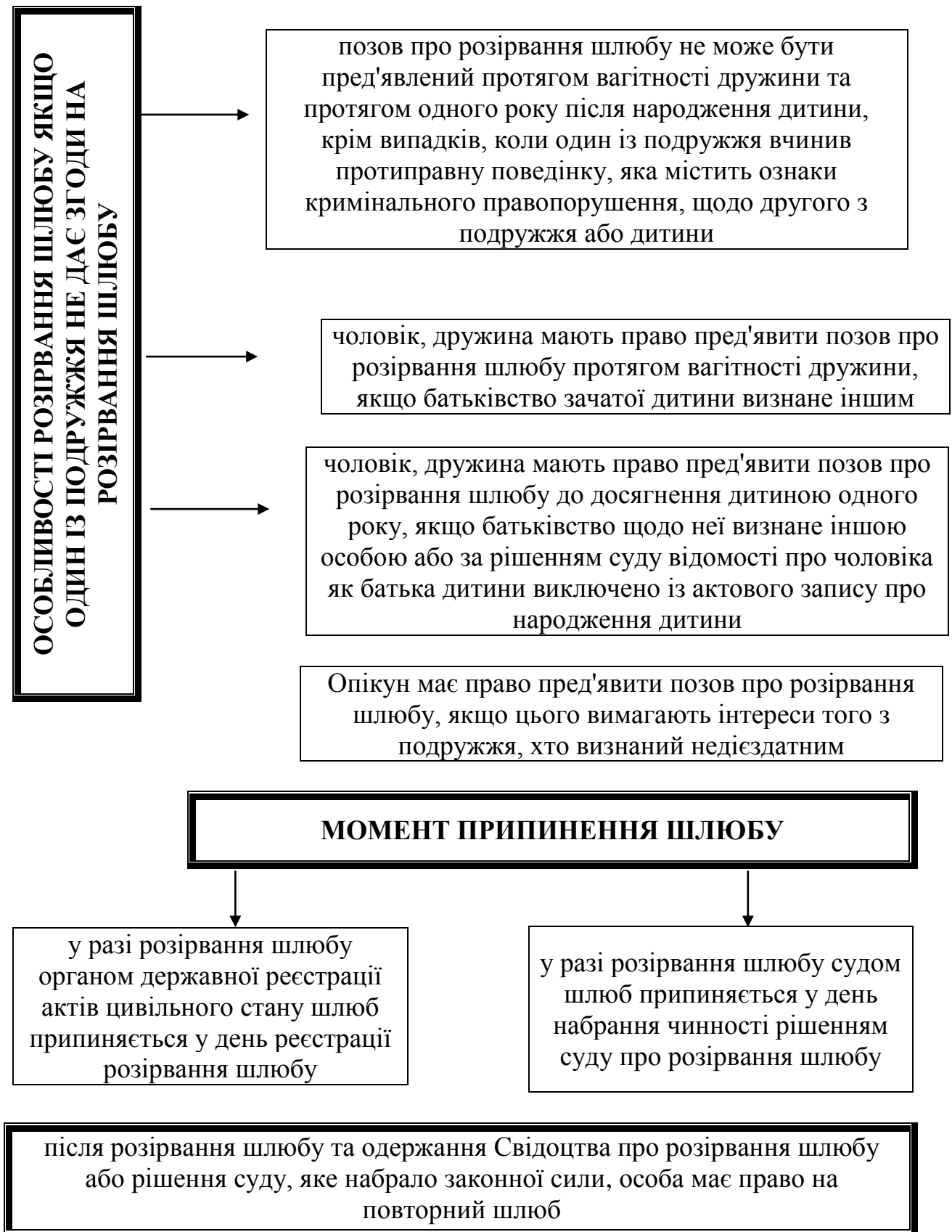
один із подружжя не
дає згоди на розірвання
шлюбу

**ОСОБЛИВОСТІ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО
ПРОЖИВАННЯ:**

майно, набуте в майбутньому
дружиною та чоловіком, не
вважатиметься набутим у
шлюбі

дитина, народжена
дружиною після спливу
десяти місяців, не
вважатиметься такою, що
походить від її чоловіка

ПОНОВЛЕННЯ ШЛЮБУ

якщо особа, яка була оголошена померлою, з'явилася, і відповідне рішення суду скасовано та актовий запис про смерть анульовано, її шлюб з іншою особою поновлюється за умови, що ніхто з них не перебуває у повторному шлюбі

якщо особа, яка була визнана безвісно відсутньою, з'явилася, і відповідне рішення суду скасоване, її шлюб з іншою особою може бути поновлений за їхньою заявою, за умови, що ніхто з них не перебуває у повторному шлюбі

За заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і чоловіка проживати спільно

Глава 12. ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Загальні підстави виникнення прав та обов'язків
матері, батька і дитини

Походження
дитини від них

Засвідчене державним органом
реєстрації актів цивільного стану в
порядку, встановленому
статтями 122 та 125 СК

**Визначення походження дитини від матері та
батька, які перебувають у шлюбі між собою**

Дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від
подружжя

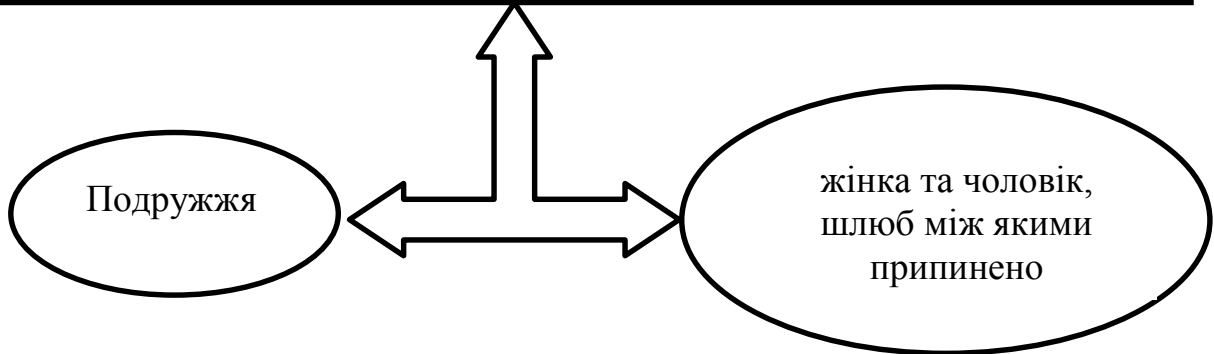
Походження
дитини від подружжя визначається на під
ставі

Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я
про
народження дружиною дитини

Дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після
припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від
подружжя

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

У разі народження дитини до спливу десяти місяців після припинення їх шлюбу, батьки особи мають право подати до державного органу реєстрації актів цивільного стану спільну заяву про невизнання чоловіка (колишнього чоловіка) батьком дитини.

Якщо дитина народилася до спливу десяти місяців від дня припинення шлюбу внаслідок смерті чоловіка, походження дитини від батька може бути визначене за спільною заявою матері та чоловіка, який вважає себе батьком

Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій

У разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування ДРТ застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини.

У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.

Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

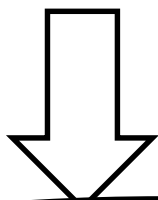
Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю

Якщо дитина народилася до спливу десяти місяців від дня припинення шлюбу або визнання шлюбу недійсним, але після реєстрації повторного шлюбу її матері з іншою особою, вважається, що батьком дитини є чоловік її матері у повторному шлюбі

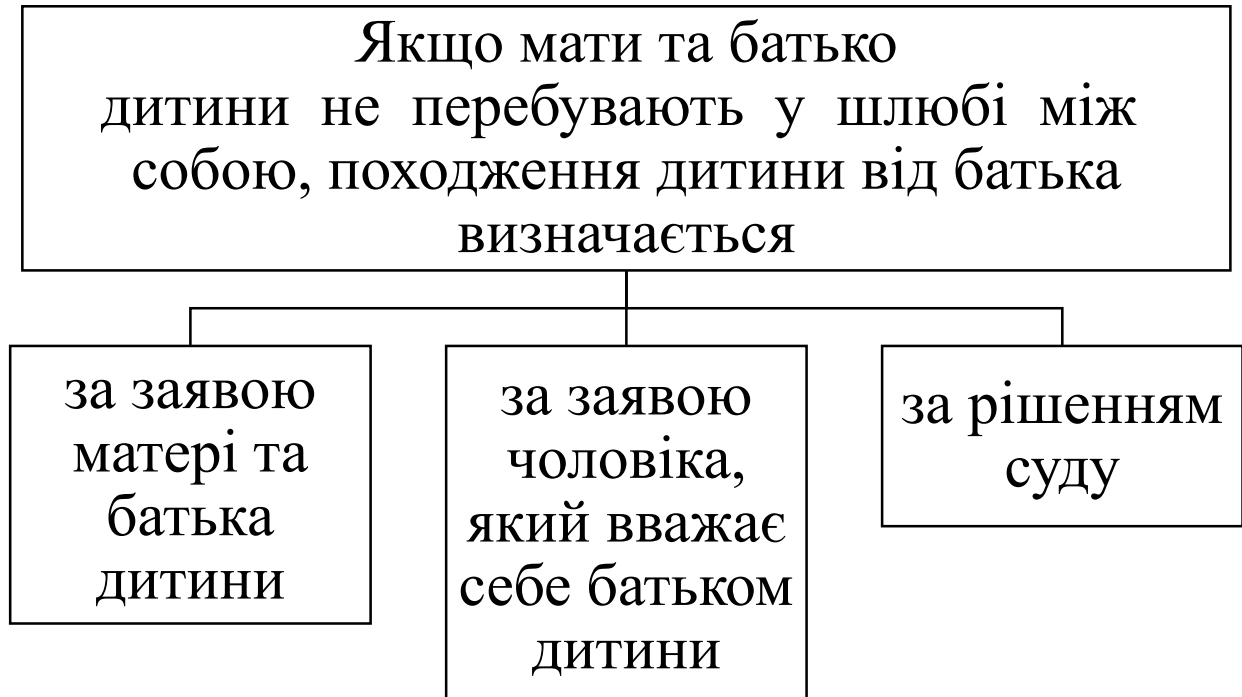
Батьківство попереднього чоловіка може бути визначене на підставі його спільної заяви з чоловіком у повторному шлюбі або за рішенням суду

Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою

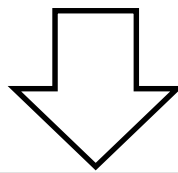

Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

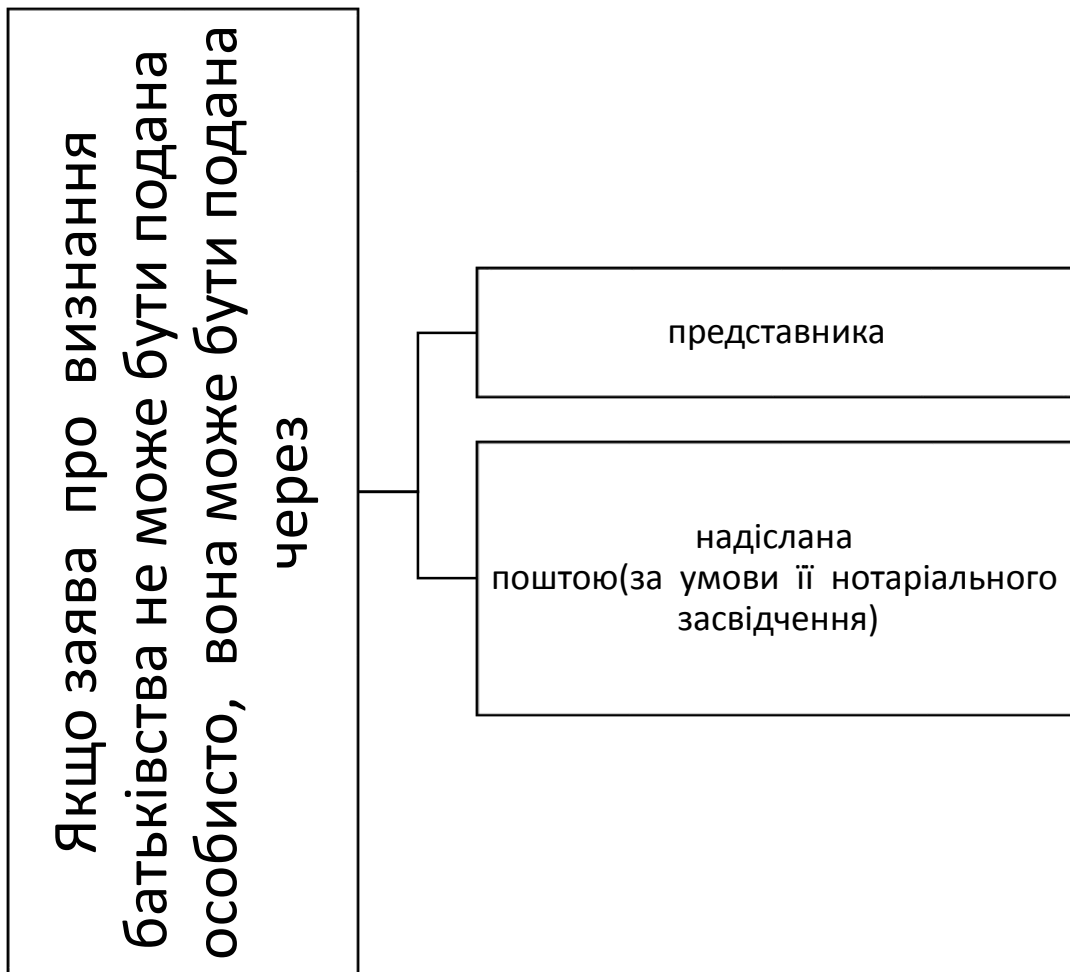
Визначення походження дитини від батька за заявою жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою

Походження дитини від батька визначається за заявою жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою. Така заява може бути подана як до, так і після народження дитини до державного органу реєстрації актів цивільного стану

Якщо заява про визнання себе батьком дитини подана неповнолітнім, державний орган реєстрації актів цивільного стану повідомляє батьків, опікуна, піклувальника неповнолітнього про запис його батьком дитини

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини

Чоловік, який не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини, може подати до державного органу реєстрації актів цивільного стану заяву про визнання себе батьком дитини

мати якої померла або оголошена померлою

визнана недієздатною

безвісно відсутньою

позбавлена батьківських прав

або якщо мати дитини не проживає з нею не менш як шість місяців і не проявляє про неї материнської турботи та піклування

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Умовою прийняття такої заяви є запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень відповідно до ч. 1 ст. 135 СК

У разі відмови державним органом реєстрації і актів цивільного стану у визнанні особи батьком дитини батьківство щодо дитини може бути визнане за рішенням суду

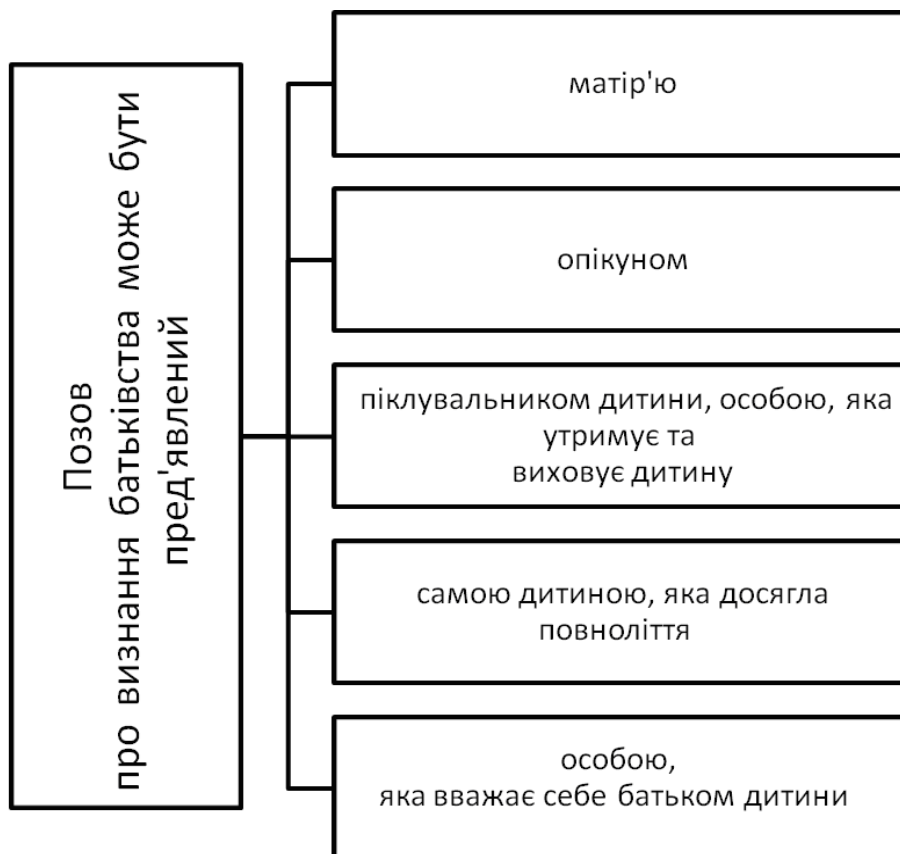
Визнання батьківства за рішенням суду

За відсутності заяв, право на подання яких встановлено статтями 126 і 127 СК, батьківство щодо дитини може бути визнане за рішенням суду

Підстава для визнання батьківства

будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібрані відповідно до Цивільного процесуального кодексу

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Позов про визнання батьківства приймається судом, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до ч. 1 ст. 135 СК

Спір про батьківство між чоловіком матері дитини та особою, яка вважає себе батьком дитини

Особа, яка вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, має право пред'явити до її чоловіка, якщо він записаний батьком дитини, позов про визнання свого батьківства

До вимоги про визнання батьківства застосовується позовна давність в один рік, яка починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про своє батьківство

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Встановлення факту батьківства за рішенням суду

У разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, факт його батьківства може бути встановлений за рішенням суду

Заява про встановлення факту батьківства може бути подана особами

матір'ю

опікуном

піклувальником дитини, особою, яка утримує та виховує дитину

самою дитиною, яка досягла повноліття

особою, яка вважає себе батьком дитини

Визнання материнства за рішенням суду

Особа, яка вважає себе матір'ю дитини, може подати до суду заяву про визнання свого материнства, якщо запис про матір дитини вчинено відповідно до ч.2 ст.135 СК

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Встановлення факту материнства за рішенням суду

У разі смерті жінки, яка вважала себе матір'ю дитини, факт її материнства може бути встановлений за рішенням суду

Заява про встановлення факту материнства приймається судом, якщо запис про матір дитини у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до ч.2 ст.135 СК

Заява про встановлення факту материнства може бути подана

батьком

опікуном

піклувальником дитини, особою, яка утримує та виховує дитину

самою дитиною, яка досягла повноліття

особою, яка вважає себе батьком дитини

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Запис подружжя батьками дитини

Якщо дитина народилася у подружжя, дружина записується матір'ю, а чоловік - батьком дитини.

**Реєстрація визнання батьківства,
материнства**

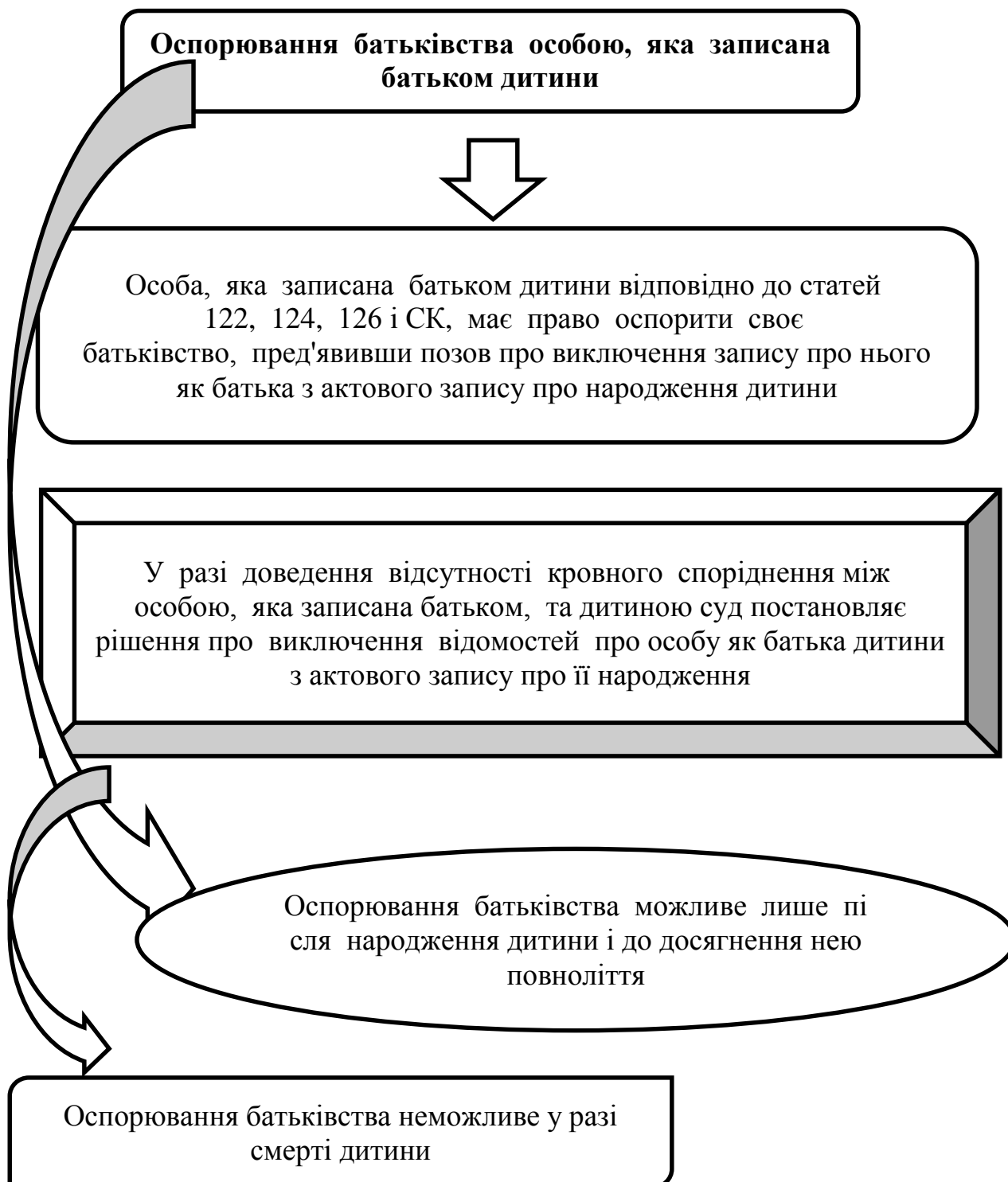
На підставі заяви осіб, зазначених у статтях 126 і 127 СК, або рішення суду орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни до Книги реєстрації народжень та видає нове Свідоцтво про народження

**Запис про батьків дитини, якщо батьківство,
материнство не встановлене**

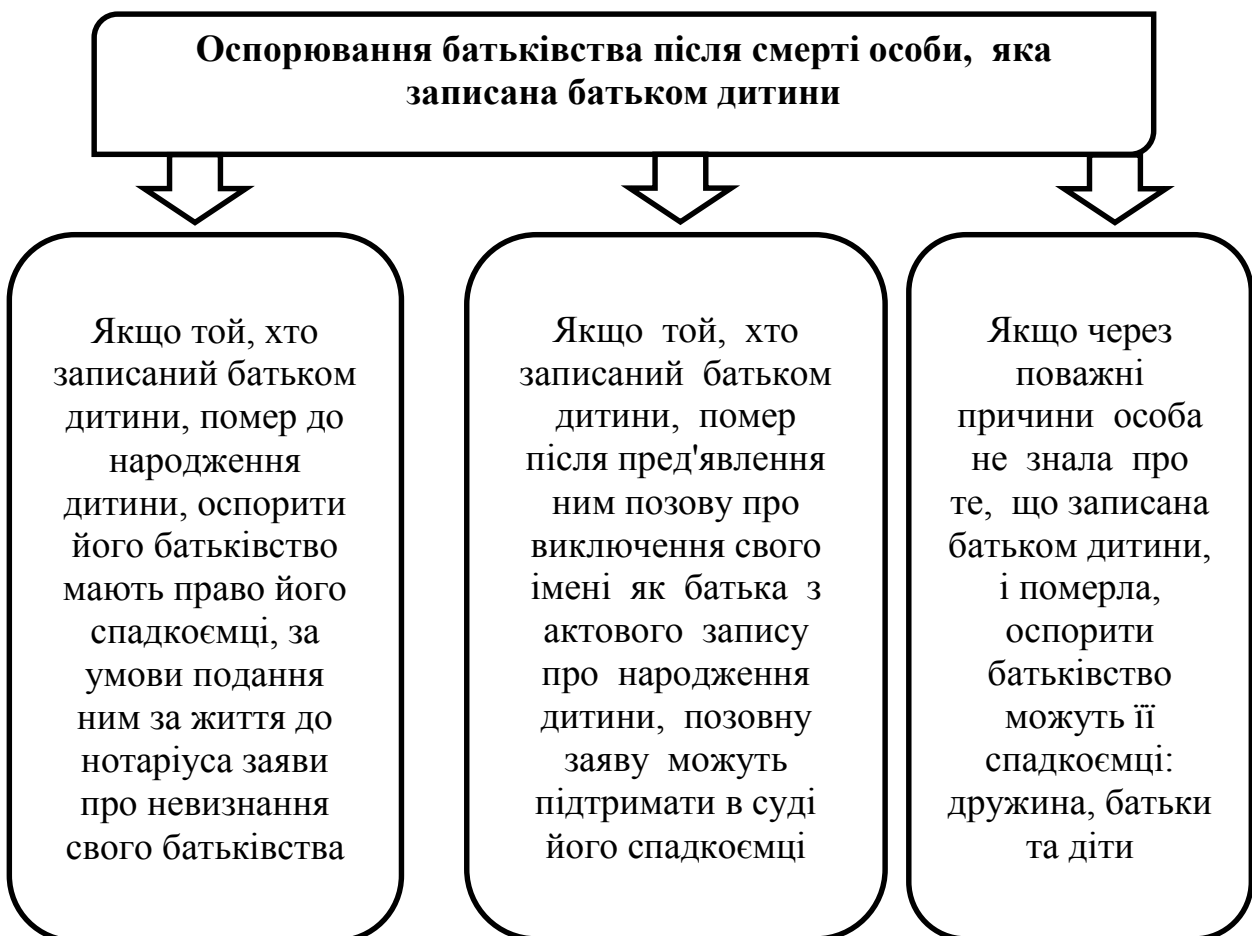
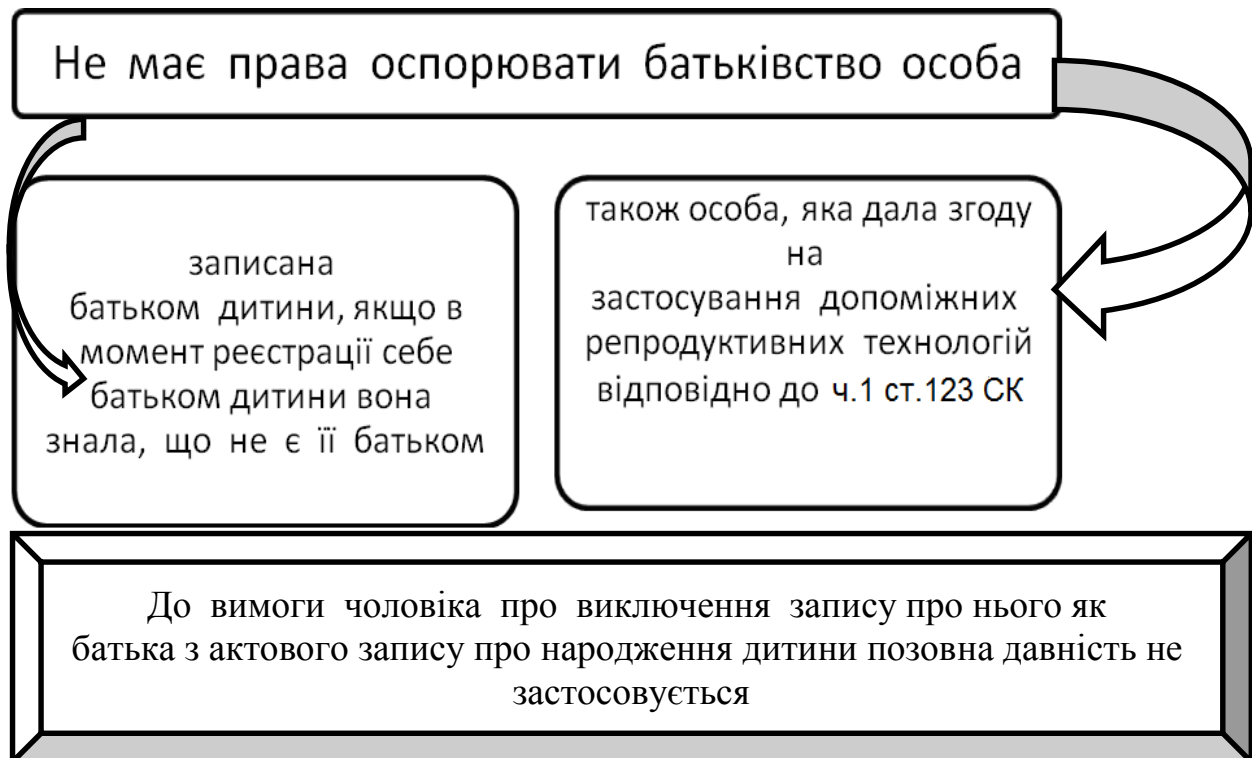
При народженні дитини у матері, яка не перебуває у шлюбі, у випадках, коли немає спільної заяви батьків, заяви батька або рішення суду, запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень провадиться за прізвищем матері, а ім'я та по батькові батька дитини записуються за її вказівкою

Якщо батьки дитини невідомі, запис про них у Книзі реєстрації народжень провадиться за рішенням органу опіки та піклування

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

До вимоги про виключення запису про особу як батька дитини з актового запису про народження дитини позовна давність не застосовується

Право матері дитини на оспорювання батьківства свого чоловіка

Жінка, яка народила дитину у шлюбі, має право оспорити батьківство свого чоловіка, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька дитини з актового запису про народження дитини

Вимога матері про виключення запису про її чоловіка як батька дитини з актового запису про народження дитини може бути задоволена лише у разі подання іншою особою заяви про своє батьківство

До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в один рік, яка починається від дня реєстрації народження дитини

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Спiр про материнство

Жiнка, яка записана матiр'ю дитини, може оспорити своє материнство

Жiнка, яка вважає себе матiр'ю дитини, має право пред'явити позов до жiнки, яка записана матiр'ю дитини, про визнання свого материнства

До вимоги про визнання материнства встановлюється позовна давнiсть в один рiк, яка починається вiд дня, коли особа дiзналася або могла дiзнатися, що є матiр'ю дитини

Оспорювання батькiвства, материнства особи, яка сплачує алiменти за рiшенням суду

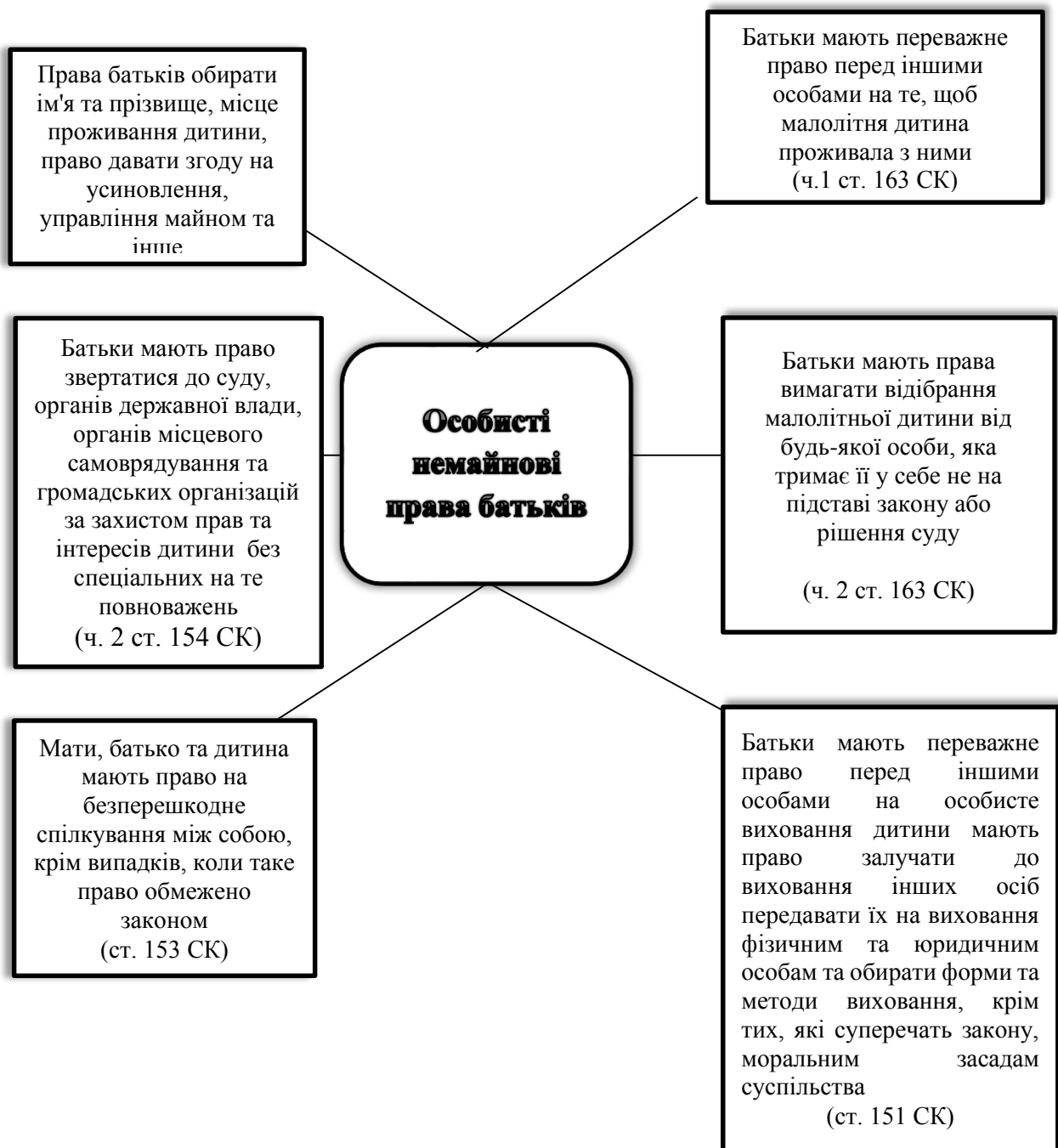
Стягнення з особи, яка записана батьком, матiр'ю, алiментiв на дитину не є перешкодою для звернення до суду з позовом про виключення вiдомостей про неї як батька, матерi дитини з актового запису про її народження

**Глава 13.
ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ
ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ**

**ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ ТА
ДІТЕЙ**

Мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою (ст. 141 СК).

Діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою (ст. 142 СК)

ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ

Забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я (ст. 143 СК)

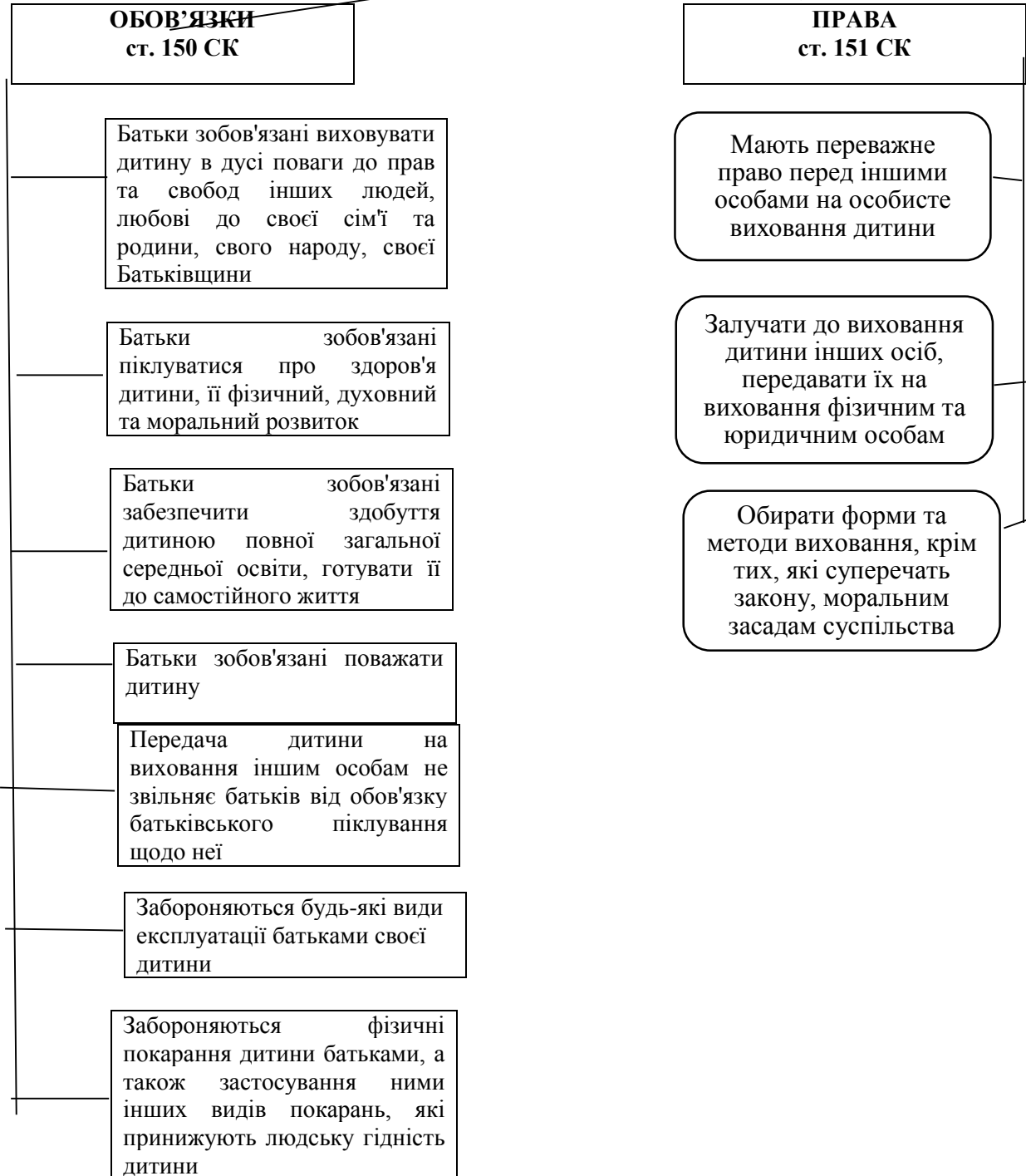
1. Мати, батько дитини, які перебувають у шлюбі, зобов'язані забрати дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я
2. Мати, яка не перебуває у шлюбі, зобов'язана забрати дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я
3. Дитина може бути залишена батьками у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення
4. Якщо батьки не забрали дитину з пологового будинку або з (іншого закладу охорони здоров'я, забрати дитину мають право баба, дід, інші родичі з дозволу органу опіки та піклування

Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 144 СК)

1. Батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в державному органі РАЦС. Невиконання цього обов'язку є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом
2. У разі смерті батьків або неможливості для них з інших причин зареєструвати народження дитини реєстрація провадиться за заявою родичів, інших осіб, уповноваженого представника закладу охорони здоров'я, в якому народилася дитина або в якому на цей час вона перебувала
3. Реєстрація народження дитини провадиться органом державної реєстрації актів цивільного стану з одночасним визначенням її походження та присвоєнням прізвища, імені та по батькові

ОБОВ'ЯЗКИ І ПРАВА БАТЬКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

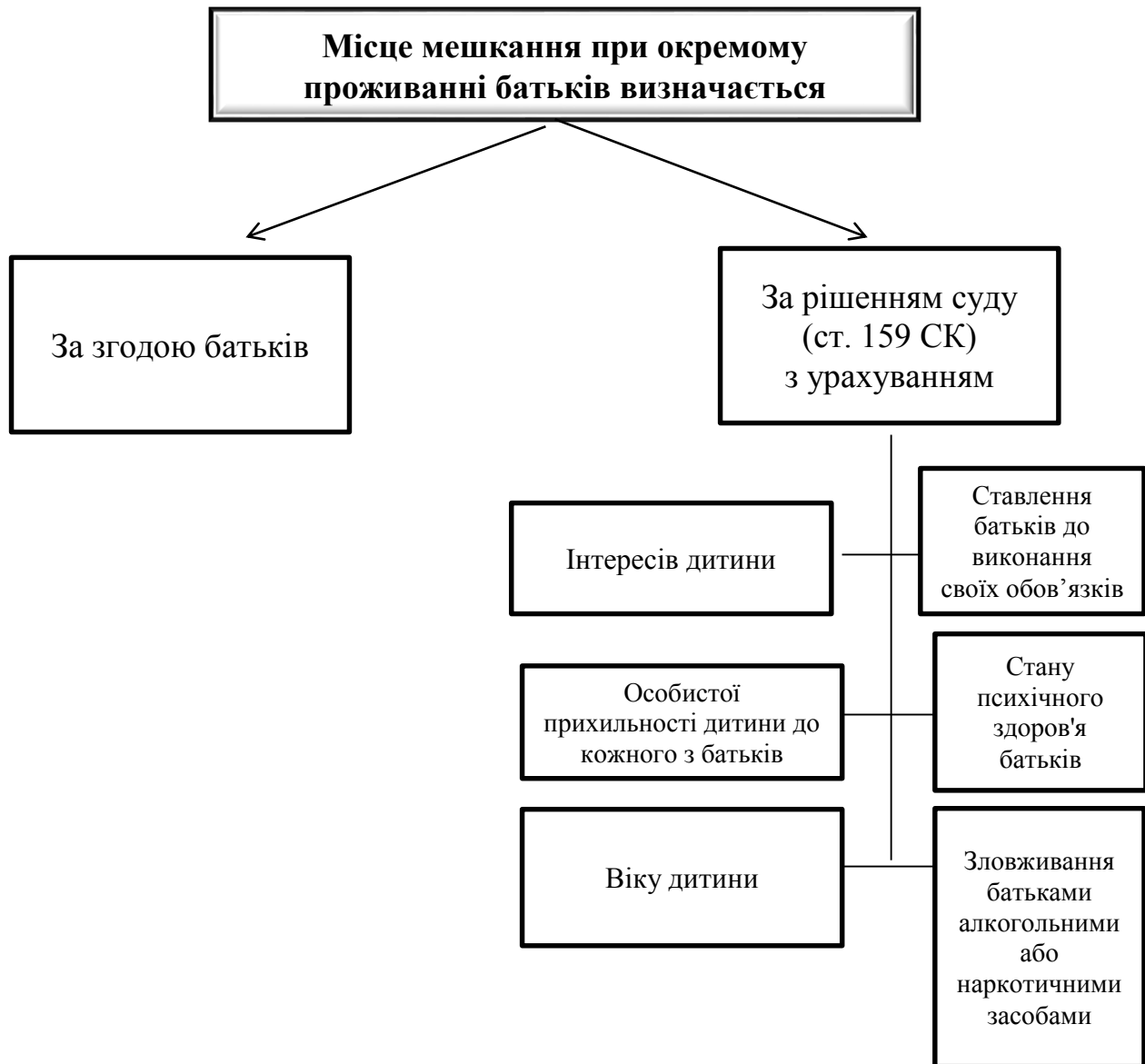
Право дитини на належне батьківське виховання забезпечується системою державного контролю, що встановлена законом (ст. 152 СК)

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ МЕШКАННЯ ДИТИНИ ПРИ ОКРЕМОМУ ПРОЖИВАННІ БАТЬКІВ

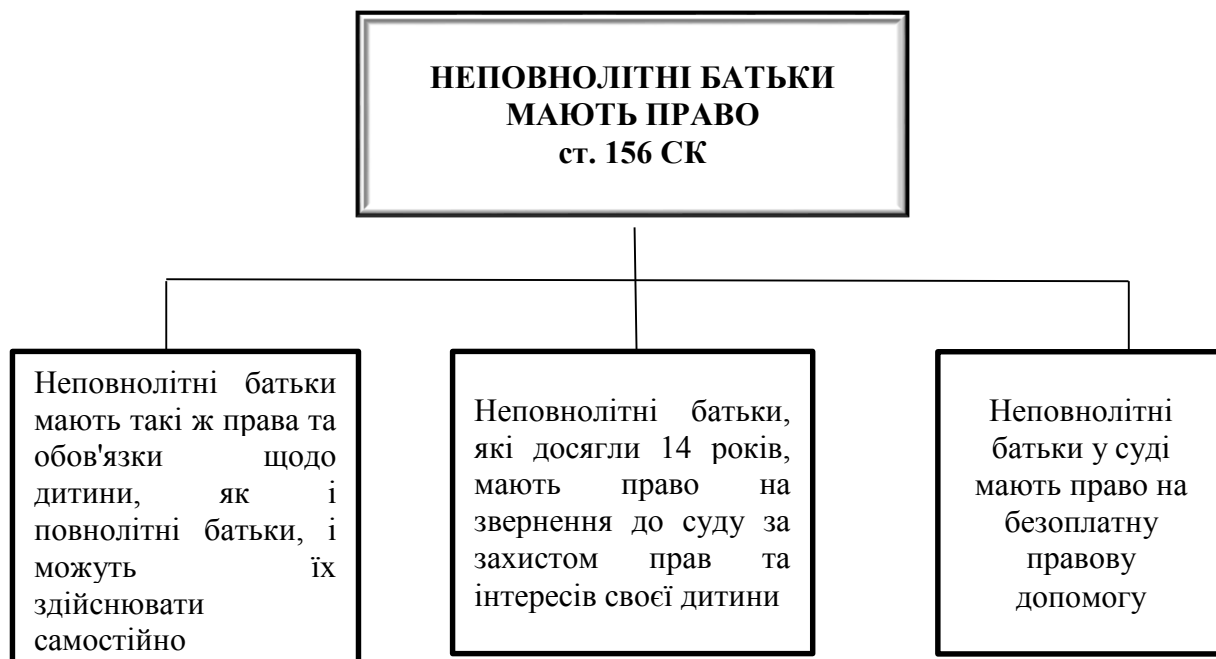

**ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ БАТЬКІВ, У РАЗІ
ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ З ДИТИНОЮ**

ТОЙ ІЗ БАТЬКІВ, З КИМ ПРОЖИВАЄ ДИТИНА, НЕ МАЄ
ПРАВА ПЕРЕШКОДЖАТИ ТОМУ З БАТЬКІВ, ХТО
ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО, СПІЛКУВАТИСЯ З ДИТИНОЮ ТА
БРАТИ УЧАСТЬ У ЇЇ ВИХОВАННІ, ЯКЩО ТАКЕ
СПІЛКУВАННЯ НЕ ПЕРЕШКОДЖАЄ НОРМАЛЬНОМУ
РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

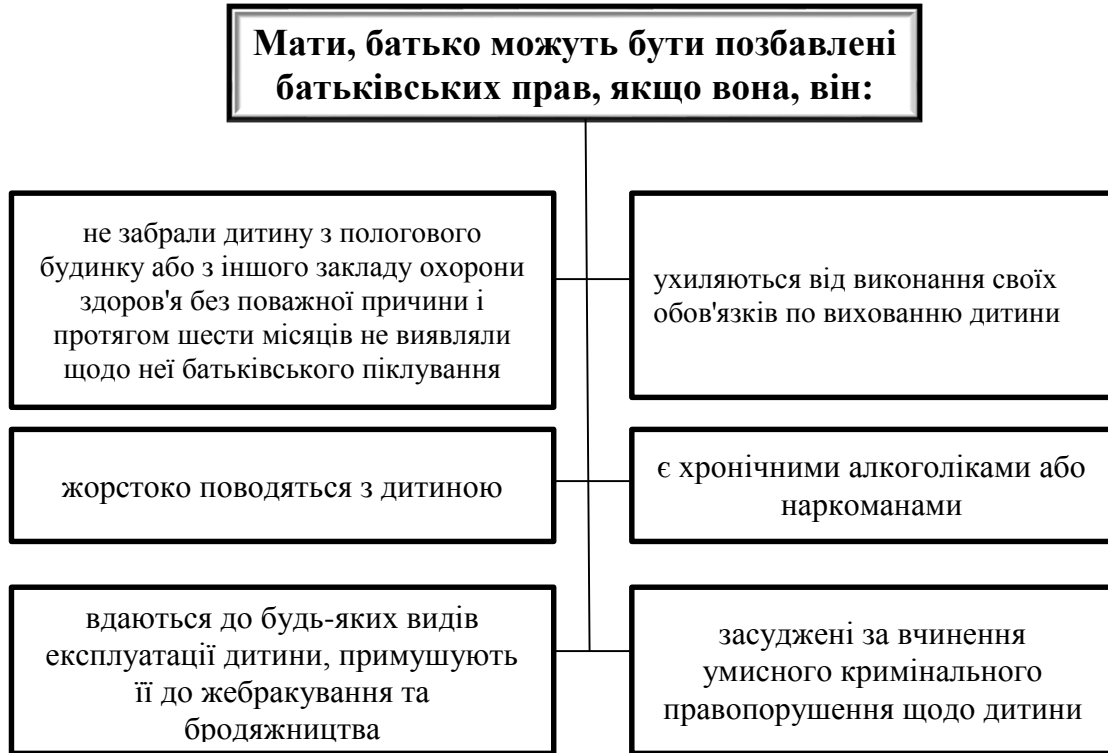

ЗУПИНЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

ПІДСТАВИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

(ст.164 СК)

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

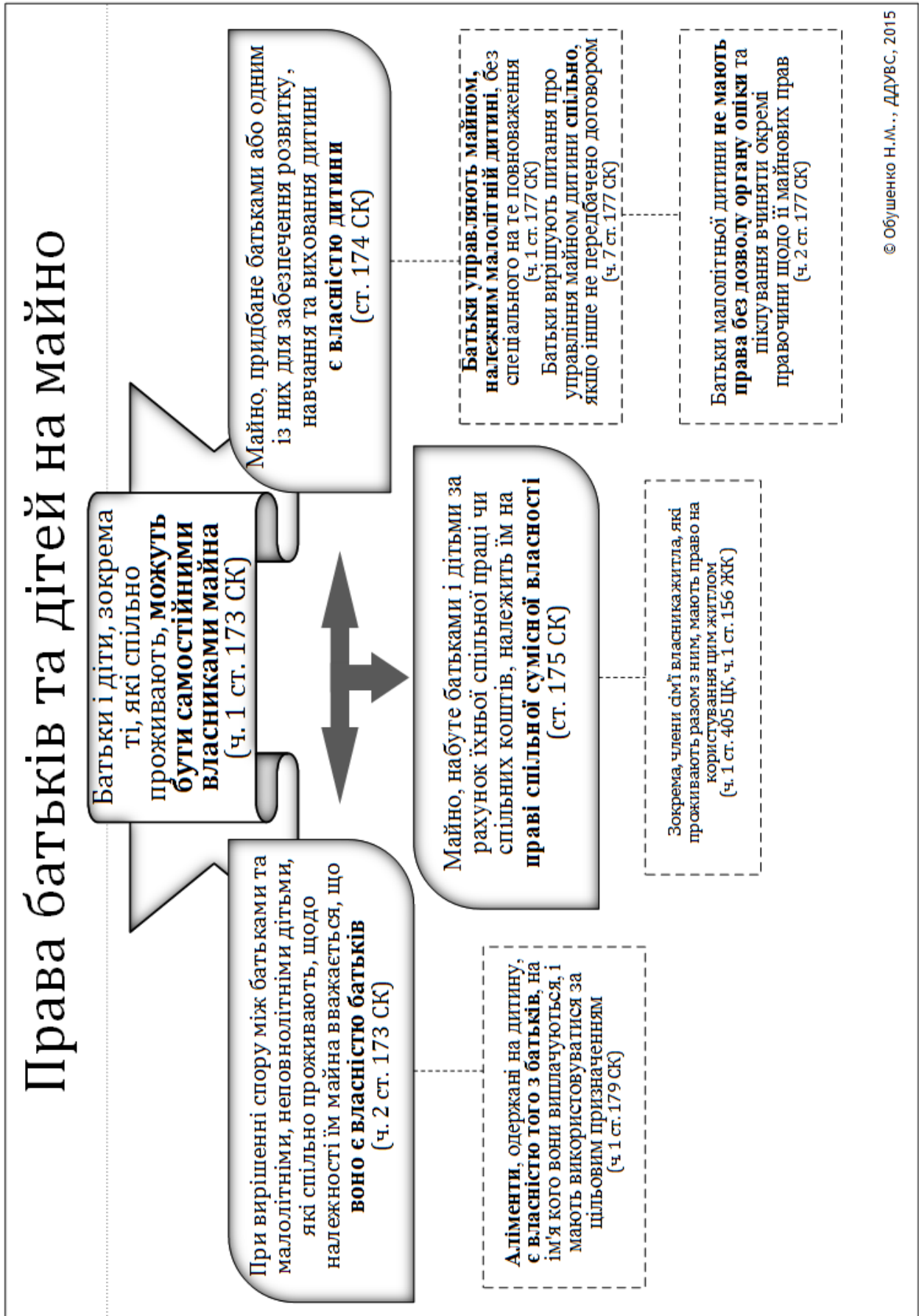
(ст. 166 СК)

Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

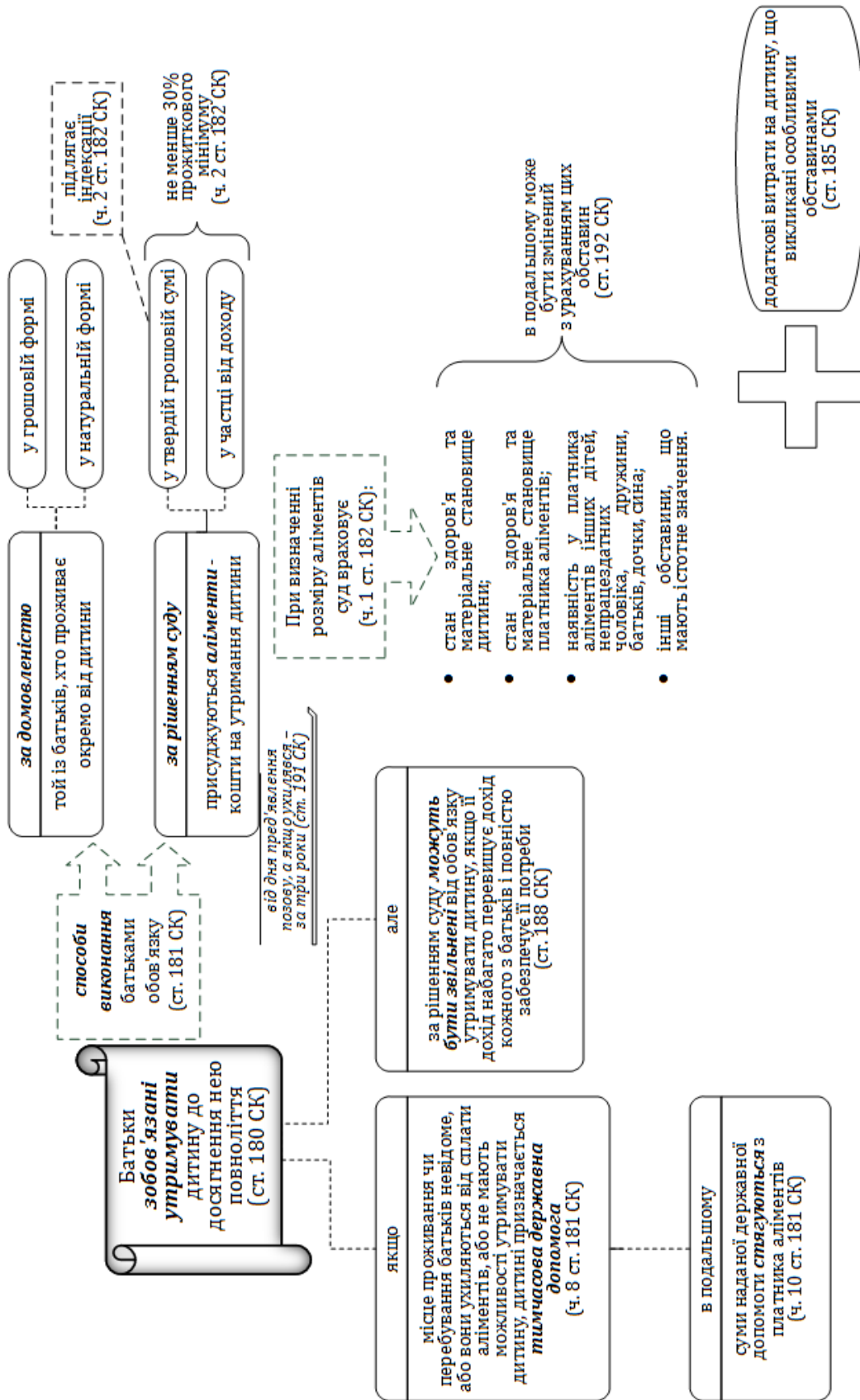
Одночасно з позбавленням батьківських прав суд може на вимогу позивача або за власною ініціативою вирішити питання про стягнення аліментів на дитину.

Глава 14. ПРАВА БАТЬКІВ І ДІТЕЙ НА МАЙНО

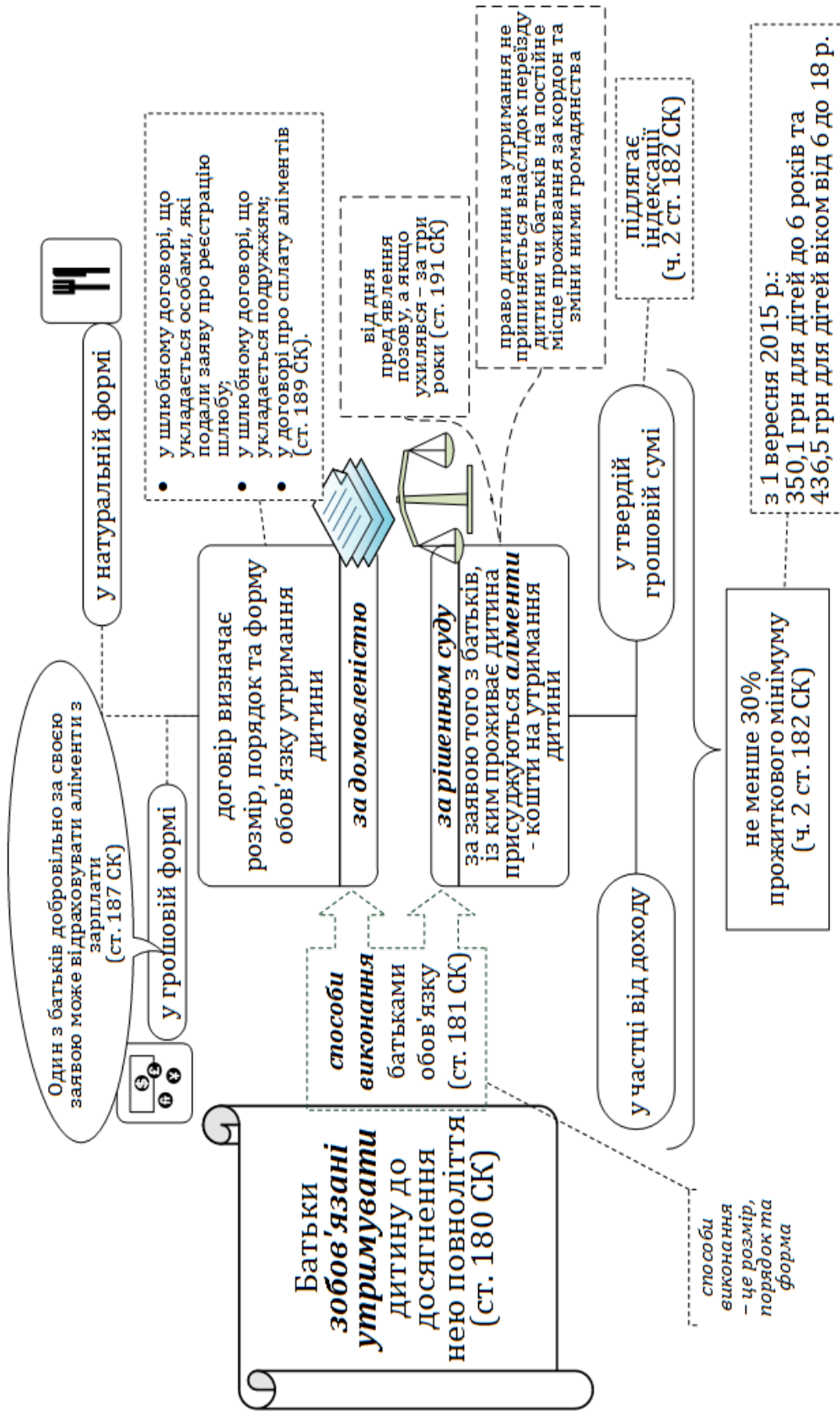

Глава 15. **ОБОВ'ЯЗОК МАТЕРІ, БАТЬКА УТРИМУВАТИ ДИТИНУ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ**

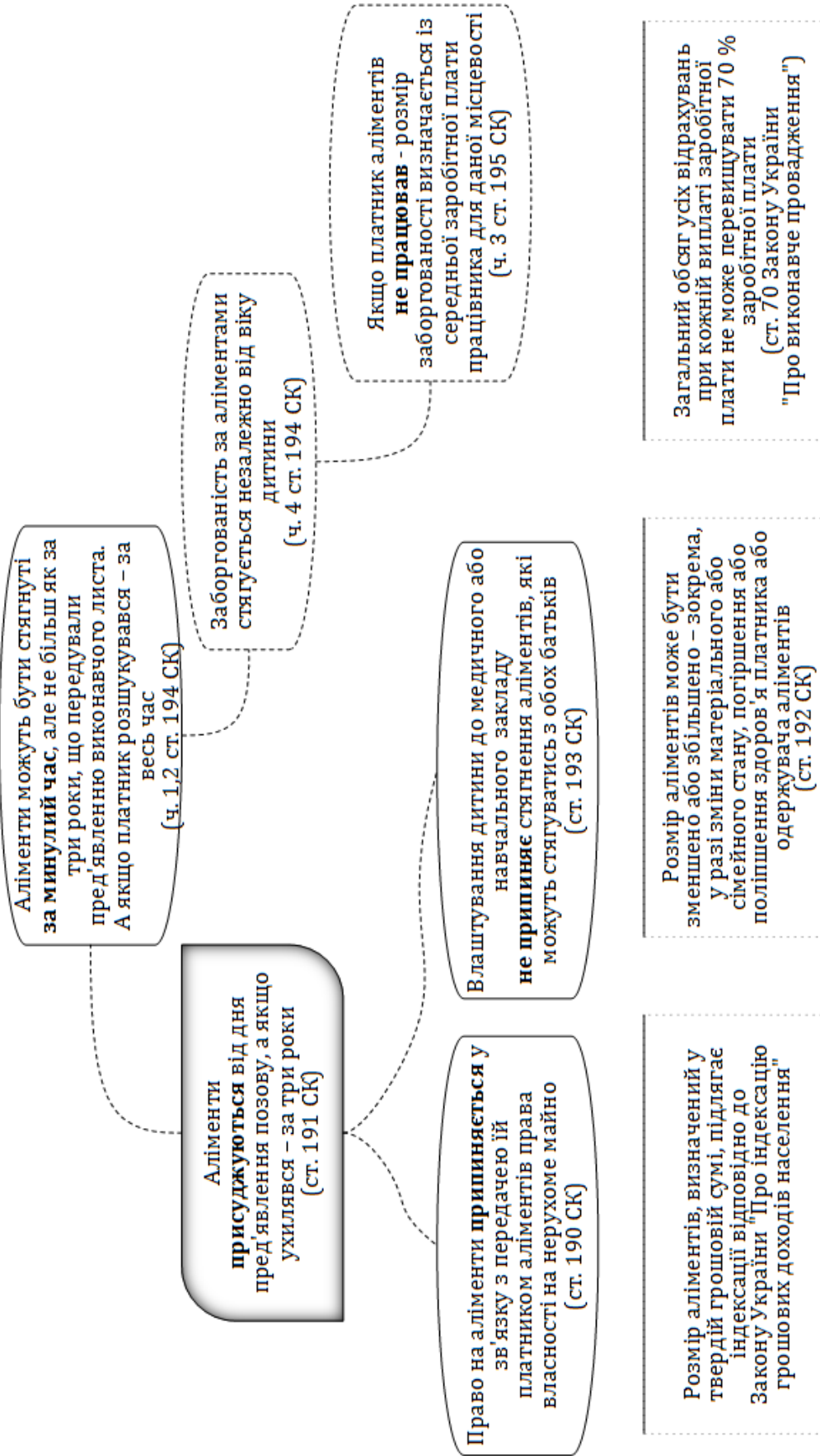
Обов'язок матері, батька утримувати дитину

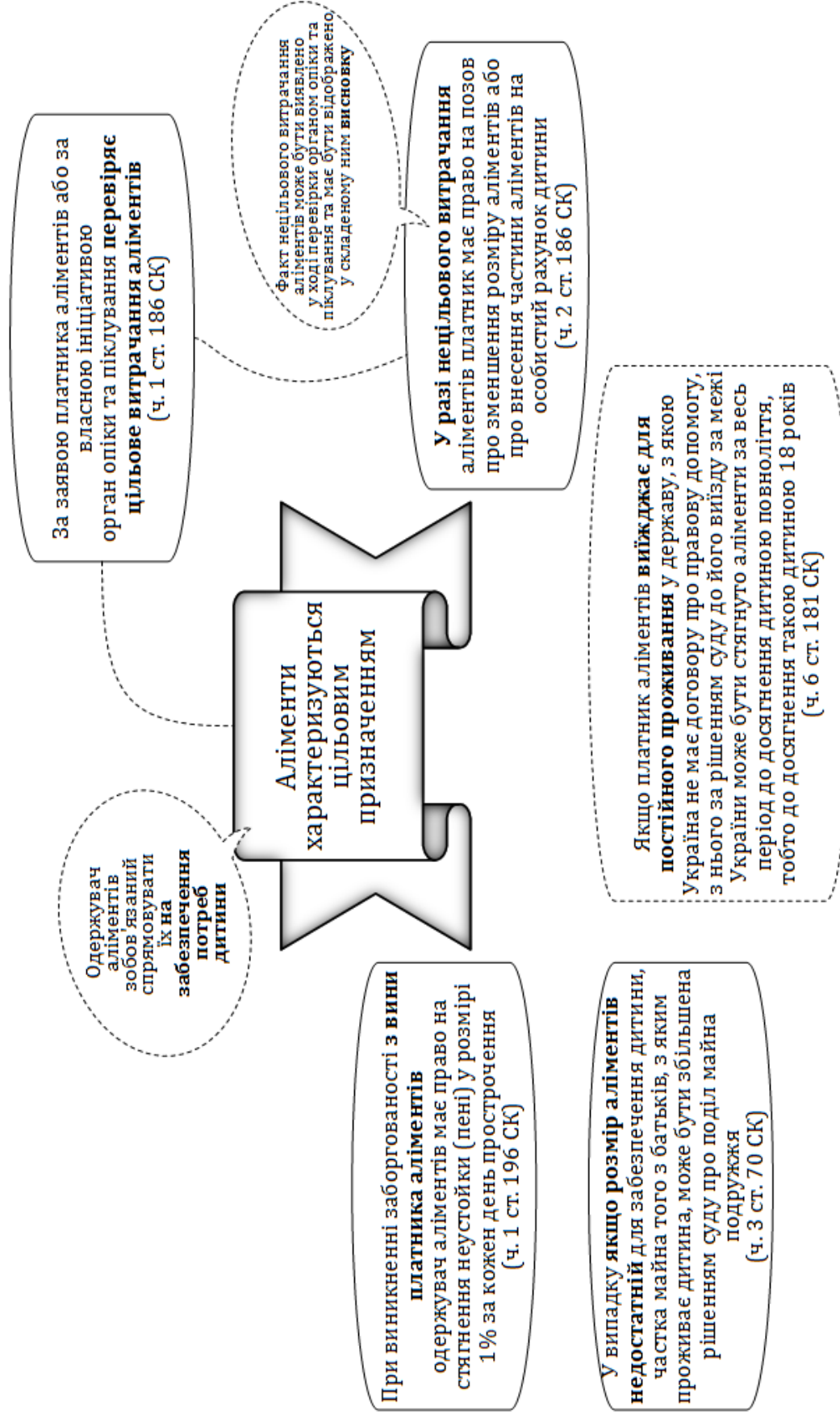
Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину

Порядок сплати аліментів

Відповідальність платника та одержувача аліментів

Одержувач аліментів зобов'язаний спрямовувати їх на забезпечення потреб дитини

За заявою платника аліментів або за власною ініціативою орган опіки та піклування перевіряє цільове витрачання аліментів (ч. 1 ст. 186 СК)

Аліменти характеризуються цільовим призначенням

Факт нецільового витрачання аліментів може бути виявлено у ході перевірки органом опіки та піклування та має бути відображено у складеному ним висновку

У разі нецільового витрачання аліментів платник має право на позов про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини (ч. 2 ст. 186 СК)

При виникненні заборгованості з вини платника аліментів одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі 1% за кожен день прострочення (ч. 1 ст. 196 СК)

У випадку якщо розмір аліментів недостатній для забезпечення дитини, частка майна того з батьків, з яким проживає дитина, може бути збільшена рішенням суду про поділ майна подружжя (ч. 3 ст. 70 СК)

Якщо платник аліментів виїжджає для постійного проживання у державу, з якою Україна не має договору про правову допомогу, з нього за рішенням суду до його виїзду за межі України може бути стягнуто аліменти за весь період до досягнення дитиною повноліття, тобто до досягнення такою дитиною 18 років (ч. 6 ст. 181 СК)

Обов'язок батьків щодо утримання своїх дітей

Під **аліментами** (від лат. alimentum – харчування, утримання) розуміються кошти, надані у визначених законом випадках одними особами на утримання інших, які потребують матеріальної допомоги

Права та обов'язки матері, батька і дитини **ґрунтуються на походженні дитини** від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 121, 122 та 125 СК)

Обов'язок батьків щодо утримання своїх дітей є **одним з головних конституційних обов'язків** (ч. 2 ст. 51 Конституції України)

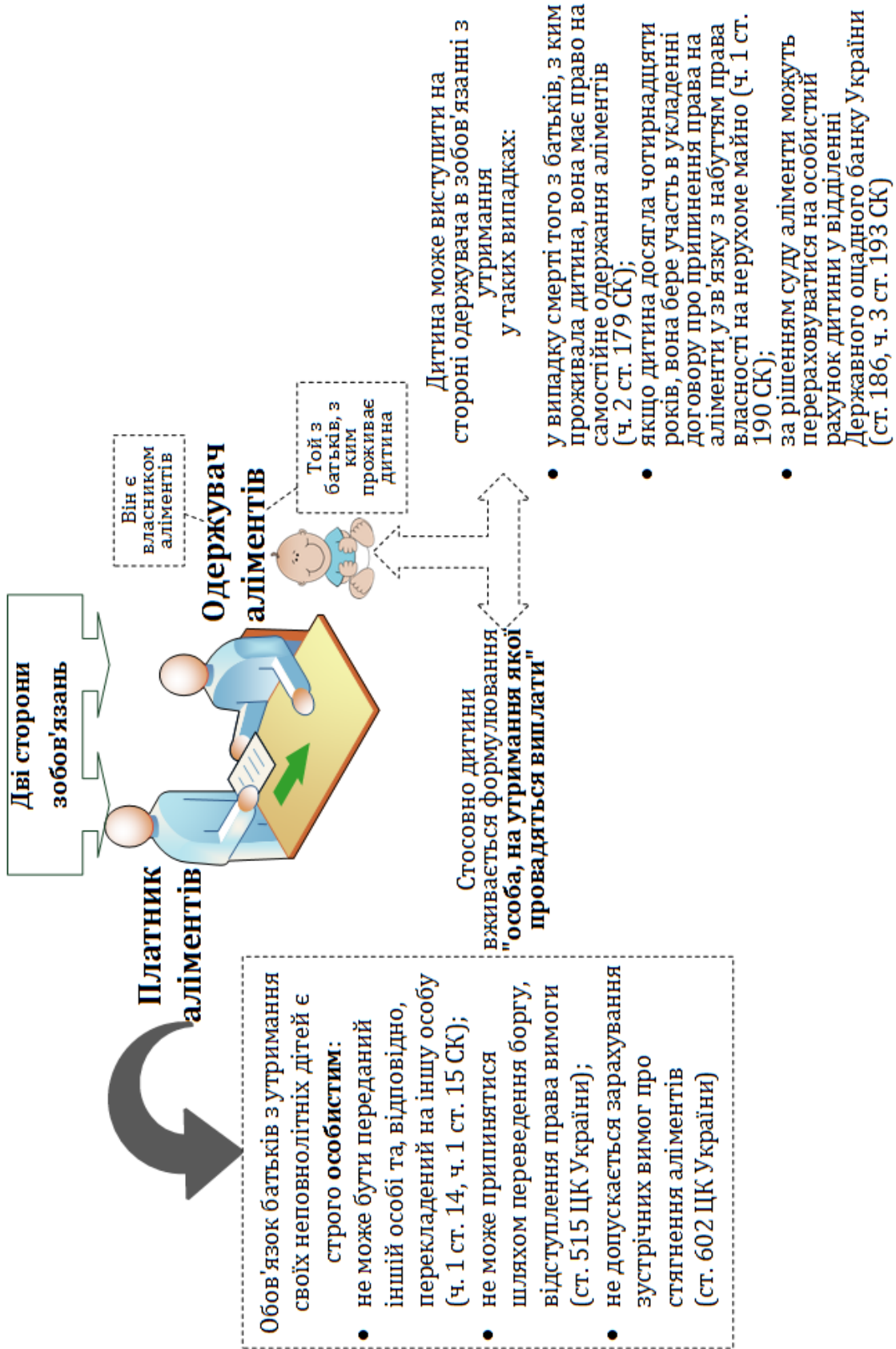
Батьки та (або) інші особи, що виховують дитину, несуть основну **відповідальність за забезпечення** в межах своїх здатностей і фінансових можливостей **умов життя, необхідних для розвитку дитини** (ст. 27 Конвенції про права дитини)

Батьки забезпечують інтереси дитини в житті, харчуванні, відпочинку, лікуванні тощо.

Обов'язок батьків з утримання своїх дітей **виникає незалежно:**

- від факту реєстрації шлюбу;
- від наявності між ними фактичних шлюбних відносин або спільного проживання;
- від того, що шлюб між ними визнано недійсним;
- чи є батьки працездатними й чиє в них кошти, достатні для надання утримання;
- від того, потребує дитина надання їй утримання батьками чи ні;
- незалежно від обсягу цивільної дієздатності дітей;
- від факту недосягнення батьками повноліття.

Суб'єкти зобов'язань з утримання дітей

Призначення судом аліментів

У СК України відсутнє спеціальне положення на випадок, якщо діти залишаються проживати з кожним з батьків. Суд у такій ситуації розглядає спір про стягнення аліментів за позовом кожного з батьків. Аліменти стягуються на користь менш забезпеченого з них

Розмір аліментів визначається судом у кожному конкретному випадку.

з 2002р.

з 1969р.

Кодекс про шлюб та сім'ю України передбачав, що аліменти стягуються в розмірі:

- на одну дитину – однієї чверті,
- на двох дітей – однієї третини,
- на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) батьків

Суд враховує:

1 стан здоров'я та матеріальне становище дитини

не йдеться про особливі чи надзвичайні обставини

утримання аліментів із працівників провадиться з усіх видів заробітку і додаткової винагороди, як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом

2 стан здоров'я та матеріальне становище платника

враховується судом незалежно від того, надає він їм фактично утримання чи ні;

3 наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина

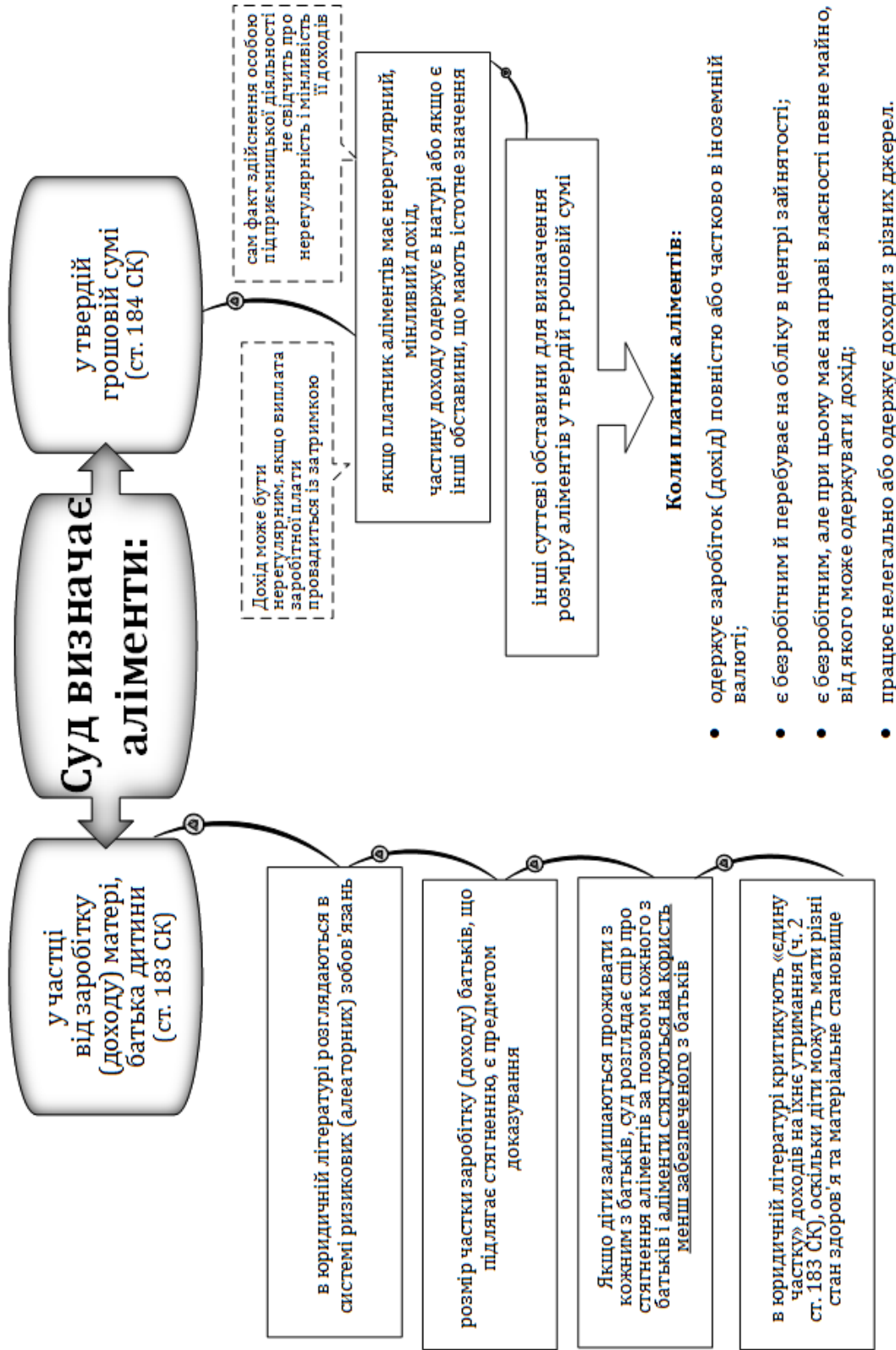
3

- сімейний стан дитини (наявність або відсутність у неї другого з батьків);
- стан здоров'я, матеріальний і сімейний стан того з батьків, з яким проживає дитина (є безробітним, пенсіонером, непрацездатним, перебуває на утриманні);
- наявність в того з батьків, з яким проживає дитина, осіб, яких він за законом зобов'язаний утримувати (непрацездатних батьків, дітей в іншому шлюбі);
- необхідність провадити інші виплати (погасити кредит за житло тощо);
- установлений у законі прожитковий мінімум;
- обсяг коштів, які звичайно направлялися батьками на утримання дитини, тобто її колишній рівень життя тощо.

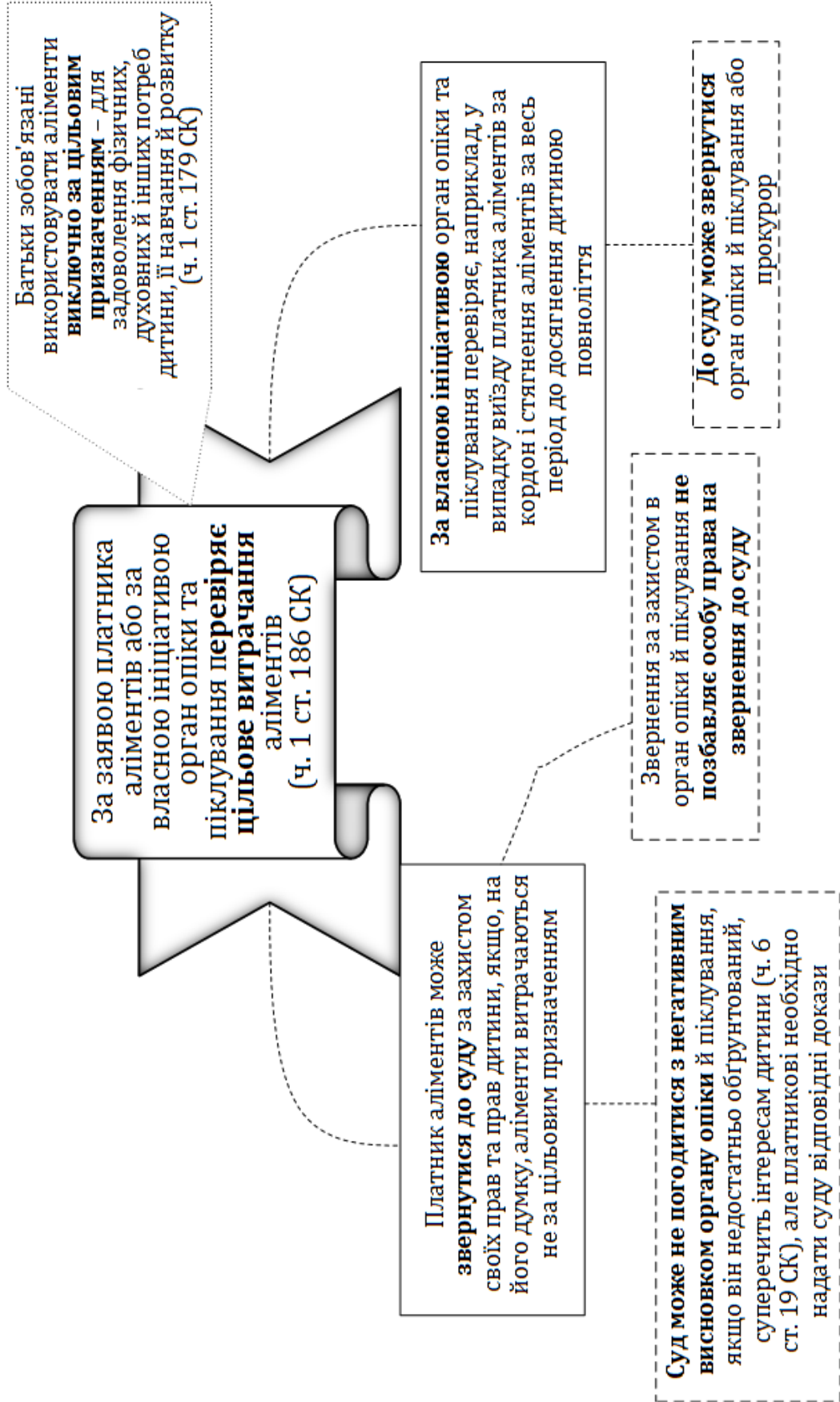
4 інші обставини

діє принцип, відповідно до якого всі діти платника аліментів, у тому числі народжені в різних шлюбах, мають бути однаково матеріально забезпечені.

Призначення судом аліментів II

Контроль органу опіки та піклування за витрачанням аліментів

Участь батьків у додаткових витратах на дитину

Перелік особливих обставин законом не визначений. Вони можуть бути як позитивного характеру (розвиток здібностей), так і негативного (хвороба, каліцтво)

Додаткові витрати на дитину можуть покриватися як **одноразово**, так і **періодично** або **постійно**

Той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у **додаткових витратах** (ст. 185 СК)

На інших членів сім'ї цей **обов'язок не покладається**. Баба, діду додаткових витратах на дитину участі не берут, навіть якщо вони визнані аліментозобов'язаними щодо своїх онуків (ст. 265 СК)

Участь батьків у додаткових витратах на утримання дитини **може визначатися за домовленістю** між ними. Сторони можуть укласти відповідний договір. Сторони можуть також визначити умови участі одного з батьків у додаткових витратах у договорі про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК) або в шлюбному договорі (ч. 2 ст. 93 СК).

Оскільки йдеться про фактично понесені або передбачувані витрати, їх необхідно визначати у **твердій грошовій сумі** (п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 "Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів" від 15.05.2006 р.)

Розмір участі кожного з батьків у додаткових витратах на дитину залежить від конкретних обставин справи й не завжди є однаковим

Участь батьків у додаткових витратах на дитину

Перелік особливих обставин законом не визначений. Вони можуть бути як позитивного характеру (розвиток здібностей), так і негативного (хвороба, каліцтво)

Додаткові витрати на дитину можуть покриватися як **одноразово**, так і **періодично** або **постійно**

Оскільки йдеться про фактично понесені або передбачувані витрати, їх необхідно визначати у **твердій грошовій сумі** (п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 "Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів" від 15.05.2006 р.)

Той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у **додаткових витратах** (ст. 185 СК)

На інших членів сім'ї цей обов'язок не покладається. Баба, дідусь додаткових витратах на дитину участі не беруть, навіть якщо вони визнані аліментозобов'язаними щодо своїх онуків (ст. 265 СК)

Участь батьків у додаткових витратах на утримання дитини **може визначатися за домовленістю** між ними. Сторони можуть укласти відповідний договір. Сторони можуть також визначити умови участі одного з батьків у додаткових витратах у договорі про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК) або в шлюбному договорі (ч. 2 ст. 93 СК).

Розмір участі кожного з батьків у додаткових витратах на дитину залежить від конкретних обставин справи й не завжди є однаковим

Звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину

Батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину тільки за рішенням суду. Якщо дитина перестала отримувати дохід або її дохід зменшився, заінтересована особа має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів (ч. 2 ст. 188 СК)

У юридичній літературі пропонується вважати дохід дитини таким, що набагато перевищує дохід кожного з батьків, якщо має місце як мінімум дворазове їхнє співвідношення

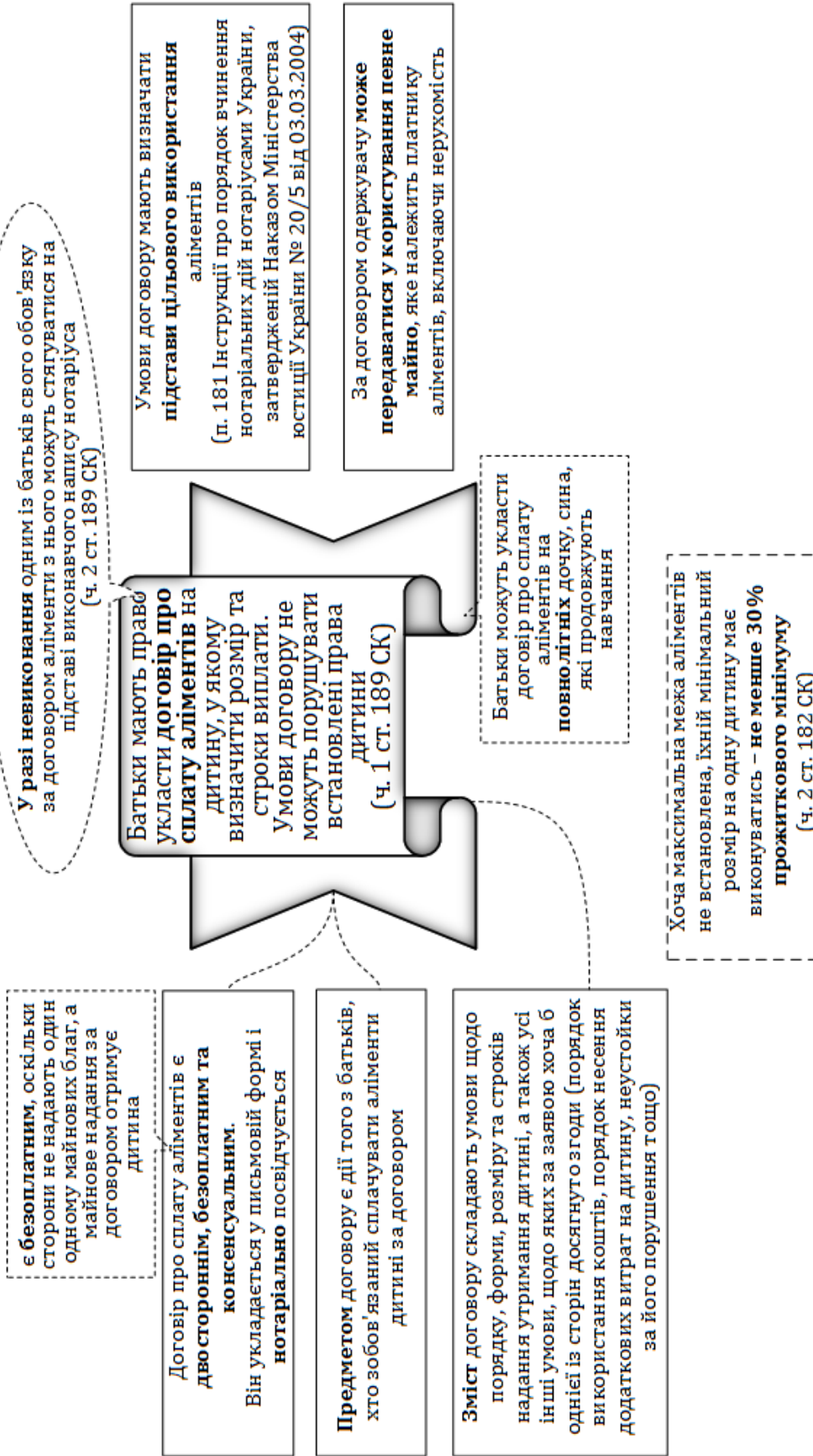
Суд вирішує питання щодо звільнення від обов'язку по утриманню дитини кожного з батьків окремо

Батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо **дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби** (ч. 1 ст. 188 СК)

В юридичній літературі зазначається, що дохід дитини може вважатися таким, що повністю забезпечує її потреби, якщо він як мінімум у два рази перевищує розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, встановлений на відповідний період часу, і, крім того, гарантує покриття додаткових витрат, які можуть бути викликані особливими обставинами

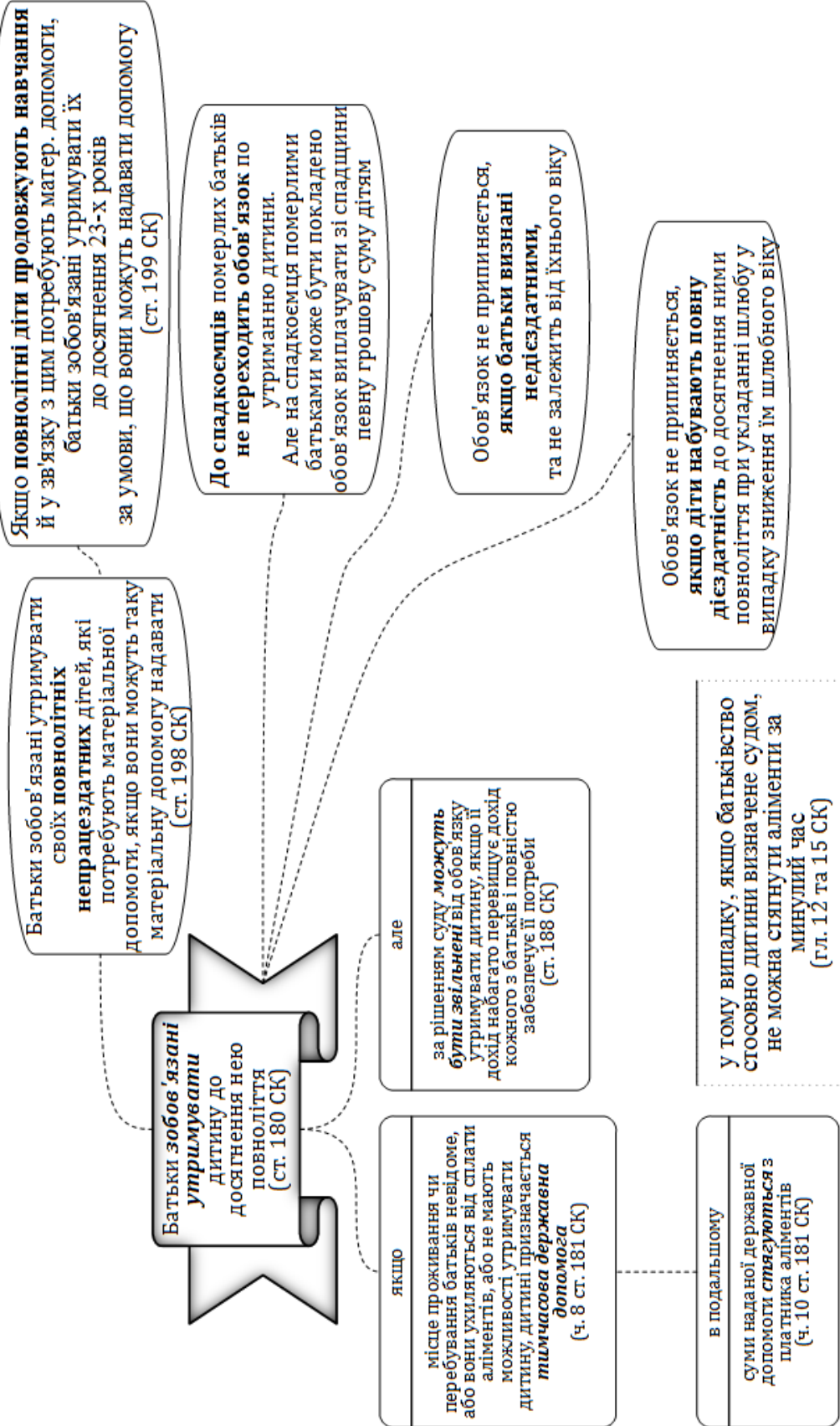
Як щодо малолітніх, так і щодо неповнолітніх дітей

Договір між батьками про сплату аліментів на дитину

Глава 16. ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ УТРИМУВАТИ ПОВНОЛІТНІХ ДОЧКУ, СИНА ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ

Аспекти дії обов'язку утримання дитини у часі та за колом осіб

Глава 18. УСИНОВЛЕННЯ

УСИНОВЛЕННЯ

Прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, здійснене на підставі рішення суду

Усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України

Якщо усиновлювач не є громадянином України, для усиновлення дитини, яка є громадянином України, потрібен дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей

Усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України

ОСОБА, ЯКА МОЖЕ БУТИ УСИНОВЛЕНОЮ

Дитина (до досягнення нею повноліття)

Виняток: суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування

**УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ, ЯКУ НЕ ЗАБРАЛИ З
ПОЛОГОВОГО БУДИНКУ ЧИ ПІДКИНУЛИ
АБО ЯКА БУЛА ЗНАЙДЕНА**

Дитина, покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі, може бути усиновлена після досягнення нею двомісячного віку

Дитина, яку було підкинута чи знайдено, може бути усиновлена після спливу двох місяців з часу її знайдення

УСИНОВЛЕННЯ БРАТІВ ТА СЕСТЕР

Якщо на обліку для можливого усиновлення перебувають рідні брати та сестри, вони не можуть бути роз'єднані при їх усиновленні

За наявності обставин, що мають істотне значення, суд за згодою органу опіки та піклування може постановити рішення про усиновлення когось із них або усиновлення їх різними особами

Якщо усиновлення для дитини не є таємним, брат та сестра мають право знати про нове місце її проживання

**ОСОБИ, ЯКІ МАЮТЬ ПЕРЕВАЖНЕ ПЕРЕД
ІНШИМИ ПРАВО НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ**

За наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити одну і ту ж дитину, переважне право на її усиновлення має громадянин України

в сім'ї якого виховується дитина

який є чоловіком матері,
дружиною батька дитини, яка
усиновлюється

який усиновлює кількох дітей, які є
братами, сестрами

який є родичем дитини

Переважне право на усиновлення дитини має подружжя

**ОБЛІК ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ
БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ
УСИНОВЛЕНІ, ПЕРЕДАНІ ПІД ОПІКУ, ПІКЛУВАННЯ ЧИ НА**

Керівники закладів, у яких перебувають діти, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян, службові особи органів опіки та піклування, а також інші особи, яким стало відомо про дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зобов'язані протягом семи робочих днів подати інформацію про них до відповідних відділів та управлінь районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих комітетів міських, районних у містах рад

Районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі комітети міських, районних у містах рад, якщо не виявилось осіб, які бажали б усиновити дитину або взяти її під опіку чи піклування, протягом одного місяця від дня надходження відомостей про них зобов'язані подати відповідну інформацію до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, якщо не виявилось осіб, які бажали б усиновити дитину або взяти її під опіку чи піклування, протягом одного місяця від дня надходження інформації про дітей, які можуть бути усиновлені, передають її для централізованого обліку до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей

Порядок здійснення централізованого обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян, та порядок передачі дітей на усиновлення встановлюються Кабінетом Міністрів України

За невиконання вимог, встановлених у ч. 1-3 ст. 214 СК, подання недостовірних відомостей, а також за дії, пов'язані з приховуванням дитини від усиновлення, керівники закладів, у яких перебувають діти, інші службові особи несуть відповідальність, встановлену законом

ОБЛІК ОСІБ, ЯКІ БАЖАЮТЬ УСИНОВИТИ ДИТИНУ

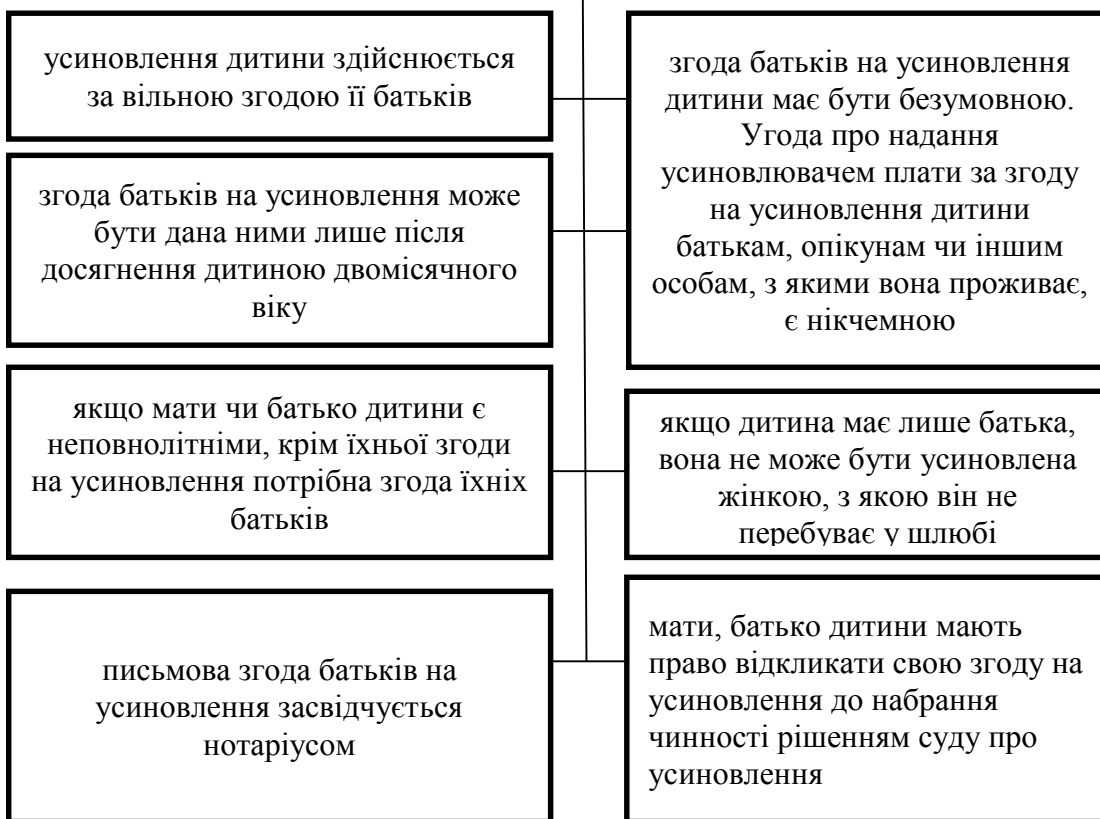
Облік осіб, які бажають усиновити дитину, ведеться відділами та управліннями районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих комітетів міських, районних у містах рад, на які покладається безпосереднє ведення справ щодо опіки та піклування, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, структурними підрозділами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України

Облік громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дітей, ведеться виключно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України

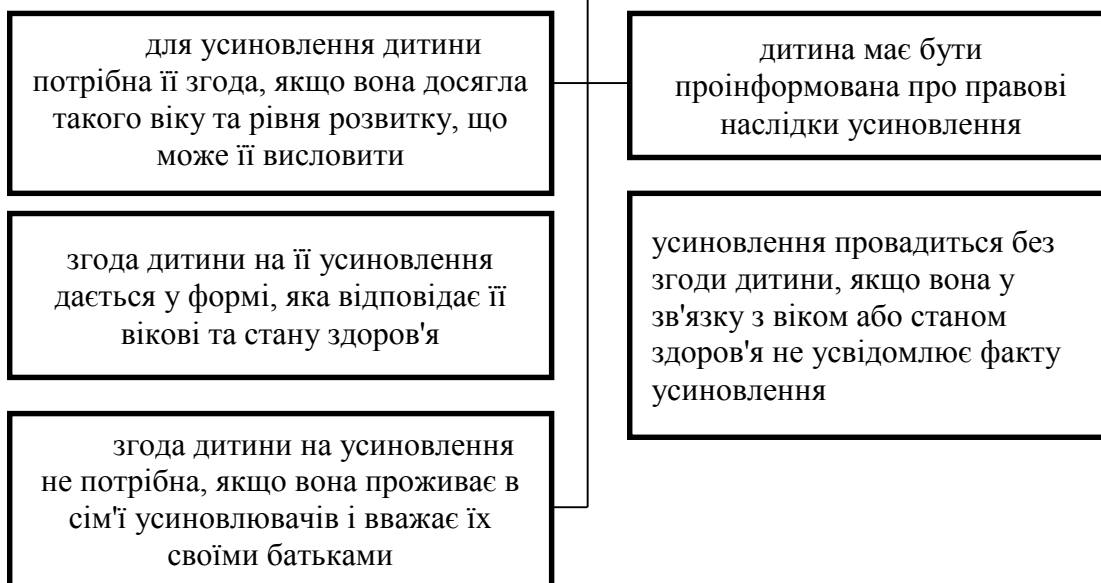
ЗАБОРОНА ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ, КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Посередницька, комерційна діяльність щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців забороняється

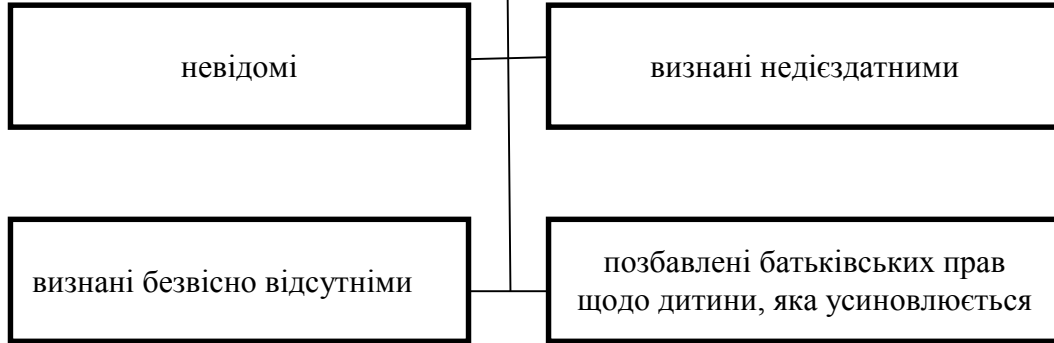
ЗГОДА БАТЬКІВ НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ЗГОДА ДИТИНИ НА УСИНОВЛЕННЯ

УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ПРОВАДИТЬСЯ БЕЗ ЗГОДИ БАТЬКІВ, ЯКЩО ВОНИ

Усиновлення дитини може бути проведено без згоди повнолітніх батьків, якщо судом буде встановлено, що вони, не проживаючи з дитиною понад шість місяців без поважних причин, не проявляють щодо неї батьківської турботи та піклування, не виховують та не утримують її

ЗГОДА ДРУГОГО З ПОДРУЖЖЯ НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

На усиновлення дитини одним із подружжя потрібна письмова згода другого з подружжя, засвідчена нотаріально

Усиновлення дитини може бути проведено без згоди другого з подружжя, якщо він визнаний безвісно відсутнім, недієздатним, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення

**ЗГОДА ОПІКУНА, ПІКЛУВАЛЬНИКА
НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ**

На усиновлення дитини, над якою встановлено опіку або піклування, а також на усиновлення дитини, над батьками якої встановлено опіку або піклування, потрібна письмова згода опікуна або піклувальника, незалежно від згоди батьків

Якщо опікун або піклувальник не дав згоди на усиновлення дитини, така згода може бути дана органом опіки та піклування

Усиновлення може бути проведене без згоди опікуна, піклувальника або органу опіки та піклування, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам

**ЗГОДА ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я АБО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА УСИНОВЛЕННЯ**

На усиновлення дитини, яка не має батьків і перебуває у закладі охорони здоров'я або навчальному закладі, потрібна письмова згода

Усиновлення може бути проведене без згоди цього закладу, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам

ЗАЯВА ПРО УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

Особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення. Подання такої заяви через представника не допускається

Заява про усиновлення може бути відкликана до набрання чинності рішенням суду про усиновлення

РІШЕННЯ СУДУ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

Суд,
постановляючи
рішення про
усиновлення дитини,
враховує обставини,

стан здоров'я та матеріальне
становище особи, яка бажає
усиновити дитину, її сімейний стан
та умови проживання, ставлення до
виховання дитини

мотиви, на підставі яких особа
бажає усиновити дитину

мотиви того, чому другий із
подружжя не бажає бути
усиновлювачем, якщо лише один із
подружжя подав заяву про
усиновлення

взаємовідповідність особи, яка
бажає усиновити дитину, та дитини,
а також те, як довго ця особа
опікується дитиною

особу дитини та стан її здоров'я

ставлення дитини до особи, яка
бажає її усиновити

При дотриманні всіх умов, встановлених
цим Кодексом, здатності особи, яка
бажає усиновити дитину, забезпечити
стабільні та гармонійні умови для життя
дитини суд постановляє рішення, яким
оголошує цю особу усиновлювачем
дитини

Суд не може відмовити особі в
усиновленні на тій підставі, що вона вже
має або може народити дитину

Суд, постановляючи рішення про
усиновлення повнолітньої особи,
враховує мотиви, на підставі яких особи
бажають усиновлення, можливість
їхнього спільного проживання, їхній
сімейний стан та стан здоров'я, а також
інші обставини, що мають істотне
значення

МОМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ УСИНОВЛЕННЯ

Усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення

Право на таємницю усиновлення

Особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення

Дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту її усиновлення

Особа, яка була усиновлена, має право після досягнення нею чотирнадцяти років на одержання інформації щодо свого усиновлення

**ПРАВО НА ПРИХОВАННЯ ФАКТУ УСИНОВЛЕННЯ ВІД ДИТИНИ,
ЯКА УСИНОВЛЕНА**

Усиновлювач має право приховувати факт усиновлення від дитини, яка ним усиновлена, і вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї, як до, так і після досягнення дитиною повноліття

Усиновлювач має право приховувати від дитини факт її усиновлення, якщо розкриття таємниці усиновлення може завдати шкоди її інтересам

Якщо усиновлюється дитина, яка не досягла семи років, службові особи при виявленні її згоди на усиновлення зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення таємниці усиновлення від самої дитини

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ

Особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також інші особи, яким став відомий факт усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним

Відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною справою чи кримінальним провадженням

Особи, які розголосили таємницю усиновлення, несуть відповідальність, встановлену законом

**ПРАВО УСИНОВЛЮВАЧА БУТИ ЗАПИСАНИМ
МАТРІ'Ю, БАТЬКОМ ДИТИНИ**

Особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання бути записаною у Книзі реєстрації народжень матір'ю, батьком дитини або повнолітньої особи

Якщо усиновлюється дитина, яка досягла семи років, то для запису усиновлювача матір'ю, батьком потрібна згода дитини

Суд задовольняє таку заяву усиновлювача у рішенні про усиновлення, якщо це відповідає інтересам дитини

**ПРАВО УСИНОВЛЮВАЧА НА ЗМІНУ ВІДОМОСТЕЙ ПРО МІСЦЕ
НАРОДЖЕННЯ ТА ДАТУ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ**

Особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання змінити відомості про місце народження та дату народження дитини

Дата народження дитини може бути змінена не більш як на шість місяців

У рішенні про усиновлення суд змінює відомості про місце народження та дату народження дитини, якщо це відповідає її інтересам

**ЗМІНА ПРИЗВИЩА, ІМЕНІ ТА ПО
БАТЬКОВІ ОСОБИ, ЯКА УСИНОВЛЕНА**

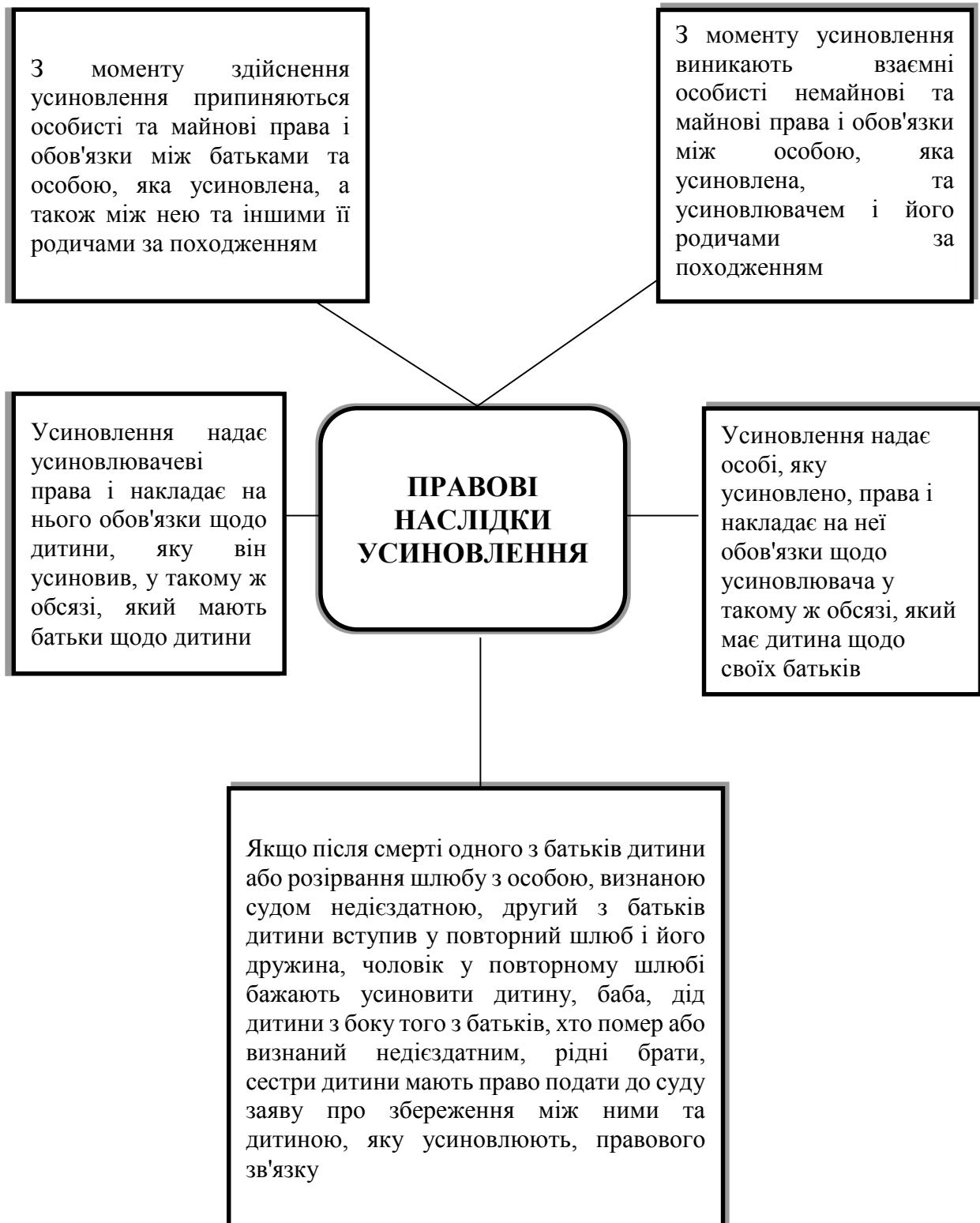
Якщо усиновлювачами є одночасно жінка та чоловік і якщо вони записуються батьками дитини, відповідно змінюються прізвище та по батькові дитини.

За заявою усиновлювачів може бути змінено ім'я дитини. Для такої зміни потрібна згода дитини. Така згода не вимагається, якщо дитина живе в сім'ї усиновлювачів і звикла до нового імені

Якщо усиновлювач записується батьком дитини, відповідно змінюється по батькові дитини

Якщо усиновлюється повнолітня особа, її прізвище, ім'я та по батькові можуть бути змінені у зв'язку з усиновленням за заявою усиновлювача та усиновленої особи

Про зміни, передбачені у цій статті, суд зазначає у рішенні про усиновлення

**ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО АКТОВОГО ЗАПИСУ ПРО НАРОДЖЕННЯ
ДИТИНИ, ЯКА УСИНОВЛЕНА**

На підставі рішення суду про усиновлення в актовий запис про народження дитини або повнолітньої особи, складений органами державної реєстрації актів цивільного стану України, орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни і видає нове Свідоцтво про народження з урахуванням цих змін. Свідоцтво про народження, що було видане раніше, анулюється

**ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКІ ВОНА МАЛА ДО
УСИНОВЛЕННЯ**

Дитина, яка усиновлена, зберігає права на пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до усиновлення

**НАГЛЯД ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКА
УСИНОВЛЕНА**

Орган опіки та піклування здійснює нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені і проживають в Україні

Нагляд за дотриманням прав дитини, яка усиновлена, здійснюється до досягнення нею повноліття

НЕДІЙСНІСТЬ УСИНОВЛЕННЯ

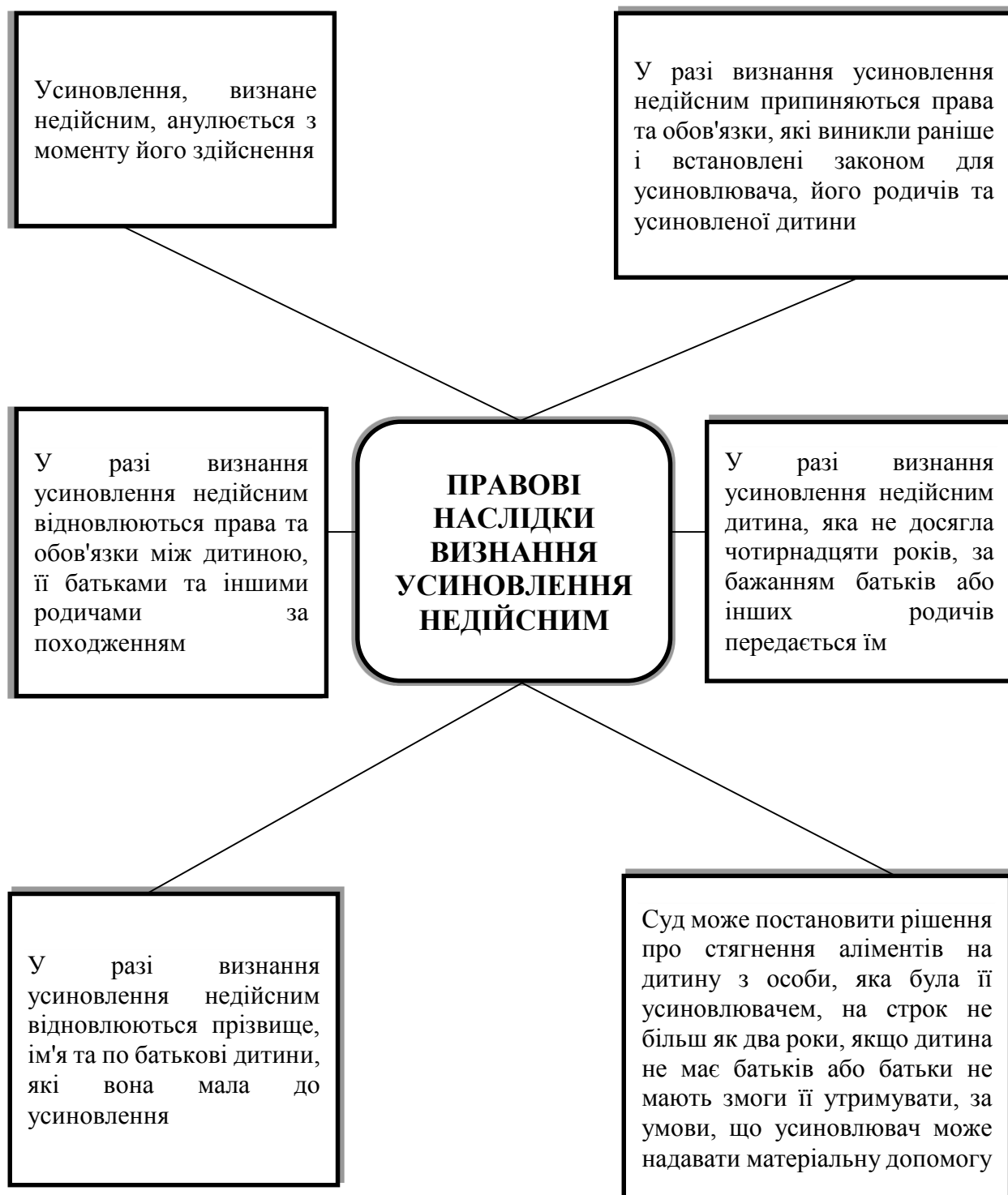
Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо воно було проведене без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною

Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо усиновлювач не бажав настання прав та обов'язків, які виникають у результаті усиновлення

Усиновлення може бути визнане недійсним за рішенням суду, якщо воно було проведене на підставі підроблених документів

Усиновлення може бути визнане недійсним за рішенням суду у разі відсутності згоди на усиновлення осіб

Якщо одним із подружжя усиновлена дитина другого з подружжя, усиновлення може бути визнане недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що на момент усиновлення другий із подружжя не мав наміру продовжувати з ним шлюбні відносини

СКАСУВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ

Усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо:

воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання

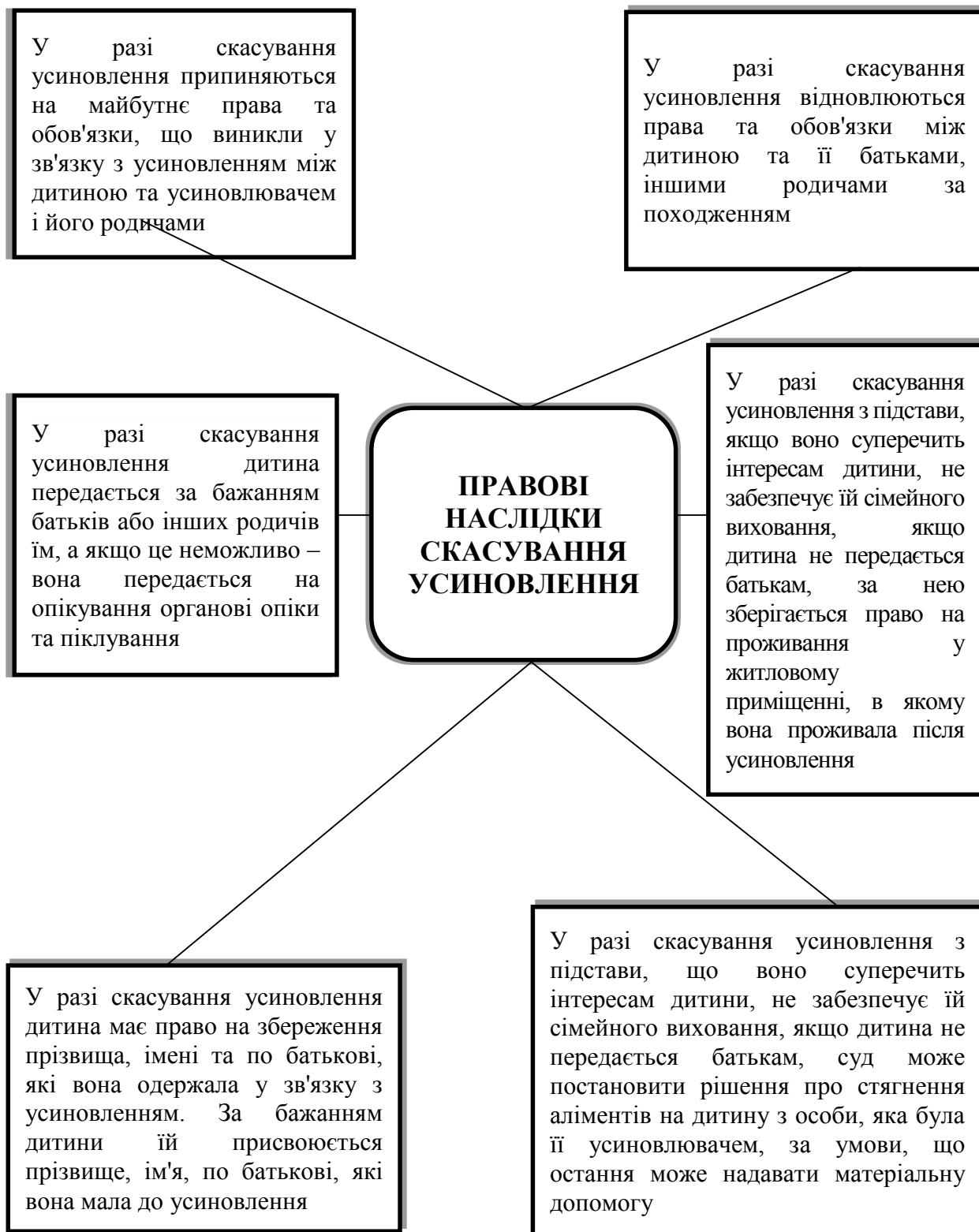
дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення

між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків

Скасування усиновлення не допускається після досягнення дитиною повноліття

Усиновлення повнолітньої особи може бути скасовано судом за взаємною згодою усиновлювача й усиновленого або на вимогу одного з них, якщо сімейні відносини між ними не склалися

Усиновлення скасовується від дня набрання чинності рішенням суду

**ОСОБИ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ З
ПОЗОВОМ ПРО СКАСУВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ АБО ВИЗНАННЯ
УСИНОВЛЕННЯ НЕДІЙСНИМ**

Право на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним мають батьки, усиновлювач, опікун, піклувальник, орган опіки та піклування, прокурор, а також усиновлена дитина, яка досягла чотирнадцяти років

**ПОРЯДОК ПОНОВЛЕННЯ АКТОВОГО ЗАПISУ ПРО
НАРОДЖЕННЯ У РАЗІ ВИЗНАННЯ УСИНОВЛЕННЯ
НЕДІЙСНИМ АБО СКАСУВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ**

Після набрання чинності рішенням суду про визнання усиновлення недійсним або скасування усиновлення суд у місячний строк зобов'язаний надіслати копію рішення до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини

Орган державної реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду про скасування усиновлення або визнання його недійсним вносить відповідні зміни до актового запису про народження дитини

ПОЗБАВЛЕННЯ УСИНОВЛЮВАЧА БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Якщо усиновлювач був записаний матір'ю, батьком усиновленої ним дитини, він може бути позбавлений батьківських прав за наявності підстав:

1. Мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:
 - 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;
 - 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини;
 - 3) жорстоко поведуться з дитиною;
 - 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;
 - 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
 - 6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.
2. Мати, батько можуть бути позбавлені батьківських прав з підстав, встановлених пунктами 2, 4 і 5 частини першої цієї статті, лише у разі досягнення ними повноліття.
3. Мати, батько можуть бути позбавлені батьківських прав щодо усіх своїх дітей або когось із них.
4. Під час ухвалення рішення про позбавлення батьківських прав суд бере до уваги інформацію про здійснення соціального супроводу сім'ї (особи) у разі здійснення такого супроводу.
5. Якщо суд при розгляді справи про позбавлення батьківських прав виявить у діях батьків або одного з них ознаки кримінального правопорушення, він письмово повідомляє про це орган досудового розслідування, який у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, розпочинає досудове розслідування.
6. Рішення суду про позбавлення батьківських прав після набрання ним законної сили суд надсилає органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини.

НАСЛІДКИ ПОЗБАВЛЕННЯ УСИНОВЛЮВАЧА БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

У разі позбавлення усиновлювача батьківських прав настають наслідки:

1. Особа, позбавлена батьківських прав:

1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;

2) перестає бути законним представником дитини;

3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

2. Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

Одночасно з позбавленням батьківських прав суд може на вимогу позивача або за власною ініціативою вирішити питання про стягнення аліментів на дитину.

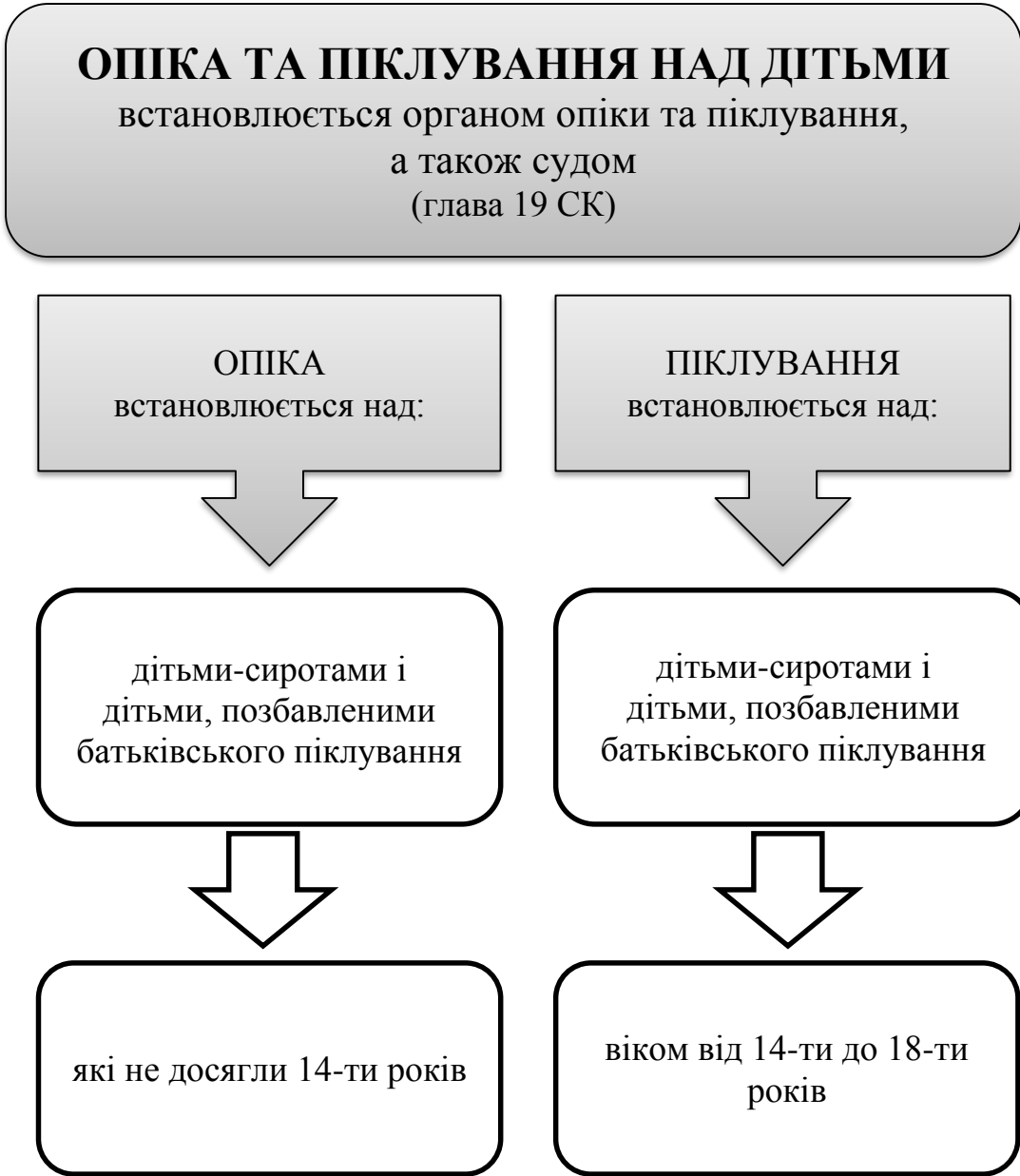
У разі смерті усиновлювача, позбавленого батьківських прав, дитина одержує право на спадкування на загальних підставах.

ПОНОВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ УСИНОВЛЮВАЧА

Батьківські права усиновлювача можуть бути поновлені, якщо:

1. Мати, батько, позбавлені батьківських прав, мають право на звернення до суду з позовом про поновлення батьківських прав.
2. Поновлення батьківських прав неможливе, якщо дитина була усиновлена і усиновлення не скасоване або не визнане недійсним судом.
3. Поновлення батьківських прав неможливе, якщо на час розгляду справи судом дитина досягла повноліття.
4. Суд перевіряє, наскільки змінилася поведінка особи, позбавленої батьківських прав, та обставини, що були підставою для позбавлення батьківських прав, і постановляє рішення відповідно до інтересів дитини.
5. При вирішенні справи про поновлення батьківських прав одного з батьків суд бере до уваги думку другого з батьків, інших осіб, з ким проживає дитина.
6. Рішення суду про поновлення батьківських прав після набрання ним законної сили суд надсилає органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини.
7. У разі відмови в позові про поновлення батьківських прав повторне звернення із позовом про поновлення батьківських прав можливе лише після спливу одного року з часу набрання чинності рішенням суду про таку відмову.

Глава 19. ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ

**Опікуном та піклувальником дитини,
відповідно до ст. 244 СК,
можуть бути:**

відповідно до закону:

- 1) повнолітня фізична особа
- 2) дієздатна фізична особа
- 3) фізична особа, що дала згоду на виконання цих функцій

органом опіки та піклування враховуються:

- 1) особисті якості особи
- 2) її здатність до виховання дитини
- 3) ставлення до неї дитини
- 4) бажання самої дитини

**Опікунами та піклувальниками,
відповідно до ст. ст. 244, 212 СК,
не можуть бути особи:**

1) обмежені у дієздатності

2) визнані недієздатними

3) позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені

4) які були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним з їхньої вини

5) перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері

6) зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами

7) не мають постійного місця проживання та постійного заробітку

8) страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я

9) є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичом дитини

10) були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів тощо або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів

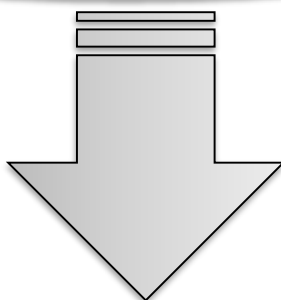
11) за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду

12) є особами без громадянства

13) перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до вищевказаних пунктів 3-6, 8 і 10 не може бути усиновлювачем

14) особи, інтереси яких суперечать інтересам дітей

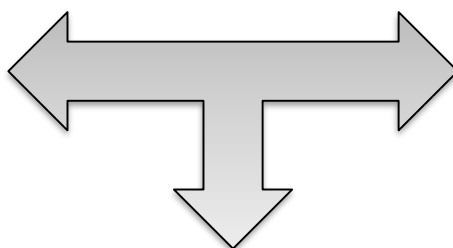
**Якщо дитина *постійно проживає* у
закладі охорони здоров'я,
навчальному або іншому дитячому
закладі**

функції опікуна та піклувальника щодо неї
покладаються *на адміністрацію цих закладів*

**Орган опіки та піклування,
згідно зі ст. 246 СК,
контролює:**

**умови
утримання**
дитини, над якою
встановлена
опіка чи
піклування

навчання
дитини, над якою
встановлена
опіка чи
піклування

виховання
дитини, над якою
встановлена
опіка чи
піклування

Дитина, над якою встановлено опіку або піклування, має право:

1) на проживання в сім'ї опікуна або піклувальника, на піклування з його боку

3) на збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення опіки або піклування. У разі відсутності житла така дитина має право на його отримання відповідно до закону

2) на забезпечення їй умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності

4) на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника

Встановлення опіки та піклування не припиняє права дитини на:

- отримання пенсії,
- аліментів,
- відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника та інших соціальних виплат, призначених дитині відповідно до законів України,
- права власності дитини на ці виплати

Дитина-сирота і дитина, позбавлена батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї, має право:

1) на всебічний розвиток, виховання, освіту, повагу до її людської гідності

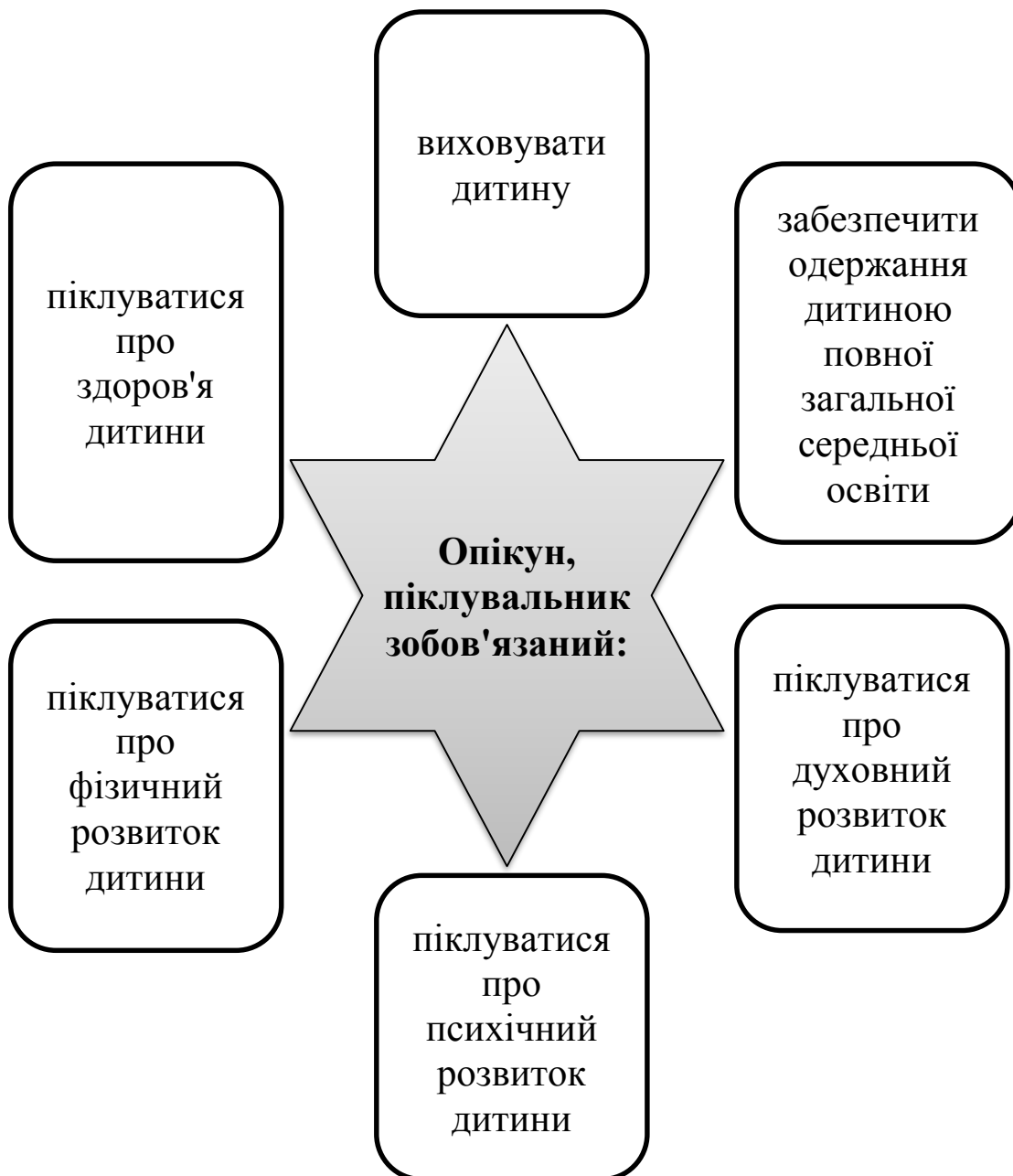
3) на пільги, встановлені законом, при працевлаштуванні після закінчення строку перебування у зазначеному закладі

2) на збереження права користування житлом, у якому вона раніше проживала. У разі відсутності житла така дитина має право на його отримання відповідно до закону

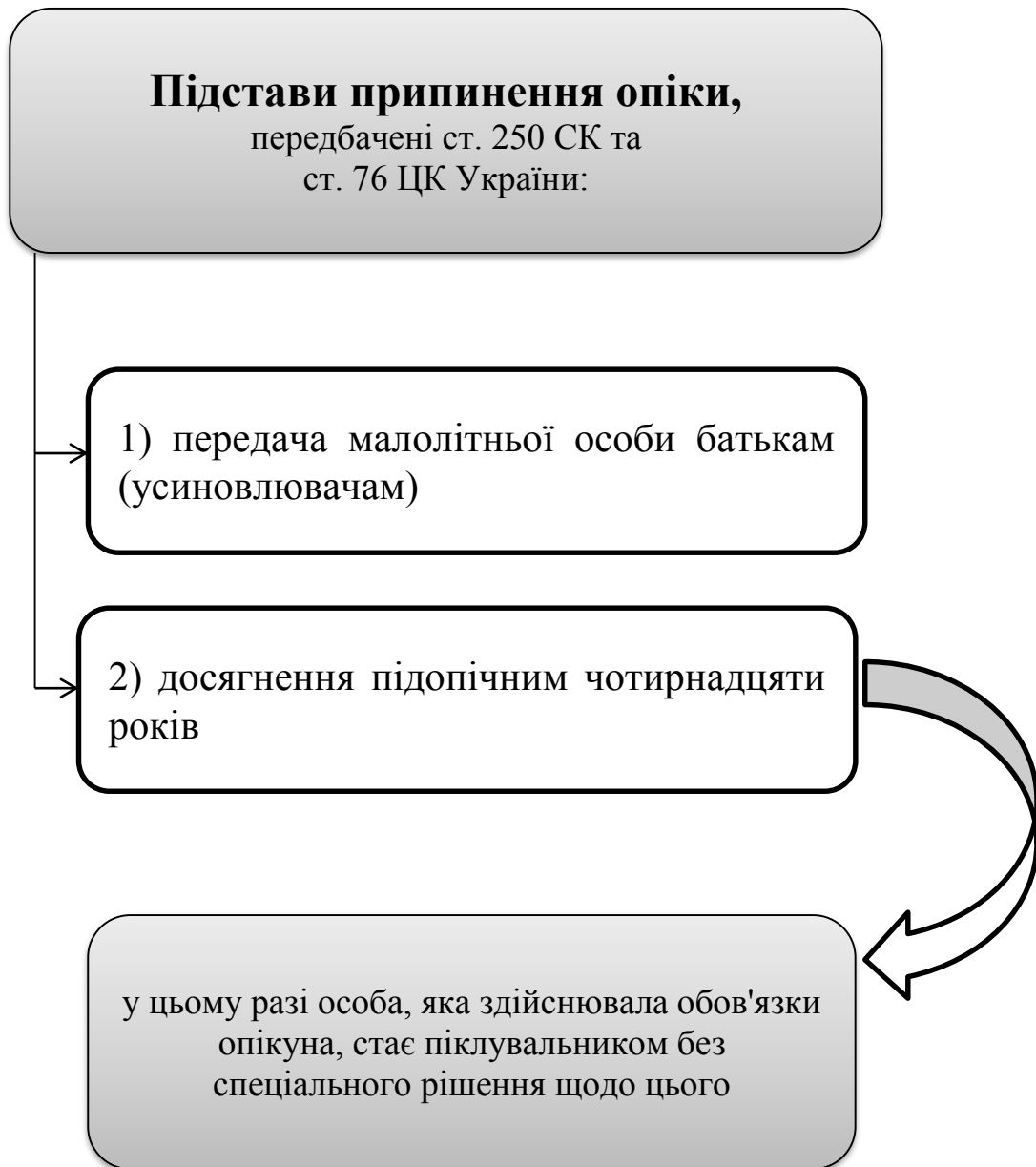
4) на безоплатну правову допомогу в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги

Влаштування дитини до відповідного закладу не припиняє права дитини на:

- аліменти,
- пенсії,
- інші соціальні виплати,
- відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника

Підстави припинення піклування
(ст. 250 СК та ст. 77 ЦК України)

1) досягнення фізичною особою повноліття

2) реєстрації шлюбу неповнолітньої особи

3) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності

Підстави звільнення опікуна та піклувальника

(ст. 251 СК та ст. 75 ЦК України)

за заявою опікуна (піклувальника) суд або орган опіки та піклування звільняє його від повноважень опікуна або піклувальника

за заявою особи, над якою встановлено піклування, суд або орган опіки та піклування звільняє піклувальника від його повноважень

за заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі:

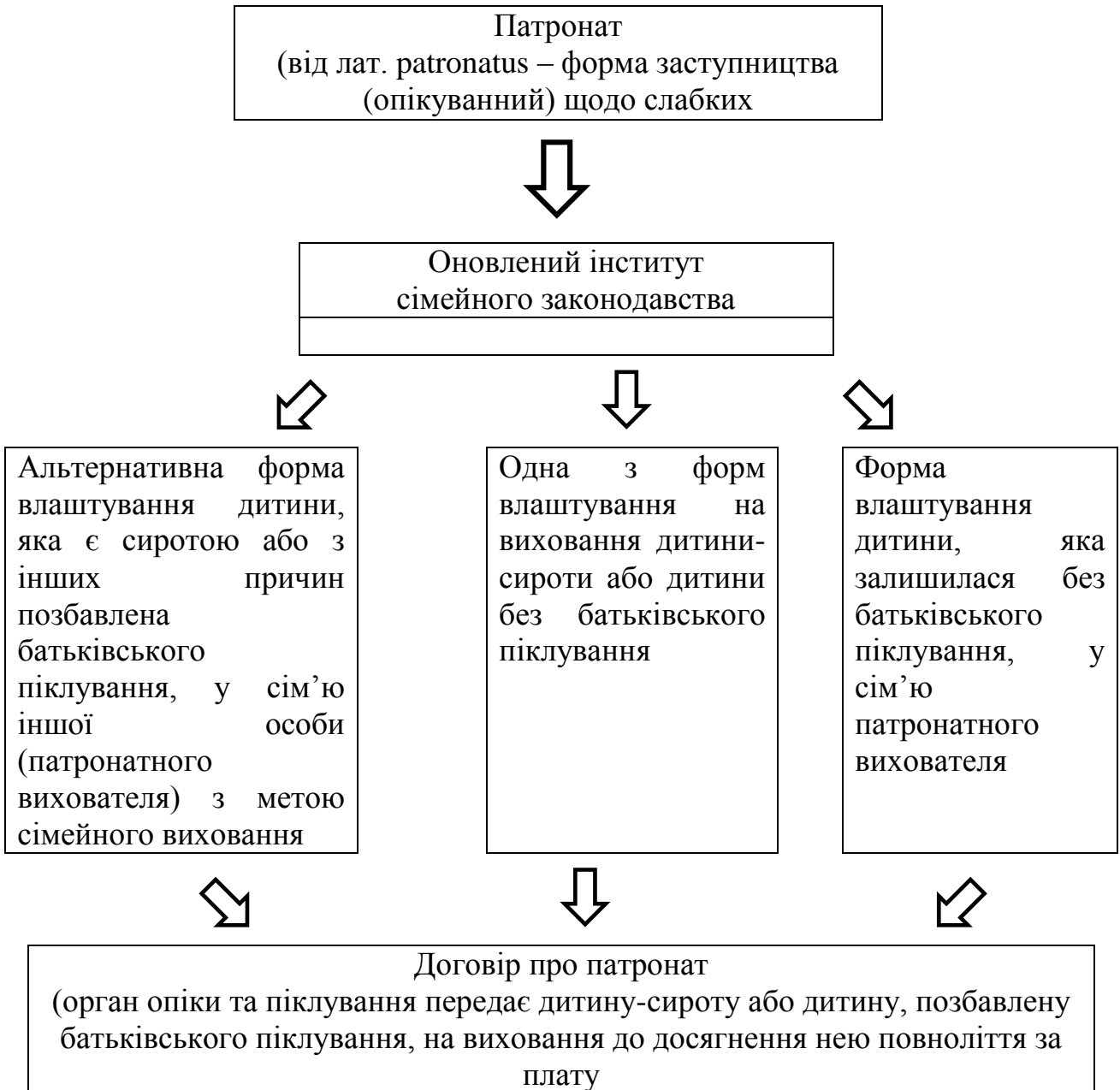
невиконання нею своїх обов'язків

порушення прав підопічного

поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту

між опікуном, піклувальником та дитиною склалися стосунки, які перешкоджають здійсненню ними опіки, піклування

Глава 20. ПАТРОНАТ НАД ДІТЬМИ

Ознаки патронату (порівняльна таблиця)

Патронат	Усиновлення
Має договірний і строковий характер	Є підставою для створення сім'ї
Влаштування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання	Виникнення відносин, що порівнюються до батьківських
Договір про патронат	Рішення суду
Припиняється при досягненні дитиною-сиротою або дитиною, позбавленою батьківського піклування, повноліття	Не припиняється
Патронажний вихователь отримує платню за виховання	Усиновлювач не отримує платні за виховання
Аліментні зобов'язання не виникають	Можуть виникнути аліментні зобов'язання
Не є перешкодою для усиновлення	Припиняє змогу встановлення патронату

Підстави виникнення патронату

Визнання
дитини сиротою або такою,
яка з інших причин
позбавлена батьківського
піклування

Згода
дитини, якщо вона досягла
такого віку, що може її
ВИСЛОВИТИ
*(думка дитини заслуховується
як на підготовчому етапі, так і
на етапі знайомства з
патронатним вихователем у
присутності службової особи,
представника органу опіки та
піклування)*

Обстеження умов
проживання сім'ї
патронатного вихователя

Укладання договору про
патронат
*(договір про патронат є
оплатним, розмір оплати за
надані послуги встановлюється
за домовленістю сторін)*

Передача дитини-сироти
або дитини, позбавленої
батьківського піклування, в
сім'ю патронатного
вихователя

Обов'язки патронатного вихователя (аналіз договору про патронат)

↓	↓	↓	↓	↓
Виховання дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування (частково включає й навчання)	Створення належних житлово-побутових умов	Створення умов для фізичного та духовного розвитку дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування	Створення умов для соціалізації дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування	Захист прав та інтересів дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, як опікуном або піклувальником, без спеціальних повноважень

Припинення договору про патронат

Підстави припинення договору про патронат

Досягнення дитиною повноліття
(ст. 252 СК)

Смерть патронатного вихователя або
смерть дитини

Поява батьків дитини і передача їм
дитини

Відмова від патронату вихователя або
дитини, яка досягла чотирнадцяти років
(дитина звертається до органу опіки та
піклування з питанням про відмову від
договору про патронат, якщо ж орган опіки та
піклування відмовиться задовольнити вимог
дитини, дитина має право звернутися до суду з
вимогою про розірвання договору про патронат)

Погіршення фінансового стану
вихователя, неможливість надалі
виконувати свої функції

За рішенням суду:
1) у разі невиконання вихователем своїх
обов'язків;
2) якщо між вихователем та дитиною
склалися стосунки, які перешкоджають
виконанню обов'язків за договором

Глава 20-1. ПРИЙОМНА СІМ'Я

Становлення інституту приймної сім'ї в Україні

Пріоритетна форма сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування		Проведення експерименту з утворення прийомних сімей в АРК, Запорізькій, Львівській, Харківській областях та у м. Києві (Постанови КМУ «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у Запорізькій області» від 02 березня 1998 року № 241-98-п; «Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у деяких регіонах України» від 15 вересня 1999 року № 1713-99-п)
		Закріплення цього інституту в Законі України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III
		Врегулювання питань прийомної сім'ї закріплено в Сімейному кодексі України від 10.01.2002
		Постанова КМУ «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26 квітня 2002 року № 565

Тлумачення терміна «прийомна сім'я»

Сімейний кодекс	Положення про прийомну комісію
<p>Прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 256-1)</p>	<p>Прийомна сім'я – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 2 Загальних положень). <i>Прийомна сім'я утворюється з урахуванням віку прийомних батьків та дітей, щоб на час досягнення обома прийомними батьками пенсійного віку всі прийомні діти досягли віку вибуття з прийомної сім'ї (п. 8 Положення)</i></p>

Прийомні батьки – подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування
(ст. 256-2 СК)

Прийомні діти – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та проживання до прийомної сім'ї
(ст. 256-3 СК)

Статус прийомних батьків

Підстави набуття статусу прийомних батьків
Повноліття особи
Цивільна дієздатність особи
Подружжя, їх спільна згода
Особа, яка не перебуває у шлюбі
Особи, які пройшли курс підготовки потенційних кандидатів у прийомні батьки
Вчасне подання до органу, який утворює прийомну сім'ю, обов'язкових документів

Підстави ненабуття статусу прийомних батьків (ст. 212 СК)
Обмеженість у дієздатності
Визнання осіб недієздатними
Позбавлення батьківських прав (якщо ці права не були поновлені)
Особи, які перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері
Особи, що зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами
Особи, які не мають постійного проживання та постійного заробітку (доходу)
Іноземці, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини
Особи, які були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150- ¹ , 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів
Інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини

Обов'язки прийомних батьків

1	Виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини
2	Піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток
3	Забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя
4	Поважати дитину
5	Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування про неї
6	Заборона будь-яких видів експлуатації батьками дитини
7	Заборона фізичних покарань дитини, а також застосування батьками інших видів покарань, які принижують людську гідність
8	Врахування думки дитини при вирішенні будь-яких питань, які стосуються її виховання (дотримання принципу конфіденційності інформації)
9	Спільне проживання з дитиною та її виховання на житловій площі прийомних батьків

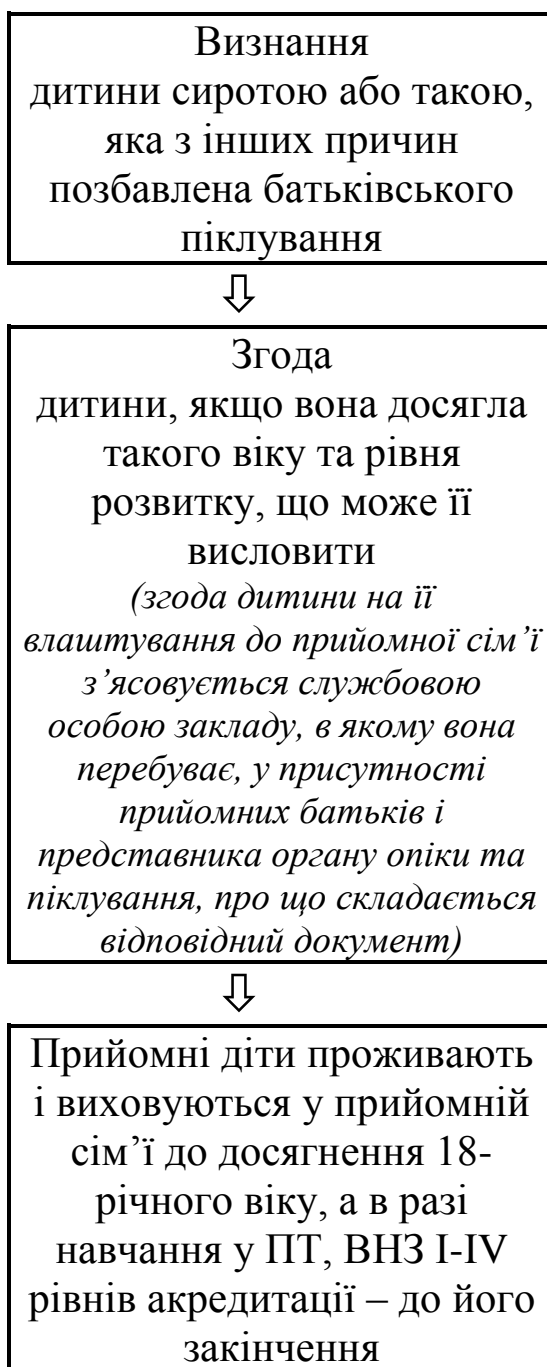
**Обов'язки прийомних батьків
відповідно до укладеного договору**

1	Створити належні умови для всебічного розвитку дітей, отримання ними освіти, підготовки до самостійного життя та праці
2	Захищати їх права та інтереси; проводити щороку їх медичне обстеження та виконувати рекомендації лікарів-спеціалістів
3	Співпрацювати з відповідними органами (центрами соціальних служб) у ході здійснення соціального супроводження прийомних сімей
4	У разі виникнення несприятливих умов для утримання, виховання і навчання прийомних дітей повідомляти про це місцеву службу у справах неповнолітніх, залучати спеціалістів до вирішення проблемних питань
5	У роботі з дітьми дотримуватися вимог законодавства України про захист інтересів дітей та охорону дитинства
6	Використовувати в повному обсязі та за призначенням державну соціальну допомогу, надану прийомним дітям, на забезпечення їх повноцінного харчування, утримання, виховання, розвитку й освіти

Обов'язки державного органу

1	Щомісячна виплата грошового забезпечення прийомним батькам
2	Забезпечення соціального супроводження прийомної сім'ї, закріплення за нею соціального працівника
3	Забезпечення щорічного безоплатного медичного обстеження дітей
4	Здійснення координації діяльності відповідних установ та організацій, пов'язаної із захистом прав дітей, та відповідальність за функціонування прийомної сім'ї
	Забезпечення збереження житла та майна прийомних дітей за місцем його знаходження і здійснення контролю за його використанням

Підстави виникнення статусу «прийомна дитина»

Етапи створення прийомної сім'ї

Ухвалення рішення про створення прийомної сім'ї районною, районною в містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчим комітетом міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради

Укладання договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї

Контроль органу, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї, виконання прийомними батьками своїх обов'язків щодо виховання та утримання дітей

Припинення договору про прийомну сім'ю

Підстави припинення договору

Виникнення у прийомній сім'ї несприятливих умов для виховання дітей та спільного проживання (*важка хвороба прийомних батьків, зміна їх сімейного стану, відсутність взаєморозуміння батьків із дітьми. Конфліктні стосунки дітей*)

Невиконання прийомними батьками обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей

Порушення схеми антиретровірусної терапії дитини

Повернення дітей рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю)

Досягнення дитиною повноліття

Досягнення батьками пенсійного віку

За згодою сторін та з інших причин, передбачених договором, а також за наявності обставин, зазначених у ст. 212 СК

Глава 20-2. ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ

Становлення інституту дитячого будинку сімейного типу в Україні

Форма сімейного виховання	⇒	Врегулювання питань прийомної сім'ї закріплено в Сімейному кодексі України від 10.01.2002
	⇒	Постанова КМУ «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» від 26 квітня 2002 року № 565

Тлумачення терміна «дитячий будинок сімейного типу»

⇐	⇐
Сімейний кодекс	Положення про дитячий будинок сімейного типу
<p>Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 256-5)</p>	<p>Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (абз. 1 п. 2).</p>

Статус батьків-вихователів

Підстави набуття статусу батьків-вихователів
Повноліття особи
Цивільна дієздатність особи
Подружжя, їх спільна згода
Особа, яка не перебуває у шлюбі
Особи, які пройшли курс підготовки потенційних кандидатів у прийомні батьки
Вчасне подання до органу, який утворює прийомну сім'ю обов'язкові документи

Підстави ненабуття статусу батьків-вихователів
Обмеженість у дієздатності
Визнання осіб недієздатними
Позбавлення батьківських прав (якщо ці права не були поновлені)
Особи, які перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері
Особи, що зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами
Особи, які не мають постійного проживання та постійного заробітку (доходу)
Іноземці, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичом дитини
Особи, які були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150- ¹ , 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів

**Обов'язки батьків-вихователів
відповідно до укладеного договору**

- 1 Проводити щороку медичне обстеження дітей та виконувати рекомендації лікарів-спеціалістів
- 2 У роботі з вихованцями дотримуватися вимог законодавства України про захист інтересів дітей та охорону дитинства
- 3 Співпрацювати з місцевими службами у справах дітей та центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у ході здійснення соціального супроводження дитячих будинків
- 4 У разі потреби звертатися до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у зв'язку з необхідністю залучення фахівців для вирішення проблемних питань
- 5 Брати участь у різних формах підвищення кваліфікації
- 6 Використовувати в повному обсязі та за призначенням державну соціальну допомогу, надану прийомним дітям, на забезпечення їх повноцінного харчування, утримання, виховання, розвитку й освіти

Обов'язки державного органу

1	Позачергово надати батькам-вихователям індивідуальний житловий будинок або багатокімнатну квартиру за нормами, встановленими законодавством
2	Надати у користування земельну ділянку для ведення садівництва та городництва
3	Надати у користування транспортний засіб
4	Забезпечення щорічного безоплатного медичного обстеження вихованців
5	Видавати кошти в розмірі двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку
6	Щомісяця виплачувати грошове забезпечення батькам-вихователям
7	Щороку затверджувати кошторис на підтримання в належному технічному стані будівлі дитячого будинку після ознайомлення з ним батьків-вихователів
8	Забезпечити соціальне супроводження дитячого будинку
9	Здійснювати координацію діяльності відповідних районних (міських) установ та організацій, пов'язаної із захистом прав дітей

Етапи створення дитячого будинку сімейного типу

Волевиявлення подружжя або особи, яка не перебуває у шлюбі, на створення дитячого будинку сімейного типу

Ухвалення рішення про створення прийомної сім'ї районною, районною в містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчим комітетом міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради на підставі заяви подружжя або особи, яка не перебуває у шлюбі, на створення дитячого будинку сімейного типу з додатком до неї відповідних документів

Згода дитини, якщо на момент створення дитячого будинку сімейного типу вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити (*згода дитини на її влаштування до прийомної сім'ї з'ясовується службовою особою закладу, в якому вона перебуває, у присутності батьків-вихователів і представника органу опіки та піклування, про що складається відповідний документ*)

Проходження потенційними батьками-вихователями курсу підготовки на створення таких будинків

Укладання угоди про організацію діяльності такого будинку

Глава 21. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ

Права баби та діда, прабаби та прадіда щодо захисту внуків та на їх виховання

Батьки чи інші особи, з якими проживає дитина, не мають права перешкоджати у здійсненні бабою, дідом, прабабою, прадідом своїх прав щодо виховання внуків.
(ч. 3 ст. 4 СК)

Баба, дід, прабаба, прадід мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх вихованні
(ч. 1 ст. 257 СК)

Спір щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, брата, сестри, мачухи, вітчима у вихованні дитини вирішується судом відповідно до ст. 159 СК

Ст. 159 СК:

Вирішення судом спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї

Баба і дід мають право на самозахист внуків

(ч. 3 ст. 4 СК)

Самозахист - це застосування особою, право якої порушено, засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Права баби і діда щодо захисту внуків
(ст. 258 СК)

Баба і дід мають право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних внуків до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень
(ч. 2 ст. 258 СК)

**Права братів та сестер на спілкування
(ст. 259 СК)**

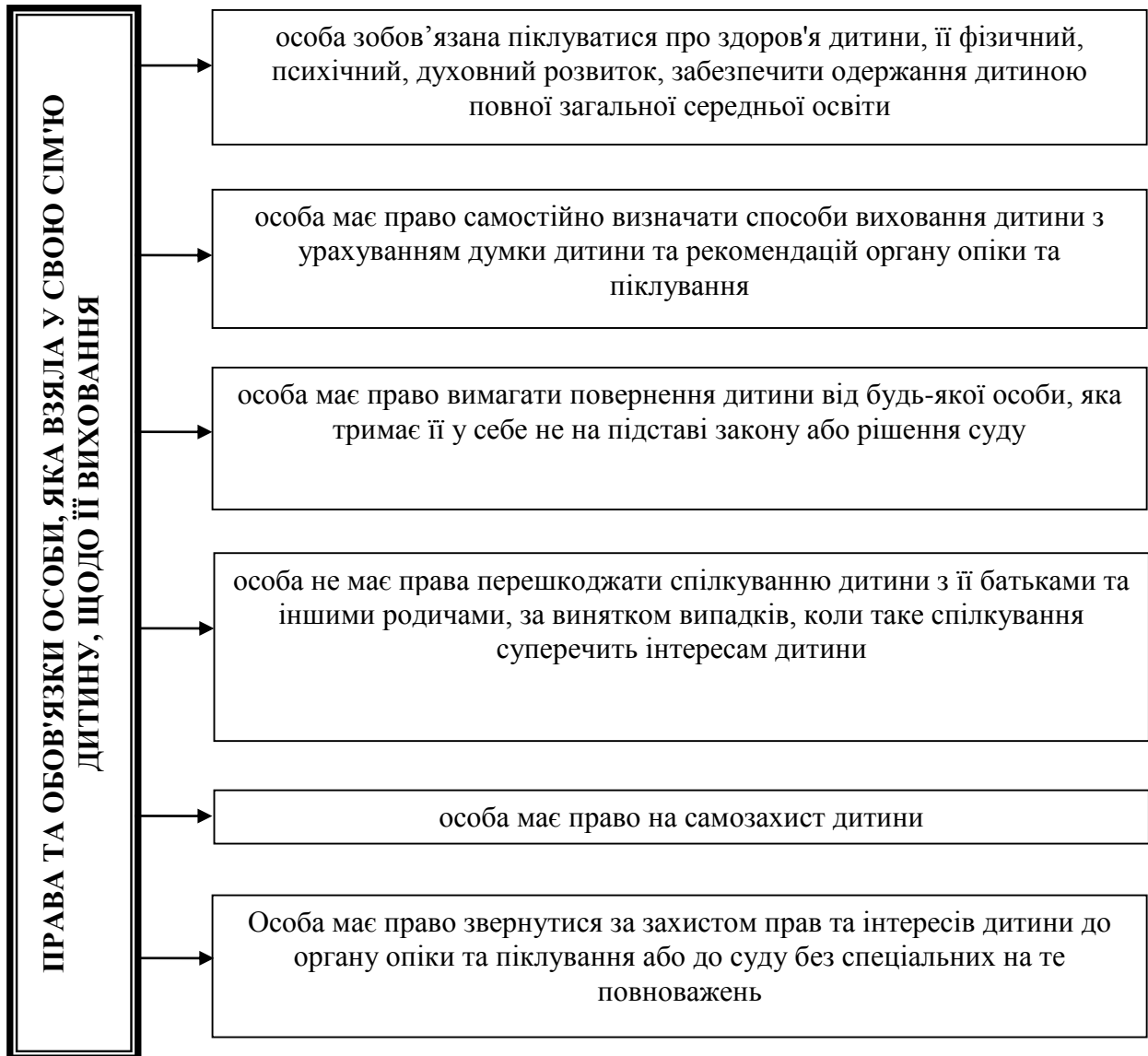
Рідні
(повнорідні та
неповнорідні)
брати та сестри

мають право на спілкування
(зокрема ті, які не проживають разом)

мати, батько, баба, дід, інші особи, з якими
проживають неповнолітні брати та сестри,
зобов'язані сприяти їхньому спілкуванню

повнолітні особи мають право брати участь у
вихованні своїх неповнолітніх братів та сестер,
незалежно від місця їхнього проживання

мачуха, вітчим мають право брати участь у вихованні малолітніх, неповнолітніх пасинка, падчерки, якщо вони проживають однією сім'єю з ними

Глава 22. ОБОВ'ЯЗОК ПО УТРИМАННЮ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ

За умов:

1) внуки малолітні або неповнолітні

2) у них немає матері, батька або якщо батьки не можуть з поважних причин надавати їм належного утримання

3) баба, дід можуть надавати матеріальну допомогу

Повнолітні внуки, правнуки зобов'язані утримувати своїх бабу, діда, прабабу, прадіда (ст. 266 СК)

За умов:

1) баба, дід, прабаба, прадід є непрацездатними

2) потребують матеріальної допомоги

3) у них немає чоловіка (дружини), повнолітніх дітей або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання

4) повнолітні внуки, правнуки можуть надавати матеріальну допомогу

***Повнолітні брати, сестри
зобов'язані утримувати своїх
братів, сестер***
(ст. 267 СК)

За умов:

1) брати, сестри є малолітніми, неповнолітніми чи повнолітніми але непрацездатними

2) потребують матеріальної допомоги

3) у них немає батьків, чоловіка (дружини), повнолітніх дітей або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання

4) повнолітні брати, сестри можуть надавати матеріальну допомогу

**Мачуха, вітчим
зобов'язані утримувати своїх
падчерку, пасинка
(ст. 268 СК)**

За умов:

1) падчерка, пасинок є малолітніми чи неповнолітніми

2) падчерка, пасинок проживають з ними

3) у них немає батьків, діда, баби, повнолітніх братів, сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання

4) мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу

Суд може звільнити мачуху, вітчима від обов'язку по утриманню або обмежити його строком у випадках:

нетривалого проживання з їхнім матір'ю, батьком

негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини

***Особи, у сім'ї яких виховувалася дитина,
зобов'язані її утримувати***
(ст. 269 СК)

За умов:

1) у дитини немає батьків, діда, баби, повнолітніх братів, сестер

2) особи, у сім'ї яких виховувалася дитина, можуть надавати матеріальну допомогу

***Повнолітні падчерка, пасинок
зобов'язані утримувати своїх
мачуху, вітчима***
(ст. 270 СК)

За умов:

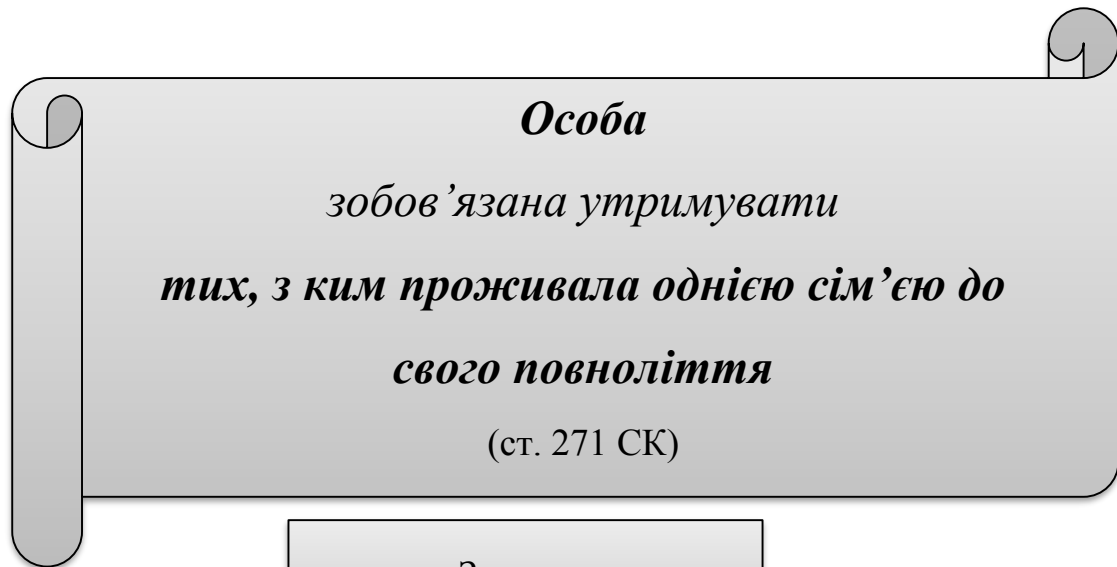
1) мачуха, вітчим є непрацездатними

2) вони потребують матеріальної допомоги

3) вони надавали падчерці, пасинкові систематичну матеріальну допомогу не менш як п'ять років

4) у них немає чоловіка, дружини, повнолітніх дітей, братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання

5) падчерка, пасинок можуть надавати матеріальну допомогу

За умов:

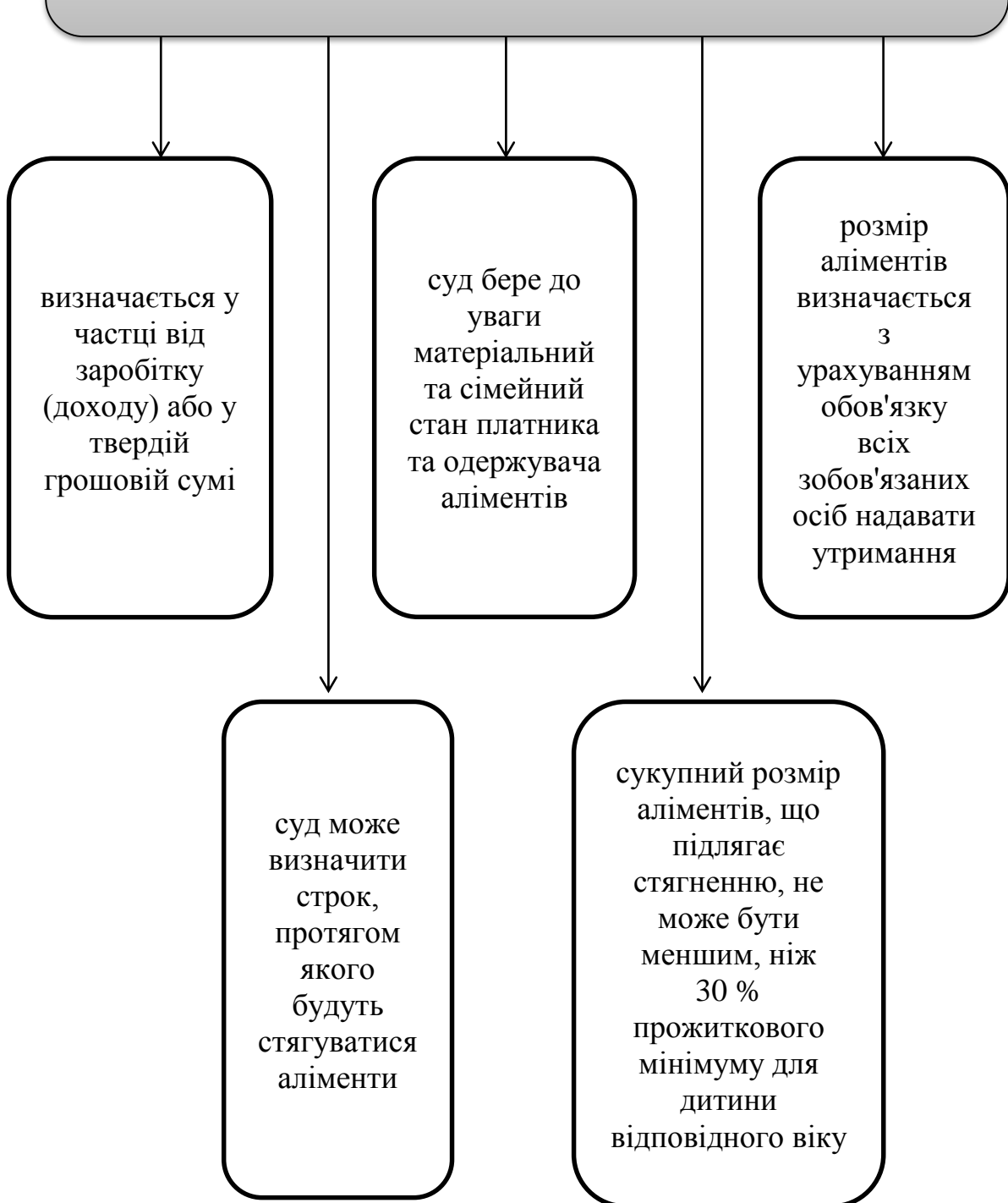
1) вона проживала однією сім'єю з цими особами не менше 5 років

2) ці особи є непрацездатними

3) у них немає чоловіка, дружини, повнолітніх дітей, братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання

4) повнолітня особа може надавати матеріальну допомогу

Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів
(ст. 272 СК)

**Підстави для змінення судом встановленого
розмір аліментів**

або звільнення від їх сплати

(ст. 273 СК)

1) якщо змінився матеріальний або сімейний стан особи,
яка сплачує аліменти

2) якщо змінився матеріальний або сімейний стан особи,
яка одержує аліменти

3) за наявності інших обставин, що мають істотне
значення

Авторський колектив

Коваленко Андрій Васильович, завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент – глава 18;

Валєєв Руслан Гельманович, професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук – глави 1, 2, 15-17;

Круглова Ольга Олександрівна, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент – глави 9, 19, 22;

Рибалкін Андрій Олександрович, декан факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент – глава 21;

Обушенко Наталія Миколаївна, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук – глава 14;

Миронюк Станіслава Анатоліївна, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук – глави 5, 6, 8;

Межевська Лілія Володимирівна, старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – глави 3, 7, 12;

Пазюк Наталія Вікторівна, старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – глави 4, 20-20.2;

Фурса Вадим Вікторович, викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – глави 10, 11;

Манукова Лариса Юріївна, викладач кафедри цивільного права та процесу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – глава 13.

Навчальне видання

Коваленко Андрій Васильович
Валєєв Руслан Гельманович
Круглова Ольга Олександрівна
Рибалкін Андрій Олександрович
Обушенко Наталія Миколаївна
Миронюк Станіслава Анатоліївна
Межевська Лілія Володимирівна
Пазюк Наталія Вікторівна
Фурса Вадим Вікторович
Манукова Лариса Юріївна

СІМЕЙНЕ ПРАВО
(У СХЕМАХ ТА ВИЗНАЧЕННЯХ)

Навчальний посібник

Редактор, оригінал-макет –
А.В. Самотуга

Редактор *К.В. Ларіонова*

Підп. до друку 07.04.2016. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Папір офісний.
Друк трафаретний. Ум.-друк. арк. 12,25. Обл.-вид. арк. 12,50.
Зам. № 01/16-п. Тираж – 120 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС.
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру № 164-р від 07.08.2013